

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота

**ПРОБЛЕМАТИКА ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ У ТВОРЧОСТІ ЛАСЛО Д. БАЛЛИ
(НА ОСНОВІ ТВОРІВ "KIS(EBBSÉGI) MAGYAR SKIZOFRÉNYIA", "A
HONTALANSÁG METAFORÁI", "MAGYARUL BESZÉLŐ MAGYAROK")**

Сабов Каталін Дьєвзевна

Студентка II-го курсу

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 103 / 23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Чордаш Василь Васильович

доктор філософії, доцент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцівна

доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Магістерська робота

**ПРОБЛЕМАТИКА ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ У ТВОРЧОСТІ ЛАСЛО Д. БАЛЛИ
(НА ОСНОВІ ТВОРІВ "KIS(EBBSÉGI) MAGYAR SKIZOFRÉRIA", "A
HONTALANSÁG METAFORÁI", "MAGYARUL BESZÉLŐ MAGYAROK")**

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II-го курсу

Сабов Каталін Дьєвзевна

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Науковий керівник: Чордаш Василь Васильович

доктор філософії, доцент

Рецензент: Кейс Маргарета Юрійвна

кандидат наук, доцент

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

HAGYOMÁNY ÉS ÚJÍTÁS PROBLÉMÁJA BALLA D. KÁROLY ESSZÉIBEN (KIS(EBBSÉGI) MAGYAR SKIZOFRÉNIA, A HONTALANSÁG METAFORÁI, MAGYARUL BESZÉLŐ MAGYAROK)

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: Mesterképzés

Készítette: Szabó Katalin,

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: 035 «Filológia» 035.071 Magyar nyelv és irodalom

Témavezető: Dr. Csordás László

PhD, docens

Recenzens: Dr. Kész Margit

kandidátus, docens

TARTALOM

BEVEZETÉS	10
I. ÁTTEKINTÉS	12
1.1. Kronológiai áttekintés	12
1.2. Adatok a szerzőről.....	13
1.2.1. Nehézségek az életút kapcsán	14
1.2.2. Balla D. Károly vagy Balla D. Károj?	14
1.2.3. Balla D. Károly élete.....	14
1.2.4. Balla D. Károly munkássága.....	16
II. KIS(EBBSÉGI) MAGYAR SKIZOFRÉZIA	20
2.1. A kötet tartalma	20
2.1.1. Peresztrójkácska	21
2.1.1.1. Internacionizmus és nemzeti önismeret.....	21
2.1.1.2. (?) Kötődés (!)	22
2.1.1.3. Peresztrójkácska	24
2.1.1.4. Óvatosék.....	25
2.1.1.5. Kis(ebbségi) magyar skizofrénia.....	27
2.1.1.6. Édes mostoha.....	30
2.1.1.7. Közös sorsverésben	30
2.1.1.8. Amikor Kárpátalján a Big Ben szerint harangoztak.....	31
2.1.1.9. "Belső felhasználásra"	32
2.1.1.10. Zalka és a filkiszterek.....	32
2.1.1.11. A kételkedés joga.....	33
2.1.1.12. Miből gründoljunk magánkiadót.....	33
2.1.2. Kisebbségi vödör	34
2.1.2.1. Ukrán nemzeti diktatúra Kárpátalján?.....	34
2.1.2.2. Nem vagyunk az ukrán nép része	35
2.1.2.3. Kisebbségi vödör	35
2.1.2.4. Az én hátam nem híd.....	36
2.1.2.5. Reménytelen eset.....	36
2.1.3. Kisebbségi ábécé	38
2.2. Fogadtatás.....	38
III. A HONTALANSÁG METAFORÁI	40

3.1.	A kötet tartalma	40
3.1.1.	Kis(ebbségi) magyar skizofrénia	40
3.1.2.	Baglyok őrizte táj	41
3.1.2.1.	Ungvár eleste	41
3.1.2.2.	Ahová szaloncukrot hoz a húsvéti nyuszi.....	42
3.1.2.3.	Vízum, vízud, vízuja.....	43
3.1.2.4.	Baglyok őrizte táj	43
3.1.2.5.	Kisebbségi áramszünet a schengeni fal tövében	44
3.1.2.6.	Ki marad le a luxushajóról	46
3.1.3.	Irodalmunk metaforái	46
3.1.3.1.	Előítéletek és beilleszkedési zavarok	46
3.1.3.2.	A hontalanság metaforái	50
3.1.3.3.	Négy kísérlet a megújulásra	51
3.1.3.4.	Súlyos hiányok helyén.....	52
3.1.3.5.	Hagyomány-e a provincializmus.....	52
3.1.3.6.	Szereptudat és szereptévesztés a kárpátaljai magyar irodalomban	53
3.2.	Fogadtatás.....	53
IV.	MAGYARUL BESZÉLŐ MAGYAROK	55
4.1.	A kötet tartalma	55
4.1.1.	Önveszélyes viszonyok	56
4.1.1.1.	Hivatásos magyarok	56
4.1.1.2.	A petróleumcápa.....	57
4.1.1.3.	A liberalizmus kisebbségi bája	58
4.1.1.4.	Önveszélyes viszonyok	59
4.1.1.5.	Kettős álompor	60
4.1.1.6.	A szörfölő identitása	60
4.1.1.7.	Verecke szent tehene.....	61
4.1.1.8.	Kettő a magyar igaz-szó	61
4.1.1.9.	Mint Himnuszban a balsors	62
4.1.1.10.	Magyarul beszélő magyarok.....	62
4.1.1.11.	Haza dolgában	63
4.1.2.	Címkézett irodalom	64
4.1.2.1.	Diskurzus vagy monológ?	64
4.1.2.2.	A generációváltás elmarad.....	65

4.1.2.3. Hagyomány vagy klisé?	65
4.1.2.4. Istenhez hanyatló árnyékszéken	66
4.1.2.5. Újraközlő irodalom.....	66
4.1.2.6. Címkézett irodalom	67
4.1.2.7. Valóságpróza és látszatvalóság.....	68
4.1.2.8. Félmúlt, féljelen, féljövő	68
4.1.2.9. Posztmodern apokrif.....	69
4.1.2.10. Sáskajárás után	69
4.2. Fogadtatás.....	70
V. AZ ESSZÉÍRÁS TÉTJEI BALLA D. KÁROLYNÁL	71
ÖSSZEGZÉS.....	75
PE3IOME.....	76
IRODALOMJEGYZÉK.....	77
INTERNETES FORRÁSOK.....	81

ЗМІСТ

ВСТУП	10
I. Огляд.....	12
1.1. Хронологічний огляд.....	12
1.2. Дані про письменника.....	13
1.2.1. Труднощі на життєвому шляху	14
1.2.2. Balla D. Károly або Balla D. Károly?	14
1.2.3. Життя Balla D. Károly	14
1.2.4. Роботи Balla D. Károly	16
II. УГОРСЬКА ШИЗОФРЕНІЯ МЕНШ(ИНСТВ)А	20
2.1. Зміст тому.....	20
2.1.1. Перебудовкачка.....	21
2.1.1.1. Інтернаціоналізм і національна самосвідомість	21
2.1.1.2. (?) Зв'язка (!)	22
2.1.1.3. Перебудовкачка.....	24
2.1.1.4. Обережники	25
2.1.1.5. Угорська шизофренія менш(инств)а.....	27
2.1.1.6. Рідна мачуха	30
2.1.1.7. Разом у невдачі.....	30
2.1.1.8. Коли на Закарпатті били колоколи за Біг Беном.....	31
2.1.1.9. "Для перорального застосування".....	32
2.1.1.10. Залка і випускники	32
2.1.1.11. Право на невпевненість	33
2.1.1.12. Як побудувати приватне видавництво	33
2.1.2. Відро меншинств	34
2.1.2.1. Українська національна диктатура на Закарпатті?.....	34
2.1.2.2. Ми не частина українського народу	35
2.1.2.3. Відро меншинств	35
2.1.2.4. Моя спина не міст.....	36
2.1.2.5. Безнадійність.....	36
2.1.3. Абетка менщинств	38
2.2. Прийняття даної літератури читачами	38
III. МЕТАФОРИ БЕЗГРОМАДЯНСТВА.....	40

3.1.	Зміст тому.....	40
3.1.1.	Угорська шизофренія менш(инств)а.....	40
3.1.2.	Місце захищене совами.....	41
3.1.2.1.	Ужгород дозволив.....	41
3.1.2.2.	Куди великодний кролик приносить цукерки.....	42
3.1.2.3.	Моя віза, твоя віза, його віза.....	43
3.1.2.4.	Місце захищене совами.....	43
3.1.2.5.	Відключення меншинств у фундаменті шенгенської стіни.....	44
3.1.2.6.	Хто запізнився на яхту.....	46
3.1.3.	Метафори нашої літератури.....	46
3.1.3.1.	Упередження та проблеми інтеграції.....	46
3.1.3.2.	Метафори безгромадянства.....	50
3.1.3.3.	Велика спроба до оновлення.....	51
3.1.3.4.	На місці серйозних недоліків.....	52
3.1.3.5.	Чи є традиція провінціалізм.....	52
3.1.3.6.	Знання і плутання ролей у карпатській угорській літературі.....	53
3.2.	Прийняття даної літератури читачами.....	53
IV.	УГОРЦІ, ЯКІ РОЗМОВЛЯЮТЬ УГОРСЬКОЮ.....	55
4.1.	Зміст тому.....	55
4.1.1	Небезпечні відносини.....	56
4.1.1.1.	Офіційні угорці.....	56
4.1.1.2.	Керосинова акула.....	57
4.1.1.3.	Чарівність для меншинств у лібералізмі.....	58
4.1.1.4.	Небезпечні відносини.....	59
4.1.1.5.	Подвійний мрієвий пил.....	60
4.1.1.6.	Особистість серфера.....	60
4.1.1.7.	Свята корова Верецке.....	61
4.1.1.8.	Справжнє угорське слово це два.....	61
4.1.1.9.	Як в гімні невдача.....	62
4.1.1.10.	Угорці, які розмовляють угорською.....	62
4.1.1.11.	У ділах свого дому.....	63
4.1.2.	Позначена література.....	64
4.1.2.1.	Дискурсія або монолог?.....	64
4.1.2.2.	Зміна покоління пропускається.....	65

4.1.2.3. Традиція або кліше?	65
4.1.2.4. Відхилення від Бога у кріслі.....	66
4.1.2.5. Література для повторної розповіді	66
4.1.2.6. Позначена література	67
4.1.2.7. Реальна проза і імітація реальності	68
4.1.2.8. Напівминуле, напівсучасне, напівмайбутнє.....	68
4.1.2.9. Постмодернізм, апокриф	69
4.1.2.10. Після перельоту коників	69
4.2. Прийняття даної літератури читачами	70
V. Ставки до написання ессе для BALLA D. KÁROLY.....	71
ВИСНОВОК.....	75
РЕЗЮМЕ	76
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	77
ІНТЕРНЕТ ДЖЕРЕЛА	81

BEVEZETÉS

„Útlevelünkre, amelyben nevünk szláv mintára kiegészül atyai nevünkkel, s ha ezt a cirill betűs írásmódot megszoktuk is már, elképedünk, hogyan írták át cirillből valami szörnyű angolos helyesírással. Személyiségünk legfontosabb okmányában nem ismerünk a saját nevünkre. De közben érezzük otthon magunkat, érezzük otthon a nincstelenségben, a koldusdemokráciában (...)”¹ – amikor életemben először olvastam ezeket a sorokat tizenévesen, akkor már tudtam, hogy egyszer ezzel az írással foglalkozni szeretnék. Csak egy ilyesfajta rövidített idézetet láttam a teljes szövegből az interneten, így keresgetni kezdtem. Azt nem gondoltam ekkor, hogy a kötettel egyszer diplomamunka keretén belül fogom megtenni. De megvalósult.

Először olvasva azonosultam a sorokkal, éreztem, hogy ez nekünk, nekem, rólunk, rólam szól. Aztán beszereztem a Kis(ebbségi) magyar skizofréniát ütött-kopott állapotban, elolvastam a teljes szöveget, megnéztem a dátumot, és elszomorodtam. Ez az írás 1990-ben született. 9 évvel idősebb a szöveg, mint e sorok írója. A lényeg nem változott. Aztán megismertem Balla D. Károly más írásait, és érzékeltem a szövegek közötti különbségeket. Követni kezdtem a szerző munkásságát az online térben. Rögtön szembesültem azzal, hogy egyvalami biztos: az én kapacitásom kevés egy ekkora életmű befogadására, ami napjainkban is bővül. Így jónak láttuk témavezetőmmel azt, hogy lekorlátozzuk három könyvre a vizsgálódást.

Dolgozatomban Balla D. Károly 1993-ban megjelent Kis(ebbségi) magyar skizofréniá, 2000-ben megjelent A hontalanság metaforái, illetve a 2008-ban kiadott Magyarul beszélő magyarok esszéköteteit tárgyalom. A kötetekben lévő publicisztikák, esszék kapcsán azt vizsgálom, hogyan változott a szerző látásmódja, miképp bírálta felül a hagyományt és lépett az újítás útjára. A munka első részét egy áttekintéssel indítom, amelyben felsorolásszerűen érintem a fontosabb történelmi pillanatok 1987 és 2010 között, bemutatom a szerző életét, valamint munkásságának egy részét. Az áttekintés ez esetben nem csupán felvezetésként szolgál: az esszék értelmezéséhez elengedhetetlen a történelmi események, valamint az életpálya alakulásának állomásai. Ezt követően a három kötetet részenként és írásonként dolgozom fel, illetve a kötetek fogadtatására is kitérek.

¹ BDK 1993:57

Balla D. egyedi látásmódja vitaindító is lehetne, ám dolgozatomban nem a nézőpont támogatása vagy az ellen való érvelés a célom, hanem a minél tárgyilagosabban, bemutatása egy kárpátaljai gondolkodó világnézetének és annak folyamatos változásának.

A kötetekben szereplő írások közel húsz évet ölelnek fel. A két évtized úgy az ország, mint Kárpátalja és Balla D. életében is fordulópontokkal volt tele. A kárpátaljai magyar szerző itthon élte meg a Szovjetunió felbomlását, az új állam születését és annak első évtizedeit, illetve azóta sem hagyta el Kárpátalját. Ezen idő alatt rengeteg változást élhetett meg nem csak az ország, de Kárpátalja is, illetve a kárpátaljai magyarság is. A dolgozatomban ezeket a fordulópontokat is szeretném megmutatni.

Csak remélhetem azt, hogy tudok tárgyilagos maradni a téma ellenére. Hiszen a diplomamunka írója szintén kárpátaljai magyar, aki az írások születésekor bár nem élt vagy még gyermek volt, a folyamatosan hosszabbodó hadiállapot ellenére Kárpátalján maradvan érzékeli az esszéiben megfogalmazott gondolatok súlyát és aktualitását.

I. ÁTTEKINTÉS

Dolgozatom első részében tehát röviden mutatom be a korszakot, melyben a három esszékötet született, vagyis Kárpátalja helyzetét 1987 és 2007 között, továbbá a szerző életútját valamint munkásságát.

1.1 Kronológiai áttekintés

Balla D. Károly (BDK [a szerző is így hivatkozik magára többször]) három esszékötete a kárpátaljai magyarság helyzetével foglalkozik a Szovjetunió szétesésétől kezdve. A dolgozat elején így egy rövid történelmi áttekintéssel bemutatom azt a korszakot, amelyeket BDK taglalt esszéiben.

Kárpátalja a független Ukrajna előtt a Szovjetunió része volt 1945-től 1991-ig. Az 1989-es adatok szerint Kárpátalján a lakosság 12,5%-a magyar, ami lélekszámban 155 711 főt jelent².

1986. február 25-én Mihail Gorbacsov pártfőtitkár meghirdette a Szovjetunióban a peresztrojkat, vagyis az átépítést, ami a politikai-gazdasági rendszert kívánta megreformálni. Másik reformterve a glasznosztj, vagyis a nyílt információáramlás volt³.

1987-ben magyar közművelődési szervezetek indultak el Kárpátalja-szerte, mint például Dercenben, Gáton, Munkácson, Nagyszőlősön vagy Ungváron⁴.

A helyi magyarság érdekvédelmét képviselő szervezet, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) csupán a szovjet éra végóráiban alakulhatott meg 1989-ben, amikor a rendszer gyengülni kezdett⁵. Az alakulóülésen Fodó Sándort választották a szervezet elnökévé⁶. A gyengülő rendszerben lehetőség nyílt arra, hogy elkezdődjön azoknak az ártatlan magyar embereknek a rehabilitációja, akiket 1944-ben hurcoltak el málenkij robotra⁷.

Közben 1990. július 16-án az Ukrán Legfelsőbb Tanács elfogadott egy függetlenségi nyilatkozatot, amelynek értelmében Ukrainát szuverén államként definiálták⁸. 1991-ben Moszkvában államcsínyt követtek el, ami felgyorsította a történéseket. 1991. augusztus 24-

² Botlik–Dupka 1991:71

³ I21

⁴ Móricz 2001:148

⁵ Fedinec 2008:268

⁶ Kovács 2008:59

⁷ Darcsi 2021:662

⁸ Darcsi 2021:663.

én kikiáltották a független Ukrajnát⁹. Év végén a lakosság a népszavazáson megerősítette az önálló állam igényét¹⁰.

Mindeközben 1991-ben megalakult az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség, ami a KMKSZ-ből vált ki¹¹.

A független Ukrajna első elnöke Leonyid Kravcsuk lett, aki 1991 és 1994 között vezette az országot¹². 1992-ben sem a kárpátaljai autonómia, sem pedig a Magyar Autonóm Körzet nem valósult meg, bár a lakosság erre is igényt tartott. A júniusban elfogadott nemzetiségi törvényben ezekről nem esett szó¹³, annak ellenére, hogy a KMKSZ jelezte a magyar kisebbség kéréseit¹⁴.

1994-ben alakult meg a Kárpátaljai Magyar Önkormányzati Fórum, ami 2000-től a Kárpátaljai Határ Menti Önkormányzatok Társulása a Magyar Önkormányzatok Szövetségével és a Magyar Polgármesterek Egyesületével lett¹⁵.

Ukrajna következő elnöke, Leonyid Kucsma volt, 1994 és 2004 között¹⁶. Az ő ideje alatt volt az ország első, és mindeddig egyetlen népszámlálása. A népszámlálás eredményei szerint 2001-ben 151 516 fő vallotta magát magyarnak¹⁷.

Elnöksége a „narancsos forradalommal” zárult. A politikai akció során a hatalomba olyan vezetők kerültek, akik támogatták a nyugati integrációt, és távolodni kívántak az orosz érdekszférától¹⁸. Ukrajna harmadik elnöke Viktor Juscsenko lett, aki 2005 és 2010 között vezette az országot¹⁹.

1.2. Adatok a szerzőről

Dolgozatomban nem Balla D. Károly életútját dolgozom fel, ám az esszék tekintetében érdemes foglalkozni a szerző pályájával. BDK esszévilágának átalakulása szoros összefüggésben áll életútjának, szemléletvilágának alakulásával. Nem foglalkozni életével esszéi kapcsán annyi, mint a küszöbről nézni a külvilágot.

⁹ Fedinec 2009:118

¹⁰ Darcsi 2021:663..

¹¹ Fedinec 2015:26

¹² I24

¹³ Darcsi 2021:664.

¹⁴ Darcsi 2021:665

¹⁵ Fedinec 2015:26

¹⁶ I24

¹⁷ Molnár-Molnár D. 2005:20

¹⁸ Csernicskó 2011:193

¹⁹ I24

1.2.1. Nehézségek az életút kapcsán

BDK életútját nehézkes nyomon követni. Túlzás nélkül kijelenthető, hogy az egyik, ha nem a legtermékenyebb kárpátaljai magyar író.

Hatalmas munkabírású, rendszeresen publikáló szerzőről beszélünk. Jelen dolgozatban írói és költő munkásságáról csak felsorolás szintjén ejtek szót, valamint kiterjedt, több weboldalból álló internetes tevékenységével szintén érintőlegesen foglalkozom. Gazdag pályája külön-külön többkötetnyi elemzést érdemelne.

Munkásságával azért is foglalkozom, mivel a történések, az életpályája valamint a véleményváltozás szoros összefüggésben állnak egymással, így a megértéshez szükséges az áttekintés, még ha nem is a legrészletesebben is történik.

1.2.2. Balla D. Károly vagy Balla D. Károj?

Dolgozatomban a szerző nevének régi, ly-os változatát használom.

De hogy miért is hagyta el nevéből is az ly-t? BDK 2017-től kezdve nem használ ly-t, amiről a következőképp nyilatkozott: „Én, Balla D. Károj (azelőtt Károly) magyar író 2017. április 1-jén úgy döntöttem, hogy tiltakozásul a magyar akadémiai hejesírási szabályzat vaskalapos rendelkezései ellen, többé nem használom a ly-t.”²⁰ Döntését két érvel indokolta: egyrészt, az a hang, amelyet ez a betű jelölt, kikopott, másrészt, a helyesírásban való megőrzését rossz beidegződéseknek találta²¹.

BDK ezen döntése már egy újítás, amelyet tiszteletben tartok, de ezen dolgozatban nem e szerint hivatkozok a szerzőre. Ennek egyetlen oka van: azok a kötetek, amelyekkel az elemzés során foglalkozom, bőven az ly száműzésének időszaka előtt történt.

A szerző szemléletváltása, mint a dolgozat további részeiben láthatjuk, folyamatos. Az ly elhagyása előtti évtizedek is egy korszakot jelölnek, amibe bele tartozik az általam elemzett kötetek mindegyike.

1.2.3. Balla D. Károly élete

Életrajzát többféleképpen jelentette és tünteti fel weblapjain. (Megjegyzendő: körülbelül 75 blogot hozott létre és üzemeltetett/üzemeltet²², ami már önmagában is tekintélyes mennyiség.)

²⁰ I9

²¹ Uo.

²² III

Édesapja, Balla László költő, író, műfordító, újságíró (Bakó László néven is publikált) 1927-ben született Pálócon²³. Jelentős és befolyásos, a hatalomhoz való feltétlen lojalitása miatt sokat vitatott közéleti személyiség volt Kárpátalján, 1947-től a Kárpáti Igaz Szó munkatársa, 1965-től 1987-ig főszerkesztője volt a lapnak. 2010-ben hunyt el.

BDK 1957-ben született a mai Ukrajna területén (akkor: Szovjetunió) Kárpátalján, Ungváron. 1974-ben érettségizett a helyi Zalka Máté Középiskolában. Fizikus szeretett volna lenni. Az Ungvári Állami Egyetem fizikai karán töltött 7 félév után iratkozott át a magyar nyelv és irodalom szak levelező tagozatára Ungváron. Végül mégsem szerez diplomát, saját bevallása szerint azért, mert „megunta az egyetemesdit, írói ambíciói és merész lapalapítói tervei hajtották”²⁴. Közben fizikai laboratóriumokban vállalt munkát.²⁵

1979-től a helyi ukrán tankönyvkiadónál segédszerkesztőként dolgozott. Balla D. ennek kapcsán megjegyzi, hogy tulajdonképpen korrektorként dolgozott ez időben²⁶. 1983-tól kiadói szerkesztő volt ugyanitt. 1988 és 1989 között a Kárpáti Igaz Szó *Lendület* és *Új Hajtás* irodalmi publikációit szerkesztette²⁷.

1989-től kezdve szabadfoglalkozású író, szerkesztő, irodalomszervező, 2012-től autodidakta SEO-szakértő.²⁸

Felesége, Berniczky Éva (született: 1962, Beregszász) író, szerkesztő²⁹.

1984-ben lépett be BDK az Ukrajnai Írószövetségbe. 1993-ban belép a Magyar Írószövetségbe. 1995-től választmányi tag, 2002-től elnökségi tag a Költői Szakosztályon. 2004-ben lépett ki a Döbrentei-bortány miatt³⁰. Az Ukrán Írószövetségből feleségével együtt szintén kilépett, 2017-ben „a nemzeti kisebbségek kollektív jogait durván korlátozó nacionalista háttérű nyílt diszkrimináció törvénybe foglalása miatt”³¹.

BDK 2002-től kezdve visszavonult a nyilvánosságtól, az online térben tevékenykedik. Kárpátaljai periodikákban nem publikál, kötetei Magyarországon jelennek meg³². „Digitálok, nem tehetek másként” – írta humoros önéletrajzában³³.

²³ I18

²⁴ I5

²⁵ Pál 1990: 147

²⁶ I8

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

²⁹ I16

³⁰ I19

³¹ I5

³² I12

³³ I13

2007-ben, 50. születésnapján virtuális öngyilkosságot követett el³⁴. Virtuális haláláról négy hírváltozatot is írt, mindegyiket humorral fűszerezve³⁵. Virtuális posztumusz életének első nagy bejelentéseként: 2007. március 7-én piréznek nyilvánította magát³⁶.

1.2.4. Balla D. Károly munkássága

Munkássága szerteágazó: blogger, drámaíró, esszéíró, író, költő, műfordító, publicista, szerkesztő, saját meghatározása szerint továbbá az első piréz, imaginátor, vizualizátor és webrátor³⁷.

Első publikációi 1973-ban jelentek meg, középiskolás korában³⁸. Négy évvel később debütált első kötete *Álmodj zenét!* címmel, majd a *Tágulok a Világegyetembe* 1984-ben. Mindkét kötet az ungvári Kárpáti Kiadó jelentette meg. 1983-ba Ivan Petróci fordításában Kijevben ukrán nyelven jelentek meg versei *Recsitaviti* kötetében. A *Valahol tűz van* című kötete, amely elbeszéléseket, kisregényt és színműt tartalmaz, 1988-ban jelent meg. 1990-ben adta ki *Sorsomhoz szegezve* verseskötetét, egy évvel később *Hóban és homokon* kötetét. Előbbiek még a Kárpáti Kiadónál, utóbbi könyvet a *Hatodik Síp* adta ki³⁹.

Első publicisztikákat összegyűjtő kötetét, a *Kis(ebbségi) magyar skizofrénia* 1993-ban adta ki a Galéria Kiadóban. Ugyanebben az évben jelent meg a *Kartnyújtásnyira* című. elbeszéléseket, novellákat, regényrészletet és színpadi műveket tartalmazó kötete, ugyancsak a Galéria Kiadóban⁴⁰.

1996-ban Pécssett jelent meg *Árokszálen* verseskötete. 1998-ban adta ki az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem *Életed volt regénye*. Egy önmagát mintázó torzó című regényét⁴¹.

1999-ben Berniczky Évával és Füzesi Magdával közösen jelentette meg *Reggel madár, délben kötél* című kötetét a Pánsíp–Ungbereg kiadónál. Ugyanebben az évben Berniczky Évával közösen adta ki *A topáz illemtanát az Ungbereg Alapítványánál*. Szintén ebben az évben jelent meg a *Halott madárral* verseskötete pécsi Pro Pannonia Kiadónál⁴².

³⁴ I14

³⁵ I7

³⁶ I14

³⁷ I7

³⁸ Uo.

³⁹ I8

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

⁴² Uo.

2000-ben Budapesten a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságánál publikálta A hontalanság metaforái publicisztikai kötetét. Szintén ebben az évben színpadi játékaik jelentek meg a Ne gondolj a fehér elefántra kötetében, a Pánsípnál. Ugyancsak ebben az évben a Magyar Napló adta ki a Kisebbségi áramszünet a schengeni fal tövében kötetét. Szintén 2000-ben a József Attila Színház A Magyar Dráma Napja a József Attila Színházban, 2000 kiadványában megjelent egy alkalmi színdarabja⁴³.

Iván Kricsfalusij verseinek fordítását Ungváron jelentette meg 2001-ben. Következő évben novellaválogatása jelent meg Pécsset Világvége címmel. 2003-ban virtuális könyve került fel a világhálóra VakCina címmel. E-book formájában jelentetett meg válogatott publicisztikai írásokat 1985 és 1990 közötti időszakból Peresztrojkácska címmel⁴⁴.

2005-ben Pécsset látott napvilágot a Szembesülés. 121 fragmentum egy regényhiány környezetéből. Szintén Pécsset jelent meg 2007-ben a **2000±3**. Az ezredforduló hét esztendeje. Egy manzárdőr naplója. 2008-ban Szombathelyen adták ki A Pilinszky-projektumot⁴⁵.

Következő jelentős publicisztikai kötete, a Magyarul beszélő magyarok, 2008-ban az EÖKIK gondozásában Budapesten adták ki. Egy évvel később Szombathelyen jelent meg a Harmadvalaki című verseskötete⁴⁶.

2011-ben e-book formában jelentette meg a Széles az alagút kötetét, amely 73 limeriket tartalmaz. Ugyanebben az évben a Magvető adta ki a Tejmozi regényét. Következő évben a Kárpáti Kiadónál jelent meg a Kő és árnyék versesgyűjteménye⁴⁷.

Legutóbbi kötete Pécsset jelent meg Az utolsó futamok címmel, 2013-ban⁴⁸.

Ezen felül számos antológiában, folyóiratban jelentek meg művei.

„A jelentős műben az alkotó személyiség a maga teljes habitusával, érzéseivel, ismereteivel koncentráltan benne van. A művészi érték nagyon összetett. Sokféle értékelem szintézise, de ezek között az őszinteség, a témával szembeni teljes nyitottság és szabadság erkölcsi köteleességeként, a hitelesség kritériumaként szerepel”⁴⁹ – írja róla Görömbei András.

Munkásságának legfontosabb elismerései: 1990-ben Móricz Zsigmond-ösztöndíjat, 1993-ban Berzsenyi díjat, 1996-ban Arany János-jutalmat kap. 1999-ben a Nagy Lajos

⁴³ Uo.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Uo.

⁴⁸ II

⁴⁹ Görömbei, 1990: 90

Alapítvány díjjal 2000-ben József Attila-díjjal tüntették ki. 2002-ben és 2006-ban Lilla-díjas, 2008-ban a Nemzeti Kulturális Alap alkotói ösztöndíjasa⁵⁰.

Látványos kivonulása előtt BDK irodalomszervezői munkássága egyedi pályát járt be, és kétségkívül fontos szerepet töltött be a kárpátaljai magyar irodalom alakulásában.

Szerkesztői munkásságában is megfigyelhető egy evolúció. Az írott sajtótól a hangzón át a virtuálisig nagy utat tett meg, mindezt Kárpátalján. Munkásságára jellemző, hogy egyik projekt a másikba érve indul és ér véget.

Szerkesztői munkássága az Kárpáti Igaz Szónál indult, ahol 1981-től 1989-ig a Lendület és az Új hajtás oldalakon belül dolgozott. Közben 1988-tól 2 éven át hangos folyóiratot indított, amit magnókazettán terjesztett (MAGÁN/HANGZÓ)⁵¹.

A második világháború óta Kárpátalján nem volt önálló irodalmi folyóirat. Az első próbálkozás BDK nevéhez fűződik e téren is. 1989-ben megalapította a Hatodik Sípot⁵². Az elnevezés sem a véletlen műve volt: Illyés Gyula nevezte a Trianon utáni magyar irodalmat ötágú sípnek, ám ebből Kárpátalja említése kimaradt⁵³. A Hatodik Síp folyóirat 1993-ig jelent meg. Közben 1992-től 3 éven át magánkiadót működtetett Galéria Kiadó néven⁵⁴, ami az első ilyen próbálkozás volt a független Ukrajnában. Időközben Galéria-Ecriture lett az elnevezése. Bár 1996-ban megszűnt a kiadó, fennállása alatt 30-nál több könyv jelent meg itt, valamint olyan folyóiratokat jelentetett meg, mint a Pánsíp, az Irka és a Közoktatás⁵⁵.

Következő kulturális magazinja a Pánsíp volt, ami 1993 és 2001 között jelent meg. Időközben kifejezetten irodalmi folyóirat lett. A folyóirat almanachja 1999-től UngBereg néven jelent meg. 2001 és 2004 között az interneten volt elérhető⁵⁶.

A folyóiratszerkesztői időszakáról azt nyilatkozta, hogy ez egy mámorító időszak volt egyrészt azért, mert politikai kockázatot jelentett, hiszen „javában állt a Szovjetunió, és egyes elvtársak még ráncolhatták a homlokukat, mégis, hogy gondolja ez a kis írkász, Ungváron szerkeszti, Budapesten nyomdáztatja, Kárpátalján terjeszti több ezer példányban, minden engedély nélkül...”, illetve azért is, mert végre megmutathatták az írók a valódi önmagukat⁵⁷. „Aztán elég hamar kiderült, hogy nem nagyon van mit megmutatnunk.

⁵⁰ 14

⁵¹ 110

⁵² Uo.

⁵³ Illyés 1967: 574

⁵⁴ 115

⁵⁵ 115

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ 119

Egyfelől üresek voltak az asztalfiókok (...), másfelől a kitört szabadság egy ideig inkább bénítólag hatott” – nyilatkozta BDK erről az időszakról⁵⁸.

Közben megalapította az UngBereg Irodalmi és Művelődési Alapítványt, amit 1995 és 2002 között működött, 2004-ben szűnt meg hivatalosan. Az alapítvány kiadással, könyvforgalmazással és kulturális szolgáltatással foglalkozott. 2000 és 2002 között az alapítvány honlapját működtette⁵⁹.

A kétezres évektől kezdve jelenléte az online térre helyeződik át. Első kulturális honlapját 2001-ben alapította meg UngParty néven. Egy évvel később UngParty Manzárd néven webnaplót írt. 2001 és 2002 között a Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola és az Európai Protestáns Szabadegyetem honlapján dolgozott. 2004-ben Alkarpatriz címen webináriumot gondozott Markovits Teodóra főszerkesztésében (akiről egy szintén BDK által álnéven írt cikkben kiderült, hogy BDK találta ki⁶⁰), illetve Makkai Ádám honlapját hozta létre és gondozta⁶¹.

Feleségével közös írói honlapot indított, a Kettenklubot 2005-ben. Ugyanebben az évben Karpaty News néven alternatív hírblogot. 2006-ban elindította a bdk.blog.hu-t. Rövid ideig 2007-ben a Blogarlécet működtette, majd a Kettenklub utódjaként a Manzár Műhelyet szerkesztette⁶².

2010-ben létrehozta a saját és a felesége írói honlapját, versblogot és irodalmi segédblogot indított. Egy évvel később indította el a BDK ONLINE-t. 2012-ben több mint háromtucat oldala és blogja van⁶³.

Önéletrajzában első irodalomszervezői eseményének az 1992-ben elindított könyvvásárt jelöli meg, amelynek rendezési jogát 1996-ban továbbadta. 1995-ben a Kárpátaljai Magyar Irodalmi Nívódíj (KÁRMIN-díj) megalapítója, amit 2002-ig a Pánsíp szerkesztősége adott át. 1999-ben a Várad-Sternberg János Díjat alapította meg, amit szintén 2002-ig adtak át. 2000-től 3 éven át feleségével a Pánsíp Irodalmi Szalont vezette. 2001-től internetes irodalmi interakciók és játékok szervezője⁶⁴.

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ 110.

⁶⁰ 122

⁶¹ Uo.

⁶² Uo.

⁶³ Uo.

⁶⁴ Uo.

II. KIS(EBBSÉGI) MAGYAR SKIZOFRÉRIA

BDK első esszékötete, a Kis(ebbségi) magyar skizofrénia 1993-ban jelent meg a Galéria Kiadóban. A 176 oldalas kötetet maga BDK szerkesztette, műszaki szerkesztője Negre Viktor volt. A könyvet saját illusztrációval prezentálta. A könyv egy kétoldalas bevezetővel indul, majd 3 részre tagolódik. Időrendet tekintve 1987 közepétől 1993 elejéig megjelent publikációt gyűjtötte össze.

2.1. A kötet tartalma

A könyv a következő idézettel indul: „Tükrökön hasad ketté a lélek / ki rakja össze arcod lepkeszárnyait / vajon ajkad vonalaira kicsoda / igazítja vissza a mosolyt / ?” Ez az idézet látható a borító hátsó oldalán is, a letükrözött arc felett és alatt. Ahogy a kötet cím, úgy ez az idézet sem kelt az olvasóban jó hangulatot, érzi, hogy komoly és nem túl vidám eseményekről fog olvasni.

Kis híján 6 évet ölel fel a kötet. Ebben a periódusban szétesett a Szovjetunió, megalakult a független Ukrajna, ugyanakkor sok álom tört össze. A helyzet különlegességét maga BDK is felismerte. 1993 februárjában kelt Farkasszem nézve című előszavát azzal kezdi, hogy eredeti terve az volt a kötettel, hogy a Magyarországon publikált, tehát kárpátaljai olvasók részére szinte elérhetetlen publicisztikáit gyűjtse egy kötetbe. Balla D. szerint nem volt számára egyértelmű, hogy a külön-külön megjelenő esszéi egy nagy egységet alkotnak együtt. Leírja, hogy a kötet első esszéje nem csupán kronológiailag, hanem az eseményeket tekintve is az első fontos mozzanatot dolgozza fel. A szerző szerint ez a *nemzeti sérelmek nyilvános felvetése* volt. Kifejti, hogy a munka a korra jellemző dokumentum, már csak a szóhasználatát tekintve is: internacionalizmus égisze alatt eshetett szó nemzetiségi jogokról, Kárpátalja mint kárpátontúli terület van definiálva. Taglalja, hogy (?) Kötődés (!) című írása több átdolgozás és halogatás után már csak akkor jelent meg – az írás születése után másfél évvel –, amikor a benne lévő információk aktualitásukat veszítették. Ez ihlette a Peresztrojkácska írást, ami a szerző szerint leromboltatta vele az önmagában lévő gátlásokat. „És ekkor szembesültem először őszintén, önámítás nélkül a valósággal... Azóta is itt állunk farkasszem nézve”⁶⁵ – írta erről Balla D. Károly.

Az író szavai szerint az időrendet követő írások a lelkesedés, a reménység majd kiábrándulás, csalódás, illúzióvesztés dokumentumai, amelyeket nem csak ő élt át ebben a

⁶⁵ BDK 1993:7

korszakban. Ugyanakkor a szerző megjegyzi: ha a kötetből nem is derülne ki, de véleménye szerint „minden keserősége és megpróbáltatása ellenére az élet csodálatos még itt is, így is, hiszen van valami múlhatatlan gyönyörűség abban, ahogy (...) beteljesítjük sorsunkat, értelmet adunk a dolgoknak...⁶⁶”.

A kötet egy ábécésorrendet követő tárcasorozattal zárul, amelyet eleinte a Hatodik Síp folyóirat borítójának belső oldalán publikált. Szavai szerint „kisebbségi létünk betűrendje” a sorozat. A könyv megjelenésekor épp a felét írta meg ennek a sorozatnak, amit intő figyelmeztetésnek vett BKD.

Az első rész előtt a szerző egyik illusztrációja látható, ami a hazaérzést, a hazát, az identitást ábrázolja. Megjelennek a magyar sorok mellett angol és orosz szavak, szókapcsolatok is a képen.

2.1.1. Peresztrojkácska

A Peresztrojkácska rész 12 esszét tartalmaz. Ez a kötet legnagyobb egysége. 1987 és 1991 közötti írásokat tartalmaz a Szovjetunió lassú felbomlásának időszakából.

2.1.1.1. *Internacionalizmus és nemzeti önismeret*

A kötet első írása korábban a Kárpáti Igaz Szóban jelent meg 1987. július 18-án, és változtatás nélkül került be a kötetbe. A munka 4 részből tevődik össze. Egy rövid párbeszéddel indul az írás, amelyben a szerző ukránul köszön ukrán barátjának, az ukrán barát pedig magyarul köszön vissza. „Mindennapi internacionalizmus⁶⁷” – írja ennek kapcsán Balla D. Károly. Az első részben arról ír BKD, hogy az Ukrajnai Írószövetség vezetőségének plénumán vett részt, aminek fő témája az internacionalizmus és a hazafiság, amely olyan kérdéseket vet fel, mint az anyanyelv és nemzeti önismeret. A gyűlésen arról beszéltek, hogy a nemzetiségek egyenjogúsága elvileg megvalósul, ám a gyakorlatban anomáliák vannak, mint például az, hogy az USZSZK-ban az orosz iskolákban fakultatív az ukrán nyelv oktatása, holott ez a köztársaság nyelve, illetve a tanulók jórészének anyanyelve. Ennek eredményeképpen gyakorlatilag a köztársaság nyelvének ismerete nélkül tehetnek a diákok érettségit, és felnőttként is tud a nyelv nélkül boldogulni. Így a nyelv romlása és sorvadása elkerülhetetlen, emiatt szükségesek az intézkedések. BKD ennek kapcsán azt írta, az ő iskolájában egy szót sem tanult ukránul, fakultatívan sem, mert magyar tannyelvű iskolába járt⁶⁸.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ BKD 1993:12

⁶⁸ BKD 1993:13

A második részben arról írt, amikor a Barát Józsefnek, a Magyar Rádió moszkvai tudósítójának adott interjút. A riporter arra kérte, beszéljen a magyar történelemről, mit jelent ez számára. BDK bevallotta az írás ezen pontján, hogy a nemzeti önismerete hiányos, mivel az iskolában nem tanult erről, fakultatív keretek között sem, annak ellenére, hogy magyar tannyelvű iskolába járt.

A harmadik részben arról írt, hogy Petróci Ivánnal találkozáskor – ekkor történik az a bizonyos fordított köszönés – tudta meg, hogy egy kijevi folyóirat leközölte ukránra fordított verseit. BDK megjegyzi itt, hogy a magyar közléshez Magyarországra kell küldenie a kéziratát, Kárpátalján csupán napilapokban tudnak publikálni, esetleg kötetben. „De melyik verseskötetünk kapható akár csak néhány hónappal megjelenésük után?” – teszi fel a kérdést a szerző. Ismét a plénumot idézi ezután, ahol elhangzott, hogy gyakorlati intézkedések szükségesek ahhoz, hogy a szovjet állampolgárok megtarthassák anyanyelvüket, illetve elmélyítsék nemzeti önismeretüket⁶⁹. A kárpátontúli írók azzal a kéréssel fordultak a Kiadói Főigazgatósághoz, hogy magyar nyelvű periodikát indíthassanak el.

A negyedik részt a gazdasági és társadalmi átalakulásokkal kezdi, ami Balla D. meglátása szerint szükségesek. Összegzi a fenti három részben felvetett problémákat: ukrán nyelv és magyar történelem oktatása a magyar tannyelvű iskolákban, valamint a magyar periodika elindítása. Ugyanakkor megemlíti, e téren vannak hasonló fajsúlyú problémák, mint például az, hogy a magyar iskolákban a magyar nyelv- és irodalomoktatás kisebb óraszámú, mint az ukrán és orosz iskolákban a megfelelő tantárgyakra⁷⁰. A problémamegoldás egyik legfontosabb részének az összefogást tekinti a szerző.

2.1.1.2. (?) *Kötődés (!)*

A cikkről az előszóban is szót ejtett BDK. Az írást 1988 januárjában kezdte írni a szerző. Végül az Olvasó Nép 1988/1 számában látott napvilágot, itthon módosított verziója pedig az Évgyűrűk '89-ben a Kárpáti Kiadó gondozásában Ungváron, 1990-ben. A munkába Jőröss Béla gondolataira reflektál. A cikk elején arról ír a szerző, hogy az eredeti cikk addig várakozott elbírálásra, amíg szinte tárgytalanná vált, aktualitását veszítette. A kötetbe a harmadik átdolgozás került be.

Az írás a nemzetiségi kérdéssel foglalkozik, ami a kor egyik nagy kérdése volt. Ezzel foglalkozott a szovjet sajtó is. A kérdésfelvetés célja az volt, hogy egyrészt eloszlássák a nemzetiségi kérdést körüllegő ködöt, illetve közös gondolkodásra hívja az olvasó a

⁶⁹ BDK 1993:15

⁷⁰ Uo.

témában. Megfogalmazása szerint erről gondolkodni és vitázni érdemes, hiszen mindez a probléma megoldása felé tereli a figyelmet.

A továbbiakban a kitelepülésről ír, vagyis arról, hogy a kárpátaljai magyarság hogyan csökken, hiszen, ha valaki elköltözik, nem csak egy emberrel lesz kevesebb Kárpátalján, hanem eggyel kevesebb kárpátaljai magyar lesz itthon, aki magyarul beszél, ápolja és továbbadja a kultúrát. Felhossa az ENSZ emberjogi törvényét, ami kimondja, hogy alapvető emberi jog elköltözni, ami korábban akadályoztatott volt a térségben: az, aki ki akart vándorolni, munkahelyéről elbocsátották, szinte kizárták a társadalomból⁷¹. Ám ennek ellenére is sokan el akartak menni. A társadalom a hozzáállását a kérdéshez idővel változtatta úgy, hogy a visszatartásról a megtartásra helyezte a hangsúlyt⁷². Balla D. Károly taglalta, miért akarják elhagyni sokan otthonukat, kizárva két okot: a házasodás miatti áttelepülést és a családgyejesítést. „Minél gyakoribb egy jelenség, annál valószínűbb, hogy szociális, és nem pedig személyes okok motiválják⁷³” – írta a szerző. Az indítékok a következők lehetnek BDK szerint: életszínvonalbeli és anyagi különbségek, erkölcsi és lelki tényezők, két- és háromnyelvűség, vívmányok, jámbor szándék⁷⁴.

Az életszínvonalbeli különbségeknél megjegyzi, bár itthon olcsóbb, mint külföldön, a bér nem ugyanaz. Vagyis, a külföldi bérrrel olcsó itt élni, de ittenivel nem. Az erkölcsi és lelki tényezőkénél arról ír, hogy a kárpátaljai magyarság másodrendű állampolgárnak, deprimálnak érzi magát a társadalomban. A többnyelvűségnél felhossa azt, hogy míg beregvidéken több helyen van többnyelvű kiírás, addig ez a Munkácsi, Szőlősi, Ungvári járásra nem jellemző. Feltevődik a kérdés: hogy érezze magát egyenlőnek például egy színmagyar faluban egy munkás, ha nem használhatja így anyanyelvét, vagy a diák, aki anyanyelvén tanult érettségéig, az egyetemen már nem a saját nyelvén adhat számot tudásáról⁷⁵? Szót ejt a településnevek átíratairól is. A hivatalos megnevezések sokszor teljesen másképp hangzanak, mint az eredeti magyar név. Hiszen hogy kötődjön a helyhez, amit hivatalosan nem is nevezhet az eredeti névén? BDK szerint ezekkel rugalmasabban kellene kezelni, nem erőszakot téve a köznyelven. A vívmányok terén megemlíti, hogy elindult az a folyamat, ami például a fenti földrajzi elnevezések terén kedvez a helyieknek. De olyan problémák is elkezdtek megoldódni, mint a magyar történelem tanítása, magyar nyelvű irodalmi folyóirat kiadása. A korszakban hét irodalmi–művelődési kör alakult ki.

⁷¹ BDK 1993:19

⁷² Uo.

⁷³ Uo.

⁷⁴ BDK 1993:20-25

⁷⁵ BDK 1993:22

BDK abban látja a megoldást, hogy a helyi tanácsok és a helyi média álljon fel és foglaljon állást a kérdésben. A jámbor szándék részen belül pedig egy jogi képviselő létrehozásáról ír a szerző.

BDK szerint ha a fenti kérdések megoldódnának, a kötődés szó után felkiáltójel állna, nem pedig kérdőjel⁷⁶.

2.1.1.3. *Peresztrokácska*

Az első rész címadó írása 1988-ban jelent meg a *Mozgó Világ* 11. számában, majd a *Látóhatárban* is 1989 februárjában. A kötetben változtatás nélkül jelent meg. Bodor Pál-
idézettel indul a cikk: „az anyanyelv szabadsága a szólásszabadsággal kezdődik”. Arról ír az esszé elején, hogy aki vállalja azt, hogy Kárpátalján szovjet állampolgárként magyar maradjon, arra rámeredhet időnként ez a szerepvállalás, és pózzá változhat.

Ezután arról ír, hogy két meghívója van az asztalán: az egyik a beregszászi Illyés Gyula Magyar Irodalmi Klub összejövételére invitálja, a másik a cukorfejadagja begyűjtésére. A cukorjeggyel a pálinkafőzőknek akart keresztbe tenni az állam. Ám a zugfőződek ennek is megtalálták a kikapuját: négy cukorjeggyért adnak egy litert. Az irodalmi klub meghívója kapcsán leírja, hogy az 1984-ben létrehozott szervezet a Könyvbarátok Egyesületén belül foglalkozik „külföldi”, vagyis magyar irodalommal. „Az Illyés Klub azonban kezdettől fogva több volt "külföldi" irodalommal foglalkozó baráti társaságnál: felvállalta nemzetiségi magyar irodalmunk, szellemi életünk szervezését, népszerűsítését, a vidék művelődési hagyományainak ápolását, az egyetemes magyar kultúrához való kötődésünk demonstrálását” – írta róluk BDK⁷⁷. A szervezetet rengeteg támadás érte, főleg a Petőfi-dombormű elhelyezéséért, amit felavatásakor a peresztrojka egyik vívmányaként aposztrofálta az egyik felszólaló⁷⁸.

A szervezet munkásságát azért bélyegezték egyoldalúnak, mert túlságosan magyarnak érezték. Csanádi György főszerkesztő *Vörös Zászló*ban megjelent cikkében Veress Gábor, a beregszászi járási pártbizottság első titkárát idézte, aki szerint a szervezet csak szűk kört ér el, és kevés rendezvényt szervez. Nyilatkozta ezt annak ellenére, hogy Litvániában pont ezt a szervezetet állították példaként a többiek elé. Illetve azzal is vádolta a szervezetet, hogy az alkotók művei nem szólnak eléggé az emberekről.⁷⁹ BDK szerint ez sem igaz, hiszen „[a] beregszászi írók–költők már akkor „peresztrojka” novellákat, verseket

⁷⁶ BDK 1993:26

⁷⁷ BDK 1993:29

⁷⁸ BDK: 1993:30

⁷⁹ Uo.

írtak, amikor az átalakulásról még szó sem volt⁸⁰”. BDK azt is kifejti, hogy a pártbizottság azt várta el, hogy az átalakításokról csak szépet írjanak, ne pedig azt, ami a valóság, vagyis ami probléma a társadalomban.

A Csanádi-cikkből kiemeli BDK azt, hogy az anyanyelv fejlesztésének problémája kapcsán arról beszéltek, hogy Beregovón (!) az 1918-as proletárforradalom hőseiről nincsenek utcák elnevezve, ezért érdemes felülvizsgálni ezt a kérdést. Ám olyan kérdésekről már halkabban szóltak, mint például hogy a városban nem működött ekkor magyar óvoda, az érettségi után nem magyarul felvételizhetnek a diákok, az orosz és ukrán osztályok a magyar osztályok rovására duzzadnak. Úgy, hogy a járásban a lakosság 75%-át tették ki a magyarok⁸¹. A rendszer visszasságát, a sajátos demokráciaértelmezésüket egy példával szemléltette BDK: az ő olvasatukban gyakorlatilag nem egy szép alma és egy szép körte között kell választani, hanem egy szem szőlő és egy dinnye között⁸².

A (?) Kötődés (!) című cikkéről is ír a szerző, ami kapcsán megjegyzete, hogy olyasféle túlzás ezt cikknek nevezni, mint a cukorjegyét meghívónak. A cikknek a Kárpáti Igaz Szóban kellett volna megjelennie⁸³. Ennek kapcsán ecseteli a glasznoszty kárpátaljai megvalósulását: 1987-ben az Internacionalizmus és nemzeti önismeret című cikke nagy port kavart, ezen felbuzdulva írta meg a (?) Kötődés (!) írását, ami viszont – mint ezelőtti írásában taglalta – nem került egyhamar publikálás közelébe. Megjegyzi, hogy glasznoszty ide vagy oda, lefordították oroszra a cikket, hogy felülvizsgálják⁸⁴.

„Peresztrojkácska – mondogatom mostanában. Átalakítás – csak módjával⁸⁵” – írta Balla D. Károly. Leírja, hogy bár egyik oldalról a vezetés, másik oldalról emberek milliói várják a változást, nagy a szakadék. A szerző arról ír, hogy nem kiharcolni kellene a magyarság érdekképviselőt, hanem természetesen kellene ennek történnie, ha már reformok vannak.

2.1.1.4. Óvatosék

Az írás a Forrás 1989/7 számában jelent meg, a kötetbe apróbb javításokkal került be. Az írás két síkon fut: az aktuális történések és az óvatosék metamorfózisának párhuzamán.

⁸⁰ BDK 1993:30-31

⁸¹ BDK 1993:32

⁸² BDK 1993:33

⁸³ Uo.

⁸⁴ BDK 1993:33-34

⁸⁵ BDK 1993:36

Az esszé első részében arról értekeznek, hogy a magyar helyesírás szabályait hogyan „idomították” a rendszerhez Kárpátalján. A falvak neveit írhatták magyarul, a városokat viszont csak oroszos átírással – Beregovo, Mukacsevo, Uzshorod, Vinogradiv. A szépírók és újságírók baja ezzel igencsak meggyűlt, és számos alternatívát találtak ki a kikerülésére: körbeírás, tájleírás vagy szimplán elhagyással. Az eredmények hol ötletesek lettek, mint például a szépírók esetében, akik a környezet leírásával egyértelműsítették a helyszínt, hol komikusak (Latorca–parti metropolisz). Az óvatosság viszont nem a kárpátaljai értelmiség ötlete volt: míg magyar helyesírás engedte volna a magyar neveket, a pártbizottság viszont veszélynek érezte ezt, nehogy a magyarságra essen a figyelem ezáltal⁸⁶.

A második részben arról ír, hogy az éberek hogyan lettek óvatosak, az eddigi bátrak hogyan olvadtak be, és a régi óvatosak hogyan lettek hirtelen bátrak. Ez a művészien megírt szegmens teljesen időtálló megállapításokkal van tele.

A harmadik részben az akkor legújabb orosz nyelvű Kárpátalja–térképről szól. BDK kiemeli a térkép nyelvi furcsaságait, miszerint Eszenyben a javorovói vasútállomás található (a falunév magyarul, a vasútállomásé oroszul), vagy Bátyúban (oroszul Uzlovoje), ahol viszont Batyevo vasútállomás szerepelt. „Íme, a történelem torz vigyora – egy friss térképen” – írja BDK.

A negyedik részben a KMKSZ megalakulásáról esik szó. BDK szavai szerint az első olyan szervezet, amely „leendő tömegszervezet igényével lép fel⁸⁷”. A szervezet megalakulása kapcsán felvetették, hogy a hír megjelenhetne a Kárpáti Igaz Szóba, ami meg is történt. BDK ennek kapcsán kiemeli, hogy négy évtized óta először jelent meg hivatalos sajtóban Kárpátalja és Ungvár neve eredeti formájában⁸⁸.

A pársoros ötödik részben Balla D. azt írja, hirtelen az óvatosok bátorra avanzáltak⁸⁹.

A hatodik részben immár a KMKSZ megalakulása utáni „első fecskék” jelentek meg: március 8-án a lapszámban magyarul jelentek meg a városnevek, két nappal később pedig a szerkesztőség címe is Uzshorod helyett Ungvár – [k]étszázézer magyar és negyvenezer lapelőfizető nagy meglepedésére⁹⁰.

⁸⁶ BDK 1993: 38–40

⁸⁷ BDK 1993: 41

⁸⁸ BDK 1993: 42

⁸⁹ Uo.

⁹⁰ BDK 1993: 43

Az utolsó két részben Éberék és Óvatosék problematikájáról ír, akik nem érkeznek „venni a lapot”, hogy új szelek fújnak, új irányú implikációval⁹¹. Itt derül ki egyértelműen, hogy Óvatosék alatt Balla D. Károly a Kárpátontúli Ifjúság lapot érti, amely nevével ellentétben nem ifjonti hévvel volt nyitott az újításokra⁹².

2.1.1.5. *Kis(ebbségi) magyar skizofrénia*

A kötet névadó írása különböző átdolgozásokban jelent meg. 1990-ben a Holnap első számában, majd a Látó 7. számában, 1991-ben a Magyar kisebbségek a Kárpát-medencében c. kötetében Kaposváron, 1992-ben pedig a Fonyódi Helikon kisanológiaiájában.

Az írást Horváth Sándor kárpátaljai költő, újságíró versidézetével kezdi: „Az én hazám / csendes pentanon ének. / Ha szívemhez hajolsz, / eléneklem néked”⁹³. Ezután Kárpátalja történelmével indítja az írást, a szovjet „felszabadítástól”, amelyet a kárpátaljai magyarság is megszenvedett. Szó esik a málenkij robotról, amelyről megjegyzi, hogy azok is áldozatai lettek, akik a szovjetekre vártak⁹⁴. BDK ezektől a kollektív traumáktól tartja számon a félelem táplálta tendenciákat: „a meghasonlást, a nemzet-elhagyást, a nemzet-megtagadást, a janicsárrá válást, a (...) passzív rezisztenciába vonulást”⁹⁵. Ehhez jött a vasfüggöny, amely évtizedekre elszakította a kisebbségi magyarságot a többségitől. Úgy kellett túlélnie a kárpátaljai magyarságnak, hogy miközben próbáltak a magyarságért tenni, nem csupán meg kellett felelni a rendszernek, hanem azt ki is kellett szolgálni. „Ha az orosz, ukrán vezető egy Hurrá!-t kiáltott, a magyarnak hármat kellett”⁹⁶ – jegyezte meg BDK. Kifejtette, hogy a kárpátaljai magyar nem másod, hanem harmadrangú állampolgár volt a Szovjetunióban. Némi enyhülés a '60-as években jött: magyar iskolák működhetek, 1965-től elindult az Ungvári Állami Egyetem Magyar Filológiai Tanszéke, illetve 1967-től önállósult a Kárpáti Igaz Szó (ami azelőtt a Zakarpatszka pravda fordítása volt csupán)⁹⁷. A hruscsovi reformok éppen, hogy beértek, jött is a brezsnyevi éra. Könyvek és újságok kerülhettek Kárpátaljára, eljutottak a magyar rádió és televízió műsorai Kárpátaljára is. A magyar kultúrpolitika – annak ellenére, hogy ugyancsak szocialista rendszer volt – sokkal modernebbnek hatott a kárpátaljaiak szemében, hiszen itt az irodalomoktatás is sajátos volt: Zalka Máté és Illés Béla a kánonban hangsúlyosabb volt, mint például Babits. BDK szerint

⁹¹ Uo.

⁹² BDK 1993: 44

⁹³ Horváth 2019

⁹⁴ BDK 1993:46

⁹⁵ Uo.

⁹⁶ BDK 1993: 47

⁹⁷ BDK 1993: 48

egyedül a nyelv tudott átmentődni úgy-ahogy.⁹⁸ A propagandát – hogy formájában nemzetinek, tartalmában szocialistának kellett lennie – volt, aki nem nyelte le. BDK ezen a ponton említi Kovács Vilmost és 1965-ben megjelent regényét, amelyet a magyarországi kritika felmagasztalt, ám Balla D. szerint ez is „elkötelezett szocialista regény”, bár a korszakban ezt sem tolerálta a rendszer⁹⁹. BDK figyelemfelkeltő vallomást tesz erről a korszakról: a kötelező Lenin-versekről, az erőltetett optimizmusról, a borús versek megjelentetésének fortélyairól. Ezt követte a nyolcvanas évek nélkülözésekkel teli „fejlett szocializmusa¹⁰⁰”.

Balla D. Károly értekezik arról, hogy bár „baráti országokba” akartak utazni, mégis okmányok és pecsétke halmaza kellett ahhoz, hogy valaki elutazhasson. Bár a nemzetek egyenlőségét hirdették, az egyenlőség nevében egy nem magyar nyelvű ember miatt kellett mindenkinek a többség nyelvére váltani. Ugyanilyen meghasonlás volt a településnevek nem magyar nevének nevezése. Példaértékű mű a Brezsnjev-trilógia volt, a felsőoktatásban is ideológiai fejmosás zajlott. Ám mégis sikerült „bemocskolódnia” sokaknak¹⁰¹. Olyan, ma már furcsának ható kifejezések használata volt a kívánatos, mint a „magyarul alkotó kárpátontúli író”¹⁰². BDK kijelenti: az internacionalizmus alatt pánszlávizmust, burkolatlan ruszifikálást gyakoroltattak¹⁰³. A vezetőség hangoztatta, hogy a házasságok 27%-a internacionalista a járásban. A szerző ennek kapcsán veti fel a magától jövő kérdést: akkor két magyar házassága nacionalista lenne? Ezek szerint igen¹⁰⁴. Amikor pedig az eszmék szappanbuborékja sorra estek szét, Balla D. szerint az emberek ott álltak hamis ideológiákkal teletömve, tehetetlenül. „Magunkra találni: nehezebb, mint hittük volna¹⁰⁵” – írta ennek kapcsán. És míg Magyarországon az ellenzék erősödött, a kárpátaljai iskolákban Lenin-verseket tanultak a magyar gyerekek. BDK ezt is kis magyar skizofréniának nevezte¹⁰⁶.

A szerző ír az esszében a kettős kötődésről is, vagyis párt szerinti egyszerre magyar és szovjet kötődésről. Ennek köszönhetően lettek a szocialista írók a példák. És míg a magyarországi lapokban már nem csak pártdícsőítő szerzők írásai jelenhettek meg, Kárpátalján még mindig nem sikerült meghaladni az ideológiaközpontú irodalmat¹⁰⁷. A

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ BDK 1993:49

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ BDK 1993: 50

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Uo.

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ BDK 1993: 51

¹⁰⁶ Uo.

¹⁰⁷ BDK. 1993: 52

változások szele Kárpátaljára ért el legutoljára, és a legnehezebben is. BDK viszont a vívmányokat sem felejt el megemlíteni: a magyar történelem tanításának bevezetését, a KMKSZ megalakulását stb. Egyik oldalon lassú fejlődés, a másikon viszont leépülés: a pénz elértéktelenedéséről, jegyre vásárlásról ír BDK, ami ebben az időszakban a mindennapokká váltak Kárpátalján. A szerző szerint az ezredév kérdése, hogy megmarad-e itt ilyen körülmények között a magyarság¹⁰⁸. A kettős kötődés elvárása kapcsán kiemeli: nem lehet egyszerre jó magyarnak és jó szovjetnek lenni. Két pózna marad: az asszimiláció és az emigráció, közte a kötlen a kisebbségben ragadt magyarság BDK szavai szerint¹⁰⁹. Feszegeti azt a kérdést, hogy a két véglet elítélendő-e, illetve mi van azokkal, akik „a kötlen” maradtak.

Az írás következő részében az 1988-as kecskeméti írótalálkozóról szól, amelyen először hívtak meg magyarországi írók kárpátaljai magyar írókat. BDK eltörte az utazás során a karját, az orvos azt mondta, erősebb lesz majd a karja az összeforrás után, mint azelőtt. Szimbolikusan is értelmezni a szavait a szerző, mivel az elszakítottságban élő magyar írók kapcsolata is összefonódni látszott¹¹⁰.

Két éves ugrással folytatódik az írás, az 1990-es ungvári Petőfi-szobor avatásával, ahol Göncz Árpád és Leonyid Kravcsuk is jelen volt. Érdekes momentumot örökít meg Balla D.: Fodó Sándor fordított magyarról ukránra, ám egy pillanatban magyarra fordított magyarról. A szerző ennek teszi fel a kérdést, hogy a mindennapjainkba nem ugyanezt tesszük-e, amikor a magyarországi magyart akarjuk megfeleltetni a kárpátaljai magyarral. Ugyancsak figyelemreméltó momentum volt az is, hogy Göncz önálló államként nevezi meg Ukrajnát, míg Kravcsuk Ungvárról ukrán földként beszél, valamint ukrán magyarokról, akik „mindig itthon fogják magukat érezni nálunk”¹¹¹. BDK ismét nehéz kérdést feszeget: hogy érezzük otthon magunkat, ha szögesdrót van az anyaországunk és köztünk. Illetve felhívja a figyelmet arra az identitást is érintő kritikus pontba, hogy útlevelünkön a latin betűs résznél nem magyarul szerepel a nevünk, hanem angolos átíratban¹¹².

Családi történettel folytatja az írást. Székely kereskedő dédapja a farkasok elől úgy tudott megmenekülni a szekérével, hogy a portékáját, a pokrócokat begyűjtötte, és a farkasok elé dobta. A kisebbségi magyarsággal húzva párhuzamot BDK felteszi a kérdést, hogy marad-e pokrócunk még? A székely vonal kapcsán Tamási Áron ábeli kérdése is előkerül az

¹⁰⁸ BDK 1993: 53

¹⁰⁹ BDK 1993: 54

¹¹⁰ BDK 1993: 55

¹¹¹ BDK 1993: 56

¹¹² BDK 1993: 57

otthon kapcsán. És felvetődik egy újabb kérdés: egy másik országban élve lehetünk-e teljesjogú tagjai a magyarországi értelmiségnek? BDK írását azzal zárja, hogy a kárpátaljai magyarság szeretne otthon lenni itthonában, és a magyarságban is, de nem külföldiként, mert amíg ezt nem lehet elérni, a haza „csendes pentanon ének” marad, sorsunk pedig kisebbségi skizofrénia¹¹³.

2.1.1.6. Édes mostoha

Az írás 1990-ben jelent meg a Kapu júniusi számában, a kötetben változtatás nélkül került be. Apropója az akkori Zalka Máté Középiskola felújítására való gyűjtés volt, amihez a Kárpáti Igaz Szó is hozzájárult azzal, hogy volt zalkásokat szólaltattak meg. BDK is írt ez ügyben, ám nem közölték le gondolatait. Egyik története március 15-höz kapcsolódott, amikor hazamentek a diákok indiánfilmet nézni. Másik orosz osztályfőnökéről szólt, aki nem volt hajlandó magyarul kommunikálni a diákokkal. A harmadik BDK komszomoltiktárhelyettesi „karrierjéről” szól, míg a legutolsó Mihalics Rudi volt iskolatársáról, aki iskoláskorában megszökött, majd felnőttként menekültként ment Magyarországra. BDK szerint merész tett volt ez, hiszen akkoriban kiházasodással és családgyesítés címszó alatt jutottak ki az emberek. Ám Mihalics Rudi elsőként jutott ki menekültként. Szóba került alma materük, a Zalka Máté Középiskola, amely hiába volt „édesanyjuk”, anyanyelvükön mégsem szólt hozzájuk. „Alma mater. Édes mostoha. Íme, szó szerinti helyett egy értelemszerű fordítás” – zárta írását BDK¹¹⁴.

2.1.1.7. Közös sorsverésben

„Ami neked úti élmény, nekünk az sorsunk” – áll mottóként az írás előtt, amely 1990 szeptemberében született. Először a Kortárs közölte 1991/1. számában, majd 1992-ben a Szűkülő vagy táguló horizontok? – Magyarok a változó világban című kiadványban jelent meg a Svájci Magyar Irodalmi Kör jóvoltából. A kötetben változtatás nélkül jelent meg.

Balla D. Károly írását a kisebbségi lét taglalásával kezdi, amely szavai szerint kétszeres mostohaság, hiszen sem az államalkotók számára, sem pedig az anyanemzet számára nem vagyunk kisebbség¹¹⁵.

Egy történetet ír le, miszerint magyarországi ismerősük a többi magyarországinak egzotikus utazásként tálalta kárpátaljai útját. A mottóként szolgáló mondat itt hangzott el egy kárpátaljai szájából. BDK kifejti ezután Kárpátalja kétszeres peremvidéki voltát:

¹¹³ BDK 1993: 59

¹¹⁴ BDK 1993: 64

¹¹⁵ BDK 1993: 65

nyelvhatár magyar szemszögből, de periféria Szovjetunió szemében is¹¹⁶. Ezután beszámol az 1987-es nyíregyházi meghívásukról, ahol először szerepeltek magyar, nem pedig szovjet íróként. Erről hazatérve egy ismerőssel találkozott, akiről nem tudta eldönteni, hogy besúgó-e, és van-e tudomása a kárpátaljai autonómiáról szóló beadványukról.

Ezt követően a gorbacsovi reformok egyikéről esik szó, ami eljutott Kárpátaljára is: a beutazás könnyítéséről. Bemutatta, milyen hosszadalmas és tekervényes bürokrata úton juthattak hozzá akkoriban az emberek útlevélhez. Összehasonlította a peresztrojka előtti és utáni állapotokat, és megállapította, hogy liberálisabb lett a hozzáállás, de az ügyintézés lassult az igénylők számának növekedése miatt¹¹⁷. Ezen könnyített a kishatárforgalom megnyitása, amit a szovjet oldal hirtelen bezárt – peresztrojka ide vagy oda¹¹⁸.

BDK arról ír a továbbiakban, hogy Kárpátalja a demokratizálódásban nehezen találta meg magát, hiszen a múlt évtizedek súlyos öröksége nehezedett az emberekre. De lassan felmerik vállalni problémáikat, amire megoldást keresnek oktatás és kultúra téren. A hatalom hol engedte, hol visszatartotta ezeket¹¹⁹. De a folyamatot nem lehet már megállítani. Rendezvények, átadók, konferenciák jönnek létre, magyar óvodák és iskolák nyílnak. 1989 őszétől pedig magyar kulturális folyóirat is indul, a Hatodik Síp, valamint kéthetente a Kárpátalja lap – és egyiket sem Kárpátalján nyomtatják. A Kárpáti Igaz Szó krízisbe kerül ez idő tájt¹²⁰.

BDK szavai szerint Kárpátalján élni és magyarnak megmaradni több, mint optimizmus volt: nehéz gazdasági helyzet állt fenn, új állam volt alakulóban, amiről a kisebbségek nem tudhatták, milyen élet vár rájuk az új felállásban. Ebben az időben alakult meg a Kárpáti Ruszinok Szövetsége is. Ekkoriban ruszin–magyar autonómián, valamint magyar körzeten is gondolkodtak. A nehézségek és bizonytalanság miatt sokan elhagyták a hazájukat. BDK meglátása szerint viszont megéri itthon maradni, a közös sorsverésben, ahol „közelebb hajlik lélekhez a lélek, s ami kint hiányzik, azt bent talán megteremti a szükség¹²¹”.

2.1.1.8. Amikor Kárpátalján a Big Ben szerint harangoztak

Az írás 1990. december 13-án született, és a Beszélőben jelent meg december 22-én. A kötetben rövidítve, utólagos jegyzettel jelent meg.

¹¹⁶ BDK 1993: 66

¹¹⁷ BDK 1993: 73

¹¹⁸ BDK 1993: 74

¹¹⁹ BDK 1993: 74–75

¹²⁰ BDK 1993: 77

¹²¹ BDK 1993: 82

Az írás egy ír közmondással indul: „midőn Isten az időt teremtette, jócskán teremtett belőle”. Az esszét Gáti Kovács István Időzavar könyvével vezeti fel BDK¹²². A kárpátaljai kétféle időhasználatról ír BDK, ugyanis az idelátogatók két időzóna használatával találkoztak: a moszkvai és a közép-európai, vagy ahogy itt nevezik: „miszerintünk” vagy „po násamu”¹²³. Két időzóna, kétórányi eltéréssel. A rendeleti idő ellenére Kárpátalján megmaradt a „magyar idő”¹²⁴. Az ideérkezőknek viszont elég sok bonyodalmat okozott ez, hiszen hivatalosan moszkvai időt, egymás között helyi időt használtak az emberek, emiatt 2 óras késések vagy ugyanennyivel korábbi érkezések voltak¹²⁵. Ezt a helyzetet bonyolította, amikor Budapest áttért a nyári időszámításra, Moszkva viszont nem. A következő évben viszont „helyreállt” a rend: Moszkva is áttért a nyári időszámításra. A nyugalom viszont nem tartott sokáig: 1990 nyarával jött a kijevi idő¹²⁶. Már négy idő is kialakult: a budapesti, a kijevi, a moszkvai, és mindenkiben ottmaradt a helyi is. Így a kavarodásoknak köszönhetően a „miszerintünk” harangozó a Big Bennel együtt húzhatta a delet¹²⁷. Pár hónap után a megyei tanács a közép-európai időhasználatot hirdette ki, mint hivatalos időt Kárpátalján, ennek ellenére a reptülógép és vonat miatt a moszkvai idővel, a távolsági buszok miatt pedig a kijevivel is kellett számolni. A munkahelyi kezdések időpontja viszont újabb kavarodás történt¹²⁸.

Balla D. az utójegyzetben teszi hozzá, hogy a hivatalos közép-európai idő nem sokáig maradt Kárpátalján, a kijevi idő lett a hivatalos, így visszatért a „miszerintünk” való idő is¹²⁹.

2.1.1.9. „Belső felhasználásra” – autonómiát – de melyet?

Az írás 1991. márciusában született, és április 13-án a Beszélőben látott napvilágot Szét és össze címmel. A KMKSZ A kárpátaljai magyar autonómia (KMA) alapelveiről (I. fejezet) című dokumentumát tárgyalta a magyar körzet kialakításának kérdését, valamint a KMKSZ első éveinek eredményeit.

2.1.1.10. Zalka és a filiszterek

A cikk 1991. június 1-jén jelent meg először a Beszélőben, a kötetben javítva került be. A rövid írásban BDK megemlékezett arról az esetről, amikor a Ballag már a vén diák bizonyos sorait át kellett volna írnia, de nem boldogult a feladattal. Az iskola vezetőségének

¹²² BDK 1993: 83

¹²³ Uo.

¹²⁴ BDK 1993: 84

¹²⁵ BDK 1993: 85

¹²⁶ BDK 1993: 86

¹²⁷ BDK 1993: 87

¹²⁸ BDK 1993: 88–89

¹²⁹ BDK 1993: 89

viszont sikerült szovjetbaráttá tenni a szöveget, és mintegy 15 évig így is énekelték az iskolában. Majd visszaállították az eredeti szöveget, „egyúttal” pedig az iskola is nevet változtatott: Zalka Mátéről Dayka Gáborra.

2.1.1.11. *A kételkedés joga*

Az esszét a Magyar Napló közölte először 1991. június 28-án, a kötetben apróbb javításokkal közölte BDK újra.

Az írásban azon pályatársai előtt „hajol meg”, akik a Szovjetunió széthullása után úgy pózoltak írásaikban, mint akik mindig is tudták az igazat, de nem írhatták le, ám míg tartott a szovjet rendszer, híven kiszolgálták a hatalmat. BDK ebben az írásban bevallja, hogy huszonöt éves koráig valóban hitt a szocializmus megvalósításának lehetőségében, ám utána lassanként csalódott a rendszerben. Így míg ő ráébredt az igazságra, addig a többiek állítólag mindig is tudtak róla, és hangoztatták, hogy „a szocializmus befuccsolt”¹³⁰.

2.1.1.12. *Miből gründoljunk magánkiadót*

A kötet első részének záróírása 1991. július 27-én a Beszélőben jelent meg, a kötetben kisebb javításokkal, utólagos jegyzettel került közlésre.

Balla D. a cikkben arról értekezik, hogy az állami pénztől elesett Kárpáti Kiadó – gazdasági válságba kerülve – arra kérte az Évgyűriúk antológia szerzőit, hogy mondjanak le honoráriumukról. Miközben az elkészült kötet az azelőtt évi 65 kopek helyett 5 rubel értékű lett. Prezentálta a kiadó anyagi gondjainak forrását, miszerint míg állami dotációban részesült, dúskáltak a pénzben olyannyira, hogy felesleges munkaerőt is alkalmaztak. Ám a saját lábra álláskor kiderült, hogy szinte életképtelen önmagában a kiadó. A leépítést pedig a magyar részlegnél kezdték meg, holott – ahogy a szerző megjegyzi – ez az egyik legnyereségesebb részleg volt, sok kárpátaljai magyar írónak pedig egyetlen publikálási lehetősége¹³¹.

Lehetséges megoldásként a magánkiadást vázolta fel, ám ehhez is anyagi tőke szükségeltetik. Az írás végén felteszi BDK a kérdést: miből gründoljunk hát magánkiadót, ha nem abból a honoráriumból, amit épp nem akarnak megadni¹³²? Az utólagos jegyzetben azt írja ennek kapcsán, hogy a magánkiadásnak köszönhetően egyfajta „könyvrobbanás” alakult ki, és a Kárpáti Kiadónál is jelent meg néhány magyar kötet¹³³.

¹³⁰ BDK 1993: 102

¹³¹ BDK 1993: 104–105

¹³² BDK 1993:106

¹³³ Uo.

2.1.2. Kisebbségi vödör

A második rész előtt Balla D. Károly egyik montázsja látható, ami magyar és ukrán okiratokból, folyóiratcímekből, levelekből valamint „paszportképekből” áll. Az alkotás az új állam okozta változás, a kisebbségi magyarság életének egy részét ábrázolja. A második rész immár a szabad és független Ukrajnában született írásokat tartalmazza, összesen 5 művet.

A Kisebbségi vödör című részben a kárpátaljai autonómia terve, az erről (is) szóló népszavazás, majd az autonómiatörekvések kudarcba fulladását taglalja öt írás, köztük egy interjú.

2.1.2.1. *Ukrán nemzeti diktatúra Kárpátalján?*

A többrészes esszé 1991. november 23-án jelent meg a Beszélőben, apróbb javításokkal került közreadásra a kötetben.

Az írás a népszavazás apropóján született. Három kérdésre kellett választ adni: ki legyen Ukrajna elnöke, legyen-e független az Ukrán Köztársaság, valamint legyen-e autonóm Kárpátalja. A Beregszászi járásban plusz negyedik kérdés volt az, hogy legyen-e Beregszászi Magyar Autonóm Körzet¹³⁴.

A közíró vívódásai alfejezetben Balla D. azt taglalta, vajon mi számít sértőnek Ukrajna területi integritása kapcsán. Latolgatta a büntetéseket, végül arra jutott, hogy a közírónak akkor is az írás maradt, „az őszinte, kendőzetlen és egyértelmű fogalmazás¹³⁵”, és reménykedhet, hogy csak pénzbüntetést kap.

A Petőfi karjai részét azzal kezdte, hogy 1991 nyarán megnyitották a Magyar Köztársaság Kijevi Főkonzulátusának ungvári képviselőjét. Bár az épület még nem volt átadható állapotban, a felavatása Jeszenszky Géza külügyminiszter jelenlétében megtörtént. Augusztus 19-én a homlokzatról letépték a magyar zászlót¹³⁶. A moszkvai puccs miatt erről elterelődött a figyelem. A puccs bukása Ungvárt sem hagyta hidegen: eltűntették a Lenin-szobrot és a nemzeti-nemzetiségi mozgalmak aktivizálták magukat. A beregszászi Lenin-emlékmű eltávolítása után egy ittas villanyszerelő vasdoronggal törte le a beregszászi Petőfi szobor karját. Nem sokra rá a másik karját is letörték, a helyi magyarok emiatt kénytelenek voltak eltávolítani a szobrot a további rongálások elkerülése végett¹³⁷.

¹³⁴ BDK 1993: 110

¹³⁵ BDK: 1993: 112

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ BDK 1993: 113

A ki vágja le a sárkány fejét? részben a Kárpátaljai Területi Tanács elnöke, Voloscsuk elleni tüntetésekről ír, illetve az Ukrán Népi mozgalom, a RUH sztrájkjáról, akik a kárpátaljai autonómiának a gondolatát is el akarták törölni¹³⁸. A magyarság és a ruszinság viszont mindenképp autonómiát akart. A döntés az ügyben a nép kezébe került¹³⁹.

A Kikkel tartanak a magyarok? című részben az autonómia a kérdés továbbra is. A RUH kisajátító demokráciafelfogása, a KMKSZ-szel szembefordulása, a ruszinok ruszin autonómiatörekvése egyik sem a legkecsegtetőbb opció maradt¹⁴⁰. Ez idő tájt a KMKSZ volt a legnagyobb számú tömegszervezet, 30 ezer taggal¹⁴¹.

A Kis magyar autonómia? című részben BDK arról ír, hogy a puccs napjaiban a Beregszászi Járási Tanács hallgatott, majd december 1-re népszavazást írtak ki a Magyar Autonóm Körzet megalakításáról. A RUH, a Kárpáti Ruszinok Szövetsége, de a magyarság berkeiben is kérdéseket vetett ez fel. A kárpátaljai magyarság 60-65%-nak önrendelkezése volt a tét¹⁴².

2.1.2.2. *Nem vagyunk az ukrán nép része*

BDK Fodó Sándorral, a KMKSZ elnökével folytatott beszélgetése a Magyar Hírlap felkérésére készült 1991. december 8-án. A népszavazás után egy héttel arról beszélgettek. A fenti részben fejtegetett kérdések mindegyikére igen volt a kárpátaljaiak válasza.

Fodó Sándor az interjúban ekkor arról beszélt, hogy az elsöprő győzelem után kompromisszumokat kell keresni. „Ukrajna lojális állampolgárai vagyunk, de nemzetiségünkhöz ragaszkodunk és Magyarországot anyaországunknak tekintjük¹⁴³” – nyilatkozta a KMKSZ első elnöke.

2.1.2.3. *Kisebbségi vödör*

A második egység névadó cikkje 1992. augusztus 22-én a Beszélőben jelent meg. „Természetes elvárás, hogy a magyar kisebbségnek az anyaország kormányához és nem pedig annak nemzetrontó ellenzékéhez kell lojálisnak lennie¹⁴⁴” – idéz mottóul egy szónokot a szerző. Ebben az írásban az ezelőtti fokozott reménykedést felváltja egy lemondó, deprivált hang.

Az első rész a Könyörgöm, akasszuk fel! címet viseli, ami a Valahol Európában című filmből lehet ismerős az olvasónak. BDK arról ír, hogy felkérték, írjon arról, mi a véleménye

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ BDK 1993: 114

¹⁴⁰ Uo.

¹⁴¹ BDK 1993: 115

¹⁴² Uo.

¹⁴³ BDK 1993: 121

¹⁴⁴ BDK 1993: 122

a magyarság és ezredforduló, a felelősségtudat és írástudás, valamint a kisebbségek témájában¹⁴⁵.

A Füstbe ment autonómia részben arról ír a szerző, hogyan lett semmissé a kárpátaljai autonómia és a magyar körzet ideája, a népszavazás egyértelmű eredménye ellenére¹⁴⁶. Mint írta, a törvény csupán a kulturális autonómiáról ír, amely viszont tágan értelmezhető¹⁴⁷.

A Konvertálhatatlan kisebbség részben a magyarországi politikai tendenciát, valamint a Kárpát-medencében élő magyar kisebbséghez való viszonyát taglalja¹⁴⁸.

2.1.2.4. *Az én hátam nem híd*

A kötetben változtatás nélkül megjelent cikk a Beszélőben látott napvilágot először 1992. december 19-én. BDK hangváltozása itt kezdődik először érződni, de még nem lépve át határt.

A publikáció egy Magyarországra települt erdélyi író nyilatkozata ihlette, amelyben az erdélyi író kijelentette, hogy ő hátán ne akarjanak átgyalogolni¹⁴⁹, mert a kisebbségre való mutogatás nem fogja előrébb lendíteni a diskurzust.

A hídszerep Balla D. szótárában a korábbi jelszó – formájában nemzeti, tartalmában szocialista – mellé kerül, mint negatív dolog¹⁵⁰. Ugyanide került Pavlov miniszterelnök neve (utalva itt a pszichológiában híres kutyakísérletre¹⁵¹), az Európa–ház és a spiritualizált határ is¹⁵².

A hídszerepről a következőket írta a szerző: „ha jön az árvíz, elsőnek a hidak esnek áldozatul¹⁵³”, utalva a kárpátaljai árvízre.

2.1.2.5. *Reménytelen eset*

Az esszé a következő alcímet kapta: avagy egy kárpátaljai magyar értelmiségi illúzióvesztései. 1993 februárjában írta, rövidített változatban először Remittendahegyek romjai címmel jelent meg a Beszélőben, 1993. április 3-án.

¹⁴⁵ Uo.

¹⁴⁶ BDK 1993: 124

¹⁴⁷ BDK 1993: 126

¹⁴⁸ BDK 1993: 127

¹⁴⁹ BDK 1993: 129

¹⁵⁰ Uo.

¹⁵¹ Ábrahám 1951: 5

¹⁵² BDK 1993: 130

¹⁵³ BDK 1993: 131

Az esszé elején leszögezi, hogy erkölcsi szüzességét, valamint illúzióit is elvesztette¹⁵⁴. „Elvesztettem, mert az események alakulása lehetetlenné tette, hogy megtartsam őket¹⁵⁵” – írta. Ezek okait kisebb részekre szedve boncolta a továbbiakban.

A Kettős kötődés részben megvallja, az 1989-1990-es magyarországi események döbentették rá, hogy lehetetlenség összeegyeztetni a nemzeti hovatartozást az állampolgári determináltsággal¹⁵⁶. Balla D. Károly szerint a rendszerváltással a távolság csak a kisebbség és többség között. Leírja, hogy ahogy a glasznosztj ellenére Szovjetunió nem volt demokratikus, úgy meggyőződése, hogy Ukrajna sem válik jogállammá¹⁵⁷.

A Megmaradás? részben ismét a kárpátaljai magyarság megmaradását taglalta. Véleménye szerint sem az asszimiláció, sem a kivándorlás nem megállítható folyamatok. Kitért az 1989-es népszámlálásra és annak eredményeire is, valamint a népességfogyatkozás lehetséges okait is felsorolja¹⁵⁸. Számbeli csökkenés mellett a minőségi sorvadásról is ír. BDK szerint csak úgy beszélhetünk a kárpátaljai magyarság megmaradásáról, ha vállaljuk, hogy ez egy elveszett illúzió¹⁵⁹.

A Szövetség részben arról ír, hogy illúziói elvesztek a kárpátaljai magyarsággal szemben. Meglátása szerint amikor végre szabadok lehettek volna, megmutathatták volna magukat, kiderült, hogy nincs mit megmutatni¹⁶⁰. Ezen felül arról ír, hogy mennyire széthúzó a kárpátaljai magyar kisebbség, mindenki magának akarja az anyaország támogatását. Mindezt egyes szám első személyben írta, hogy éreztesse: ő is bűnrészesnek érzi magát¹⁶¹.

Az anyaország részben Balla D. Károly ecseteli az átmeneti időszak nehézségeit, amikor pl. magyarországi lapokat sem tudtak Kárpátaljára rendelni, mindennek felment az ára, mindeközben a pénz értéktelen volt¹⁶². Leírja, hogy később jött segítség az anyaország részéről, szavai szerint a segítőkészségből nem volt hiány¹⁶³. Ám ami aggasztotta ennek kapcsán, az a viszonzás: elvárható-e, hogy akin segítenek, az egyértelműen vallja azokat a nézeteket, amelyeket segítőtje? Illetve mi van akkor, „ha az adományozók (...) a kifelé nyújtott segítségért a belpolitikai közelharcban húznak uzsorakamatot”¹⁶⁴? Balla D. írása

¹⁵⁴ BDK 1993: 132

¹⁵⁵ BDK 1993: 133

¹⁵⁶ Uo.

¹⁵⁷ BDK 1993: 134

¹⁵⁸ BDK 1993: 136

¹⁵⁹ BDK 1993: 138

¹⁶⁰ BDK 1993: 139

¹⁶¹ BDK 1993: 140

¹⁶² BDK 1993: 140–141

¹⁶³ BDK 1993: 141

¹⁶⁴ BDK 1993: 142

végén a megoldást keresi Kárpátalja magyarságának elvándorlására, de működőképes gyógyírt nem talál¹⁶⁵.

2.1.3. Kisebbségi ábécé

A befejező rész előtt ismét egy Balla D. illusztráció látható: egy keresztretjvény, amelybe szavak és betűk vannak írva: Dög, ölj, meg, gondolkozom, tehát, Tisza, elv, lányok stb. olvasható ki belőle. Az illusztráció a magyar létet szimbolizálja.

A kisebbségi ábécé darabjai a Hatodik Síp próbaszámától kezdve 1992 végéig a lapszámok belső borítóján jelent meg. A lapszámokban egyoldalas, a kötetben kétoldalas írások a kárpátaljai magyar lét, az író személyes vívódásai és történetei olvashatók. Izgalmas kordokumentumok ezek a Szovjetunió széthullása, az átmeneti időszak és az új ország megalakulása korából. Minden fejezettel egy betűvel tovább jut el az ember: A-tól B-be, B-től C-be stb. A kötet megjelenése idején a sorozat nem készült el teljesen, az M betűnél fejeződött be.

Amire belekerült a kötetbe ez a félkész sorozat, addigra Balla D. Károly kapcsolata megromlott a Hatodik Síppal, ő maga úgy ír erről az előszóban, hogy számára megszűnt létezni a lap¹⁶⁶.

A kötet a következő sorokkal zárul: „..... vetkezik a már meztelen test / lerántja bőrét húsait / ez már a csontok őszintesége / annyi sem / maréknyi mész a hűlt kövön / szél fújja el / múlik a test és / tükrökön hasad ketté a lélek¹⁶⁷”.

2.2. Fogadtatás

A kötet a kritikusok körében nem hagyott nagyobb visszhangot. Talán azért is történt ez így, mert a kötet fontosabb írásai közlésre kerültek a következő esszékötetében. De az is közrejátszhat, amiről az első esszében ír Balla D. Károly: nehezen jutnak el az írások az emberekhez. Míg a magyarországi kiadványok csak-csak eljutnak Kárpátaljára, Magyarországra kárpátaljai kiadvány 2023-ban is nehézkesen jut el. Éppen emiatt sok kárpátaljai szerző kötetét nem itthon publikálja. (Megjegyzem: az én első kötetem sem itthon fog megjelenni, a fenti okokból is kifolyólag.)

¹⁶⁵ BDK 1993: 143

¹⁶⁶ BDK 1993: 7

¹⁶⁷ BDK 1993: 172

Elek Tibor írta, hogy a kárpátaljai magyar irodalom magyarországi recepciója hiányt szenved¹⁶⁸. Leírja, hogy a '80-as évektől egyre jobban ismeri meg a többség a kárpátaljai magyarságot, egyre több fórumon, folyóiratban jelentkeznek kárpátaljai magyar szerzők, véleménye szerint „a kárpátaljai magyar irodalom integrációja az egyetemes magyar irodalomba igazából mindmáig nem történt meg¹⁶⁹”. Kijelenti, hogy az akkor öt kötettel rendelkező Balla D. Kis(ebbségi) magyar skizofrénia kötetét alig vették észre¹⁷⁰. Szavai szerint „a Balla D. Károly-i láttelel nem kiábrándítani, elriasztani akar, csak kegyetlenül illúziótlan¹⁷¹”.

Fontos kordokumentumok ezek a cikkek, esszék, egy olyan zavaros időszakról, amelyről a mi generációnk keveset tud. Elemzés közben önmagamban összehasonlítást végeztem, hogy milyen lehetett a helyzet a jelenlegihez képest. Illetve néhány írás során felszisszentem, mivel a jelenlegi helyzetben „ilyent” olvasni, arról írni nem kis kockázat. Éppen ezért sok helyen röviden taglaltam a tartalmat.

Mint láthattuk, a legtöbb írás magyarországi orgánumban jelent meg. BDK a kötetel hazahozta az írásokat, hogy a kárpátaljai olvasókhöz is eljusson. Fontos cikkek, esszék ezek, egyben elszomorítóak is, hiszen sok aspektusuk napjainkban is aktuális, olyan kérdéseket feszeget, ami napjainkban is jelentőséggel bírnak, nem egy írás – aktualizálva – bármelyik lapban megállná ma is a helyét, mint jelen korról szóló írás.

¹⁶⁸ Elek 1995: 107

¹⁶⁹ Uo.

¹⁷⁰ Uo.

¹⁷¹ Elek 1995: 112

III. A HONTALANSÁG METAFORÁI

Balla D. Károly A hontalanság metaforái című kötetét a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia – jelentette meg Budapesten 2000-ben. Alcíme: Publicisztikák, esszék, vallomások 1988-2000. A kötet három része tagolódik: Kis(ebbségi) magyar skizofrénia (öt írás szerepel itt), Baglyok őrizte táj (6 munkával) és Irodalmunk metaforái (szintén 6 írással). A kötet második résztől új hangot üt meg, új véleményt mutat Kárpátaljáról, olyat, ami szembemegy a kárpátaljai magyar kisebbség többségének véleményével.

3.1. A kötet tartalma

A kötet Kosztolányi-idézzel indul: „Az a tény, hogy anyanyelvem magyar, és magyarul beszélek, gondolkozom, írok, életem legnagyobb eseménye, melyhez nincs fogható. Nem külsőséges valami, mint a kabátom, még olyan sem, mint a testem. Fontosabb annál is, hogy magas vagyok-e vagy alacsony, erős-e vagy gyöngy. Mélyen bennem van, a vérem csöppjeiben, idegeim dúcában, metafizikai rejtélyként. Ebben az egyedülvaló életben csak így nyilatkozhatom meg igazán. Naponta sokszor gondolok erre. Épp annyiszor, mint arra, hogy születtem, élek és meghalok.”¹⁷²

Balla D. Károly a Duna TV-n leadott portréfilmben a következőket állítja: „én egy rossz író vagyok. De elég jó szerkesztő”¹⁷³. Előbbit tudjuk be szerénységnek, és foglalkozunk az utóbbi állításával. A hontalanság metaforái összeállítása gondos munkáról árulkodik: előző kötetéből átemel írásokat, hogy megágyazzon a folytatásnak. A második egység úgy van összehangolva, hogy nehezebb és könnyebb részek váltakoznak. És a figyelem a harmadik egység olvasásakor sem lankad.

3.1.1. Kis(ebbségi) magyar skizofrénia

Öt írást foglal magába az első rész. Mindegyik írás az előző, 1993-as kötetében is megjelent, a Peresztrojácska és a Kisebbségi vödör részekben. Mivel az írások részletes elemzésre kerültek az előző fejezetben, így csak ismertetem, mely művekről van szó: az 1988-as Peresztrojácska, az 1990-es Kis(ebbségi) magyar skizofrénia, a szintén 1990-es Közös sorsverésben, az 1992-es Kisebbségi vödör, valamint az 1993-as Egy kárpátaljai magyar értelmiségi illúzióvesztései. A Peresztrojácska változatlan közlésben jelent meg a

¹⁷² Kosztolányi 1927: 57

¹⁷³ I20

második kötetben, a Kis(ebbségi) magyar skizofrénia apróbb javításokkal. A Közös sorsverésben és a Kisebbségi vödör változatlan újraközlés, az Egy kárpátaljai magyar értelmiségi illúzióvesztései apróbb javításokkal, rövidebb címmel jelent meg a kötetben (eredeti címe: Remittendahegyek romjain, első kötetben lévő címe: Reménytelen eset avagy egy kárpátaljai magyar értelmiségi illúzióvesztései).

3.1.2. **Baglyok őrizte táj**

Ebben a részben már felfedezhető BDK szemléletváltása, nyílt bírálataiban, szókimondóságában, egyre pesszimistább hangvételében. A rész szerkesztését dicséri, hogy a szövegek egy része ironikus csattanóval zárul, illetve a rész közepén egy hangulatos írással egyenlíti ki a második egység hullámzását.

Időben nézve az itt olvasható öt írás 1993 és 1999 között született.

3.1.2.1. *Ungvár eleste*

Az írás először a Beszélőben jelent meg 1993. szeptember 11-én.

BDK a város eleste kapcsán nem a szovjetek 1944-es bejövetelére gondolt, hanem a városban bekövetkezett változásokra: szomszédjába ukrán család telepedett, akik teljesen más életvitelt folytattak, mint a környéken megszokott volt. Bevallása szerint ekkor értette meg, hogy „utcám többé nem Vár utca, hanem valóban, ahogy a tábla is hirdeti: Zámková vulicjá, s városom sem Ungvár többé¹⁷⁴”. Míg a '80-es évek végén, de még 1991/2-ben ő maga is egyetértett azzal, hogy a települések nevét magyarul kell használni, immár ő maga mondja ki az ítéletet: Uzshorod.

Az szerző ír a Kapos utcai temető kálváriájáról: lezárták, majd elhagyatottá válva alkoholisták, vandálok és hajléktalanok martalékává vált. A sírköveket, fejfákat, ellopták¹⁷⁵. Míg a bezárásakor attól rettegetek, hogy fel fogják szántani, és vetőföld lesz a temetkezési helyből, a pusztulást látva már ez sem tűnne akkora szentségtörésnek, „[c]sakhogy – vélem sejteni – a városnak már erre nincs pénze¹⁷⁶”.

Az írás utolsó részében arról értekezik, hogy amerikai magyar vendégei voltak, akiknek a beutazásuk sem volt egyszerű – 1993-at írunk ekkor –, német autóval, ami a határőrököt meglepte. Szállásuk is, finoman fogalmazva, szegényes volt. Ám nem ez volt a legnagyobb meglepetés: kicsekkolásakor a takarítónő leellenőrizte, hogy a vendégek nem

¹⁷⁴ BDK 2000: 74

¹⁷⁵ Uo.

¹⁷⁶ BDK 2000: 75

lovasították-e meg a szakadozó törölközőket¹⁷⁷. BDK eljátszott azzal a banális gondolattal, hogy az amerikai vendégek hazatérve a gyönyörű fürdőszobájukba felakasztják a rongyos törölközőt¹⁷⁸.

3.1.2.2. *Ahová szaloncukrot hoz a húsvéti nyuszi*

A mű 1995. június elsején a Beszélőben jelent meg először. A kötetbe kissé rövidítve apróbb javításokkal került be.

Az írást gasztronómiai irányból indítja el. Értekezik a kolbászból font kerítés szólásunkról, és annak értelmezéseiről, mint például hogy a kitelepült kárpátaljai magyarok kapcsán azt mondják, hogy külföldön sem kolbászból fonják a kerítést¹⁷⁹. A kolbásznál maradványra Fodó Sándort idézte, aki kijelentette, hogy „[a] KMKSZ nem oszt kolbászt¹⁸⁰”, vagyis gazdasági koncepciót ne várjanak el a szervezettől. Illetve felidézi Horváth Sándor egyik novelláját, amiben az antihős meggyilkol egy házaspárt, mert éhes, de csak szalonnát talál, majd a holttesteket a horgokra aggatja¹⁸¹.

A gasztronómiai vonalon maradványra Balla D. leírja, hogy iskolás gyermekei szaloncukrot vittek haza az iskolából – húsvét előtt. Majd pár nap múlva több helyen ugyanez volt: templomban, versenyeken stb. osztották a karácsonyi édességet¹⁸². Több, mint valószínű, hogy szavatossága lejáratát kopogtató édességet osztottak ingyen, ám BDK problémája nem ez volt az esettel. Alább – témát váltva, de a műfajnál maradványra – a segélyekről, humanitárius szállítmányok kijátszásáról értekezett¹⁸³, miszerint a Kárpátaljára juttatott gyógyszerekből hogyan loptak el a kórházból, azt hogyan adogatták addig, míg végül „visszakerült” Magyarországra. Olcsóbban, feketén adták el az embereknek. Balla D. Károly felhívja a figyelmet, hogy a „buliból csak” egyvalaki maradt ki: a rászoruló kárpátaljai beteg¹⁸⁴.

Röviden ismét a kitelepült kárpátaljaiakról ír, akik hazajőve látják, mennyivel jobban élnek odakinn. BDK szerint ez is az önfeladás része¹⁸⁵.

Írását ironikusan zárja: lélekben arra készült, hogy karácsonykor húsvéti tojást kapnak ajándékba a gyermekei¹⁸⁶.

¹⁷⁷ BDK 2000: 76

¹⁷⁸ Uo.

¹⁷⁹ BDK 2000: 77

¹⁸⁰ Uo.

¹⁸¹ BDK 2000: 78

¹⁸² Uo.

¹⁸³ BDK 2000: 79

¹⁸⁴ BDK 2000: 80

¹⁸⁵ Uo.

¹⁸⁶ Uo.

3.1.2.3. *Vízum, vízud, vízuja*

A publicisztika 1995. július 20-án jelent meg először a Beszélőben. Témája a határátkeléshez szükséges vízum, ahogy a cím is mutatja.

Az írás azt taglalja, hogy a kötelező vízum híre hogyan érintette az értelmiséget (kisebbségi szellemi napszámos), a kisembereket (Ladák és Moszkvicsok lakói), a „bizniszelőket” (derék felnyírt hajú audisok), valamint a befolyásos embereket (kisebbségi vátesz és néptribun). A ranglétrán minél lejjebb áll valaki, annál nagyobb problémákkal nézhet szembe. A Ladák és Moszkvicsok lakói, valamint az audisok azonnal a lehetőséget próbálják keresni. Ugyanígy a néptribun és a kisebbségi vátesz is, csak a mások hátán. Végül mindenki átjut, csak a kisebbségi napszámosnak haza kell kullognia, senki sem vette fel.

BDK csattanóval zárja ezt az írást is: odahaza – mivel a betörők ellen ez biztos véd – vízumkényszert vezet be, ami a gyerekeit is érinti¹⁸⁷.

3.1.2.4. *Baglyok őrizte táj*

A második egység címadó írása 1997-ben jelent meg először a Forrásban, a 10-11. számban.

Egy hangulatos írás, amelyet a gyermekkori nosztalgia, történetek, tájleírás fűszerez. Az írás elején a „várjátékokról” értekeznek, hogy hogyan szöktek be a vár mögé játszani a kortársakkal¹⁸⁸. Ezután a pincékről, és a különböző alagutakról ír, amelyet gyerekként felfedeztek, bebarangoltak. Egyik alkalommal valóban értékes helyre bukkantak, ám kutatást, feltárást azóta sem végeztek a helyen¹⁸⁹. Ezután az Ungról és annak árteréről ír, ahol gyerekként játszottak, fürödtek, különböző növényeket gyűjtöttek be, hogy játékokat készítsenek belőlük¹⁹⁰. Értekeznek a Vadasról, ahol régen valóban volt néhány állat az „állatkertben”¹⁹¹, amelyet anno Gorkijról neveztek el. Szót ejt az Ungvári Atlétikai Clubról, ami Spartacusról kapta a nevét (megjegyzni: se Gorkijnak, se Spartacusnak nem volt köze a városhoz), és ők maguk is jártak sportolni oda¹⁹².

A kalandos gyerekkorból a ma már nem működő hőerőmű, valamint a kavicskitermelés hozadékaként létrejövő „tavak” sem¹⁹³, ahová játszani jártak. Kiemeli:

¹⁸⁷ BDK 2000: 84

¹⁸⁸ BDK 2000: 85-86

¹⁸⁹ BDK 2000: 87-88

¹⁹⁰ BDK 2000: 89

¹⁹¹ BDK 2000: 90

¹⁹² BDK 2000: 91

¹⁹³ Uo.

kirándulni nem ide, hanem a tízkilométerrel távolabbi nevickei várhoz jártak barátokkal, családdal¹⁹⁴.

„Igen, közöm van az ungvári várhoz (...); közöm van a Pincesorhoz (...); közöm van az elszennyezett Unghoz (...); közöm van a lepusztult és átkeresztelt Vadashoz, az üzemen kívül helyezett hőerőműhöz, a szemétlerakó helyé züllött Tavak vidékéhez... És közöm van Nevickéhez...”¹⁹⁵ – vallja meg BDK. Szavai szerint hozzátartoznak, mint a Hrabár Sándor kitömött baglyai¹⁹⁶.

3.1.2.5. *Kisebbségi áramszünet a schengeni fal tövében*

A tanulmány alcíme: avagy a kárpátaljai magyarság létesélyei az ezredforduló küszöbén. Kisebb kurtításokkal a Magyar Napló közölte le először az 1999/9-es számában, kötetben pedig a Füzesi Magda–Berniczky Éva–Balla D. Károly Reggel madár, délben kötél című közös kiadványban, szintén 1999-ben. A hontalanság metaforáiban apróbb javításokkal adta közre BDK. A hosszabb lélegzetvételi írást a hangulatos Baglyok őrizte tájhoz képest száraznak, borúsnak hat.

Az első pontjában földrajzi és történelmi adatokat közöl Kárpátaljáról, a trianoni békediktátumtól a Szovjetunió át független Ukrajna kikiáltásáig. A második pontban a XX. századi hatalomváltásokat, és azok hozadékát ecseteli. Itt jelenti ki, hogy a kárpátaljai magyarság helyzete nem szimplán nehéz, hanem halmozottan hátrányos helyzetű¹⁹⁷.

A harmadik pontban kifejti, miért halmozottan hátrányos helyzetű a kárpátaljai magyar kisebbség: lélekszáma a többi határon túli régióhoz képest – Burgenlandot leszámítva – a legkisebb. Ennek köszönhetően kevesebb értelmiségi, és még kevesebb zenit tudott kinevelni a kárpátaljai magyar társadalom¹⁹⁸. Szót ejt a nyomásról, ami Kárpátaljára nehezedett, hiszen minden tekintetben a kárpátaljai magyar kisebbség szenvedte meg a leginkább a kommunista rezsimet¹⁹⁹ (lásd: málenkij robot)²⁰⁰. Ugyancsak a problémát súlyosbította az, hogy a szovjet érában ez a vidék volt a legelzártabb. BDK szavai szerint Kolozsvár, Pozsony vagy Újvidék nem volt annyira kizárva a köztudatból, mint Beregszász vagy Ungvár²⁰¹.

¹⁹⁴ BDK 2000: 92-93

¹⁹⁵ BDK 2000: 93-94

¹⁹⁶ Uo.

¹⁹⁷ BDK 2000: 97

¹⁹⁸ Uo.

¹⁹⁹ BDK 2000: 98

²⁰⁰ Dupka 2014: 42-47

²⁰¹ BDK 2000: 99

A negyedik pontban azt fejtette ki, Kárpátalja az ezredfordulón milyen okokból került válságba. Elsőként a gazdasági nyomort említi, amely kihatott úgy az egészségügyre, mint az oktatásra és a kultúrára is. Áramszünetek, majd árvíz sújtotta a régiót. A fűtetlen iskolák, akadozó tankönyv- és szemléltetőkiadás, alacsony bérezések mind-mind olyan körülmények, amik tovább nehezítették a kisebbség fennmaradását. Így a magyarság csökkenése nem meglepő, hiszen továbbra is tendencia volt a kitelepedés. Sokan a Magyarországon tanuló és ott elhelyezkedő gyermekeik után „mentek ki”²⁰². Ugyancsak a magyarság fogyását eredményezte az asszimiláció, a negatív vagy stagnáló gyermekszaporulat, valamint az is, hogy a cigányság öntudatra ébredése miatt egyre többen nem magyarnak, hanem cigánynak vallották magukat²⁰³. Ugyancsak a kárpátaljai magyarság hátrányos helyzetét nehezítette a „minőségi sorvadás”²⁰⁴, vagyis az, hogy a kivándorlók zöme értelmiségi, helyükre pedig nem magyarok lépnek.

Az ötödik pontban visszatekint a múltba, amikor a szovjet érában csendes ellenállást folytattak a magyarok: magyar időhasználat, magyar nyelvű oktatás melletti kitartás, magyar média- és kultúrtermékek fogyasztása, vallás megtartása stb.²⁰⁵ A rendszerváltás nagy reményeit nem teljesítette be. A Szovjetunió végórájában megalakuló KMKSZ kisebb eredményeket igen, de pl. az autonómiatörekvést nem tudta elérni. BDK szavai szerint bár eleinte a jelek arra mutattak, hogy Ukrajnában ugyan, de anyaországi támogatással sokat el lehet érni, mégis illúzióvesztéseket kellett elszenvednie a kárpátaljai magyarságnak: Ukrajnában sem jön el a jóléti társadalom, a rossz gazdasági helyzetben lehetetlenné válik a demokrácia kiépülése, az érdekvédelmi szervezetek „nem igazolták vissza a kárpátaljai magyarság bizalmát”, illetve az Antall-kormányban megkötött ukrán–magyar alapszerződést is idesorolja BDK²⁰⁶.

A hatodik pontban a kárpátaljai magyarság demoralizációját taglalja két részben. Az elsőben arról ír, hogy a rossz országos gazdasági helyzet miképpen csapódik le hatványozottan a kárpátaljai magyarság életszínvonalán. Kifejti: nem csupán gazdasági, de kulturális és morális problémákat is okoz ez. Második részben leírja a KMKSZ megalakulása utáni időket, az autonómia-vitát, az utána történő szakadásokat. Beszámol a vezetőség hatalommal való visszaéléseiről.

²⁰² BDK 2000: 108-109

²⁰³ Uo.

²⁰⁴ Uo.

²⁰⁵ BDK 2000: 111-113

²⁰⁶ BDK 2000: 115-116

A hetedik pontban azt taglalja, hogy Magyarország Schengenhez való csatlakozása milyen negatívumokkal jár majd a kárpátaljai magyarság részére. Leírja, hogy bár örülni kellene Magyarország nyugathoz való felzárkózásának, az itt élők számára ez vízumkényszert hozna (ami meg is történt). Ugyanakkor ír arról is, miképp távolodtak el a magyarországiak a kárpátaljaiaktól, ennek okait sorolja fel. „Nem lehet tehát kétségünk afelől, hogy a kárpátaljai magyarok és anyaországuk közti civilizációs szakadék növekedni fog, a nemzettesten keresztül húzódó tektonikus árok mélyebbé válik²⁰⁷.”

3.1.2.6. *Ki marad le a luxuhajóról*

Alcíme: avagy van-e nemzetstratégiánk? Az írás 1999-ben a Tiszatáj felkérése készült el. Mottójául egy Ady-sort választott: „Minden egészen eltörött”.

A 0., a Kocsiút az éjszakában című pontban arról ír, hogy Magyarország európai integrációjának összehangolása a határon túli magyarságéval olyan lenne, egy limuzint kellene összeegyeztetni egy kátyús úton haladó szekérrel. Ám mégis erre készült a magyar fél. Az 1., A válságból kitekintve ponton BDK kijelentette: az írásban „Magyarország európai integrációjának kérdését a nemzet részeként értelmezett kárpátaljai magyarság kiszolgáltatott helyzetének kontextusába helyezve²⁰⁸ vizsgálja. A kárpátaljai magyarság mellett a szlovákiai és romániai helyzetet is elemzi. BDK szerint Ukrajna Európához való felzárkozására csekély az esély²⁰⁹. A harmadik pontban pedig azt vizsgálja, van-e nemzetstratégiánk. Arra jut, hogy nincs, illetve felvázolja, milyen nemzetstratégiára lenne szükség, és mikre kellene ügyelni ennek kidolgozásakor.

3.1.3. Irodalmunk metaforái

A harmadik részben időbelileg 1996 és 2000 közötti hat írást olvashatunk. A kárpátaljai irodalom helyzetét és jövőjét boncolja az ezredforduló közeledtével.

3.1.3.1. *Előítéletek és beilleszkedési zavarok*

Az írás alcíme: A kárpátaljai magyar irodalom esélyei. Az írás 1996-ban jelent meg először a Bárka 3-4. számában A kárpátaljai magyar irodalom esélyeiről címen, majd 1997-ben a Forrás 5. számában Előítéletek és beilleszkedési zavarok címen; ezen a címen az Ungváron 1998-ban megjelent Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról kötetben jelent meg, végleges változatban pedig A hontalanság metaforái kötetben.

²⁰⁷ BDK 2000: 128

²⁰⁸ BDK 2000: 132

²⁰⁹ BDK 2000: 138

Az írás elején a szovjet érában született Sugaras utakon (1985) antológia sorait idézi: „... a Szovjetunióban megszűnt a magyar nemzetiségű író, költő és közönség úgynevezett kisebbségi. (...) már csak igénytelen szóhasználat, vagy a marxista metodológiai szempontok mellőzésének bizonyítékai²¹⁰”. BDK szavai szerint a vita, hogy van-e kárpátaljai magyar irodalom eldönthetetlen, viszont a kárpátaljai magyar írók helyzetéről tud írni²¹¹.

Beszámol arról, hogy a kárpátaljai irodalmat a magyarországi közönség a legkésőbb ismerte meg. A második világháborútól kezdve szinte semmit nem hallottak róla, majd a '70-es évektől kezdődve elvétve ismerkedhettek meg vele²¹². A helyi vezetőség szemében kétféle író létezett: a párthű és a burzsoá. A magyarországi szemszögből a kárpátaljai irodalom kéoviselői vagy a szocializmus kiszolgálói, vagy meghurcolt ellenzékiek lehetnek²¹³. Előrelépés azután történt, hogy a kárpátaljai írók elkezdtek magyarországi lapokban megjelenni²¹⁴. BDK szerint a magyarországi közvélemény szerint a kárpátaljai irodalom a nemzetmegtartás, hagyományörzés és hagyományfelelevenítés és a hazaszeretet a legfőbb ismérvek²¹⁵. Balla D. felteszi ennek kapcsán a kérdést: aki ezeknek a kritériumoknak nem felel meg, annak megkérdőjelezhető kárpátaljaisága, magyarsága vagy írói munkássága?²¹⁶ Mint írja, sokszor ez igénnyé alakul a kárpátaljaiak irányába, és ennek akarják megfeleltetni az alkotókat. BDK szerint új irány már csak a fiatalabb generációktól várható²¹⁷. Balla D. szerint folytonosságról a kárpátaljai magyar irodalomban nehéz beszélni, aminek fő oka az, hogy nem működik szerves egészként²¹⁸.

BDK nemzedékekbe sorolja az írókat a szovjet megszállás kezdetétől. Listája a következőképp alakult:

- nulladik nemzedék: Győry Dezső, Sándor László, Sütő Kálmán;
- első nemzedék ('50-es évek eleje-közepe): Csengeri Dezső, Balla László, Kovács Vilmos, Lusztig Károly, Szenes (Kroh) László, Szalai Borbála;
- átmeneti nemzedék (még az '50-es években): Balogh Balázs, Balogh Miklós, Ferenczi Tihamér, Györke Zoltán, Kecskés Béla;
- második nemzedék ('60-as évek vége, '70-es évek eleje):

²¹⁰ Petro–Gortvay–Vaszócsik 1985

²¹¹ BDK 2000: 150

²¹² Uo.

²¹³ BDK 2000: 151

²¹⁴ Uo.

²¹⁵ BDK 2000: 152

²¹⁶ Uo.

²¹⁷ BDK 2000: 153

²¹⁸ BDK 2000: 154

- Forrás Stúdió: Balla Gyula, Györke László, Fodor Géza, S. Benedek András, (Vári) Fábrián László, Zselicki József – szellemi vezérük: Kovács Vilmos²¹⁹;
- József Attila Irodalmi Stúdió: Bartha Gusztáv, Dupka György, Finta Éva, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Kőszeghy Elemér, Nagy Zoltán Mihály, Tárucz Andor – idősebb pályatársak és a volt Forrás Stúdió is itt tömörült;²²⁰

A Forrás Stúdió az Együtt lap szamizdat köré szerveződött, a józsefatillások a Kárpáti Igaz Szóban jelentek meg (Lendület, Új hajtás). Az irodalmi stúdió 1990-ben oszlott fel, illetve a Kárpáti Igaz Szó Lendület, majd Új hajtás rovata is megszűnt.²²¹

1989-ben Kárpátalján BDK hívta életre a Hatodik Síp folyóiratot, amelyet 1993-ig szerkesztett, majd Penckófer János vette át. Balla D. új lapot alapított 1993-ban, Pánsíp néven²²². Kiadók alakultak (Galéria, Intermix, Mandátum, Tárogató), amelyek főleg magyarországi támogatással tudtak működni²²³.

BDK a következő nemzedéket a Hatodik Síp és a Pánsíp köré szerveződő fiatalokban látta, akik szavai szerint nem valamilyen céllal, hanem valamilyen okból írnak. Ez a nemzedék szerinte az, amelyik már nem találkozott sem a rendszer cenzúrájával, sem az öncenzúrával, és kisebbségi létüket nem verik nagy dobra²²⁴. Ide sorolja Bagu Lászlót, Cséka Györgyöt, Cserniczkó (Papp) Istvánt, Lengyel Tamást és Pócs Istvánt. Megjegyzi: ezek a szerzők, akik az új nemzedék lehetnének, főleg Magyarországon élnek vagy oda kötődnek, így megjósolhatatlan a jövőjük²²⁵.

BDK szerint nem az utánpótlás hiánya a kárpátaljai irodalom legfőbb problémaforrása²²⁶. Felhossa a többi határon túli vidék – Felvidék, Délvidék, Erdély – példáját: míg ezeken a helyeken van kulturális előzmény, addig Kárpátalján ezek a hivatkozások lehetetlenek vagy mondvacsináltak²²⁷. Érvel a tapasztalatok hiányával, azzal, hogy az irodalmunk nem képes szerves egészként működni, illetve beilleszkedési nehézségekkel küzd a többiekkel szemben²²⁸. Felhívja a figyelmet arra, hogy a kárpátaljai irodalom költészetcentrikus, a próza műfaj a '90-es években kezdett felzárkózni, kiemeli a dráma, illetve a kritika műfajának hiányát, valamint a gyermekirodalom hiányosságát, a sci-

²¹⁹ BDK: 2000: 155

²²⁰ BDK 2000: 156

²²¹ Uo.

²²² BDK 2000: 157

²²³ Uo.

²²⁴ BDK 2000: 158

²²⁵ Uo.

²²⁶ BDK 2000: 159

²²⁷ Uo.

²²⁸ BDK 2000: 160

fi, krimi és kalandregény teljes hiányát. A kritika kapcsán rámutat, hogy a kárpátaljai művekről értő kritika alig születik, legfeljebb recenziók, az anyaországi megközelítés pedig általában a fent taglalt megközelítések miatt hiányos²²⁹. Ugyanakkor megjegyzi: még ilyen körülmények között is íródhatnak remekművek, ám a szerves irodalom hiányát ez sem pótolja²³⁰. Kifejti az irányzatok hiányosságát. Kiemeli a klasszikus hagyományok követésének tendenciáját úgy líra, mint próza kategóriában²³¹. Hoz pozitív példákat is, mint Fodor Gézát, Nagy Zoltán Mihályt és Penckófer Jánost a kísérletezések terén²³².

BDK szerint az érdemi megmértetés a pozitív vagy negatív előítéletek miatt marad el, így marad a semmitmondás, a lekezelés és a strigulázás²³³. Az irodalmi élet helyzetével kapcsolatban elmondta: a Hatodik Síp és a Pánsíp támogatók segítségével van életben. A könyvkiadás terén a magánkiadás szerepét taglalta. Szavai szerint 1993 és 1995 között „túl buzgás” volt megfigyelhető, ami azt eredményezte, hogy mindent kiadtak. Véleménye szerint nehéz eldönteni azt, hogy ez helyénvaló volt-e²³⁴. Problémaként vetette fel azt is, hogy a művek nem forrnak ki, és a kiadók is nem a minőséget, hanem a pályázatnyerés szempontjából előnyös könyveket adja ki²³⁵.

Ír arról is, hogy a lapok olvasottsága csökken, ami betudható a rossz gazdasági helyzetnek, illetve amiatt, hogy az emberek meggondolják azt, mit vegyenek. Elvégre, miért vegyék meg, ha úgyse olvassák majd el²³⁶.

BDK szerint „[h]a irodalmunk nem képes önálló egészként funkcionálni, (...) természetesnek tűnik az alkotók és csoportjaik azon törekvése, hogy tevékenységüket egy egész, az egyetemes magyar irodalmi élet vérkeringésében képzeljék el”²³⁷. Ugyanakkor Balla D. szerint nem tudjuk levetkezni azt, hogy az eredmény(telenség)eket „ahhoz képest, hogy kárpátaljai...” szemléljük/szemléltessük²³⁸. Az is súlyos következményekkel jár, ha valaki erről lemond, mert akkor kiderül, hogy nemigen van olyan kárpátaljai mű, amit lapok, antológiák leközzölnének – írja, hozzátéve: a kárpátaljai magyar irodalom beilleszkedési

²²⁹ BDK 2000: 161

²³⁰ Uo.

²³¹ Uo.

²³² BDK 2000: 162

²³³ BDK 2000: 161

²³⁴ BDK 2000: 163

²³⁵ BDK 2000: 164

²³⁶ Uo.

²³⁷ Uo.

²³⁸ BDK 2000: 165

zavarokkal küzd²³⁹. A szerző szerint irodalomunk problémákkal és ellentmondásokkal teli, amit sem az alkotók, sem pedig a befogadók nem tudnak leküzdeni²⁴⁰.

Balla D. Károly kijelenti azt, hogy a kárpátaljai magyar irodalom se nem nagykorú, se nem szalonképes, és kérdéses, hogy belátjuk-e azt, hogy nincs szerves élete, csupán jelenségei néhány alkotóval²⁴¹.

3.1.3.2. *A hontalanság metaforái*

Alcíme: avagy a kárpátaljai magyar költők haza-komplexusa. Az 54 hivatkozással rendelkező tanulmány a Forrás 1998/4. számában jelent meg először, kötetben pedig jegyzetek nélkül szintén 1998-ban, a Tokaji Íróklub Egyesület Századunk kihívásai – a magyar irodalom válaszai kiadványban.

A tanulmányban BDK azt járja körbe, hogy a kárpátaljai költők miképpen írnak és gondolkodnak a hazáról. Ennek apropóján az 1994-es Töredék hazácska²⁴² című antológiát és annak kritikáját is ismerteti.

Böhm Edit kiemeli, hogy a kárpátaljai magyar költők a hazát nem pozitívan értelmezik, hanem hiánnyal, elvesztéssel kapcsolják össze, az anyanyelv és nemzet megtartása kapcsán pedig a megtartás lehetetlensége érződik²⁴³. Elek Tibor az „új típusú sematizmus veszélyeire” hívja fel a figyelmet a tematika kapcsán²⁴⁴.

BDK szerint a Töredék hazácskával akár pontot is tehettek volna a „kisebbségi sematizmus” végére²⁴⁵, ám „újra és újra <felmelegítjük> a témát²⁴⁶”. Példának hozta ehhez az antológia megjelenése utáni három év kárpátaljai verstermése közül Balla Teréz (Engesztelő), Bagu László (Ultimátum a hiábavalóságnak), Czébely Lajos (Karácsony-éj, Október villanások, Tétova sugárban), Cséka György (Már ezen így öregem), Fodor Géza (Kereszt és hold, Kőország, Új Atlantisz), Füzesi Magda (Decemberi vers, Feltámadás, Rövidfilm, Táj gesztenyékkal), Horváth Sándor (Istenes ének, Kishaza I., II, Madárijesztő), Penckófer János (A Múló Rendben, Döbbenet szava, Felcsomagolva, Hallan még, Harsonátlanul, Virradat partja), Tárczy Andor (Ezerszáz, Itt vagyok, Kertváros), Vári Fábrián László (Üzenet) illetve saját szerzeményei (A szorongás balladája, Cipőmre vastagon, [cím nélkül], Kistotál,) alkotásait.

²³⁹ Uo.

²⁴⁰ BDK 2000: 166

²⁴¹ BDK 2000: 167

²⁴² Berniczky 1994

²⁴³ Böhm 1995: 18–19

²⁴⁴ Elek 1996: 54

²⁴⁵ BDK 2000: 170

²⁴⁶ BDK 2000: 171

BDK szerint megállapítást nyert, hogy „a kárpátaljai magyar költő számára a haza nem az otthon szinonimája, hanem a hontalanság metaforája²⁴⁷”.

3.1.3.3. *Négy kísérlet a megújulásra*

Az írás alcíme: – kárpátaljai elsőkötetesek –. Először Forrás 1996/6 számában jelent meg, a kötetben kisebb javításokkal került közreadva (az írás 1998-as verziója). Kötetben először az UngBereg 1999-ben publikálta.

Írásában BDK kifejti, hogy az alcím pontos és pontatlan egyaránt: „hol állandó lakhelyet jelöl, hol elhagyott szülőföldet; (...) hol elfogadott adottságot, hol megtagadott örökséget²⁴⁸”. Balla D. az általa prezentált négy elsőkötetesről kijelenti, hogy ezek a fiatalok szakítottak gyakorlatilag mindennel: sem a kisebbségi szerepvállalás, sem a nyelvművelés, nemzetmentés, identitásformálás szándéka nem jellemzi őket²⁴⁹.

Elsőként Cséka György 1994-es klondják: egymillió fallikus csillogás című kötetét mutatta be, amit a Galéria–Ecriture adott ki Ungváron. Csékát a lét kifejezhetősége és kifejezhetetlensége foglalkoztatja – írta²⁵⁰. Önleleplező, tudatosan roncsolt formákat használ, látszólag véletlenül képződő szövegek az ismérvei verseinek, ami BDK szerint a kárpátaljai magyar irodalomban ismeretlen volt előtte²⁵¹.

Másodjára Pócs István 1995-ös Álarcosbál kötetét prezentálta, ami az UngBereg Alapítvány–Galéria Kiadó által jelent meg. Kötetéről megjegyezte, hogy posztmodern hangütés jellemzi. Költészetében keveredik a gyermeki naivitás és a kései kamasz-romantika²⁵².

Harmadjára Lengyel Tamás S. K. arabeus kötetét méltatta, ami 1998-ban a Kortárs Könyvkiadó gondozásában látott napvilágot. Költészetét „jobb híján posztmodernnek” nevezi BDK: szójátékokat, humort, iróniát, kicsavart idézeteket használ Lengyel²⁵³, aki „fintorokat, fricskákat, gegeket halmoz egymásra²⁵⁴”.

Végül Bagu László halálcsináló kötetét mutatta be, amit a Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum Kiadó 1998-ban jelentetett meg. Kötete kapcsán azt írja BDK, hogy a szójáték-vers és az obszcenitás jellemzi. „[A] gondolati és érzelmi erővonalak ellenirányúságából adódó feszültség képezi a Bagu-versek legfőbb költői erejét” – írja Balla D. Károly.

²⁴⁷ BDK 2000: 176

²⁴⁸ BDK 2000: 179

²⁴⁹ BDK 2000: 180

²⁵⁰ BDK 2000: 181

²⁵¹ BDK 2000: 182

²⁵² BDK 2000: 183

²⁵³ BDK 2000: 185

²⁵⁴ Uo.

„Négy egyéni kísérlet a kárpátaljai magyar irodalom megújítására, spektrumának kiszélesítésére²⁵⁵” – összegezte a bemutatott szerzőket.

3.1.3.4. *Súlyos hiányok helyén*

Alcíme: Költészetünkről és egy Füzesi Magda-kötetről. A tanulmány a Forrás folyóirat részére íródott 1999-ben.

Balla D. négy kategóriába sorolja a kárpátaljai magyar alkotókat:

- I. népi líra (Balla Teréz, Czébely Lajos, Ferenczi Tihamér, Füzesi Magda, Vári Fábián László);
- II. urbánus líra (Balogh Mikós, Bartha Gusztáv, Demjén Miklós, Dupka György, Finta Éva, Fodor Géza, Kőszeghy Elemér, Nagy Zoltán Mihály, Penckófer János gondolati lírája stb.);
- III. publicisztikai líra (Balla László);
- IV. avantgárd-modern-posztmodern irányzat (Bagu László, Cséka György, Lengyel Tamás, Pócs István)²⁵⁶.

Füzesi Magda Táj gesztenyékkel²⁵⁷ kötete kapcsán költészetéről BDK azt írja, hogy „minden darabja előre megszabottnak tűnik²⁵⁸”. Kifejti, hogy verseinek állandó kelléke az évszakok, a föld, a határ, a virág, a fa, a madár²⁵⁹. Folklor elemekre, a népi hiedelemvilágra építkeznek versei, amelyek egyszerű, népdalszerű formájúak²⁶⁰. Verseit a kollektív tudat hatja át²⁶¹.

BDK Füzesi költészetéről összességében azt írja, hogy bár behatárolt, mégis a kárpátaljai magyar irodalom legőszintébb, legtisztább hangja²⁶².

3.1.3.5. *Hagyomány-e a provincializmus*

Alcíme: Avagy fusson, akinek nincs bora. Az írás az Új Horizont 1999/4. számában jelent meg, kötetben pedig az UngBereg 2000 közölte először.

BDK írásában bemutatja a kárpátaljai magyar irodalmi élet alakulását a Szovjetunióban, majd az unió felbomlása után. Taglalja a '90-es évek csalódásait BDK számára: az írók asztalfiókjai üresek voltak, a szabadságtudat nem szabadította fel az alkotókat, kevés mű született, az alkotók egy része politizálni kezdett vagy kitelepült, az írás

²⁵⁵ BDK 2000: 192

²⁵⁶ BDK 2000: 193–196

²⁵⁷ Füzesi 1998

²⁵⁸ BDK 2000: 196

²⁵⁹ Uo.

²⁶⁰ BDK 2000: 197

²⁶¹ BDK 2000: 198

²⁶² BDK 2000: 200

gazdasági motiváltsága, valamint az, hogy a költészet a kollektív nemzeti-nemzetiségi tudatra épít, ami háttérbe szorítja az alkotói autonómiát²⁶³. BDK szerint a hiány épp az ezredfordulón lett a legnyilvánvalóbb²⁶⁴. A kárpátaljai irodalom hiányosságai közé sorolta a beszűkültséget, a közszolgálatíságot²⁶⁵.

Ezek után leírja, hogy az új nemzedék teljesen szembefordult a hagyománnyal – ám egyúttal ki is települtek²⁶⁶. „A kárpátaljai magyar ugaron viszont hálistennek töretlenek a hagyományok²⁶⁷” – zárja ironizálva írását BDK.

3.1.3.6. Szereptudat és szereptévesztés a kárpátaljai magyar irodalomban

A kötet záró írása a Pannon Tükör részére készült 2000-ben, a kötetbe módosított változat került be.

A záróírás keretbe foglalja a kötet teljes tartalmát, kihegyezve a kárpátaljai irodalom alakulására. Ugyanakkor nem fordul önisméltásba: a kárpátaljai szerzők és művek számbavételének hiányosságait járja körbe. Ebben az időben egyedül Pál György kötete volt elérhető a témában, ami Balla D. Károly szerint „egy letűnt korszak óvatos stílusában íródott²⁶⁸”. A legteljesebb antológia pedig még a Szovjetunióban jelent meg *Vergődő szél*²⁶⁹ címmel. BDK szerint súlyos mulasztások történtek, többek között a jelentős és jelentéktelen összemosásával²⁷⁰, amit tovább súlyosbít az a tény, hogy a témával szakmai szinten elfogulatlan szerzők – köztük BDK – foglalkoztak mindaddig²⁷¹.

Balla D. szerint a kárpátaljai magyar írók megfelelési kényszeresek, akik nem tudnak és nem akarnak szabadok lenni, ami szerepzavart, szereptévesztést eredményez²⁷². Meglátása szerint a helyzeten csakis egy őszinte szakmai diskurzus segíthet²⁷³.

3.2. Fogadtatás

„Balla D. Károly írásait a kíméletlen őszinteség és önkritika, a körülmények abszolút reális szemlélete és ugyanakkor a nemzeti kisebbségben élő sorstársak iránti, lelki mélységekben gyökerező érzelmi elkötelezettség jellemzi²⁷⁴” – olvasható a könyvet kiadó

²⁶³ BDK 2000: 204–205

²⁶⁴ BDK 2000: 205.

²⁶⁵ BDK 2000: 206

²⁶⁶ BDK 2000: 207

²⁶⁷ Uo.

²⁶⁸ BDK 2000: 210

²⁶⁹ M. Takács 1990

²⁷⁰ BDK 2000: 210

²⁷¹ BDK 2000: 211

²⁷² BDK 2000: 216

²⁷³ BDK 2000: 217

²⁷⁴ I3

Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága Anyanyelvi Konferencia oldalán. Kifejtik: a mondanivalót egyedivé teszi a maga teremtette műfaj és a speciális nyelvi leleményessége, amely az archaikusságtól a groteszkig hatalmas eszköztárral rendelkezik²⁷⁵.

Pécsi Györgyi írásában kiemeli: a szerző „igen kellemetlen könyvet tett le az asztalra”²⁷⁶. Pécsi szavai szerint ez útkeresés is BDK részéről. Azt is írja, BDK véleménye különbözik a kárpátaljaiak véleményétől vélhetően. Kiemeli: az írásokból érzékelhető, ahogy a keserűség nő, hiszen beszélni lehet, de lényegi változások nem történnek. A 2000-ben írt cikk szerint a kötet valószínűleg mérföldkő lesz a kárpátaljai irodalomban, továbbá Balla D. egyet jelent a kárpátaljai irodalommal.

Irodalomszemléletének változásáról Penckófer János a Tettben a jellem munkájában ír. Penckófer szerint Balla D. ebben az esszékötetben egy új, posztmodern kárpátaljai iránykijelölő programot ad BDK²⁷⁷. Kiemeli, hogy BDK tagadja az irodalmi vállalását a kisebbségi közösségi létgondoknak, és ami által „megteremtette a Balla D. Károly nevet, azt most igyekszik elhagyni, (...) mint elavult és idejétmúlt kötöttségeket hátrahagyni”²⁷⁸.

²⁷⁵ Uo.

²⁷⁶ Pécsi 2000

²⁷⁷ Penckófer 2002: 190

²⁷⁸ Uo.

IV. MAGYARUL BESZÉLŐ MAGYAROK

A 2008-ban megjelent kötet két nagy egységbe tömöríti BDK 2000 és 2006 közötti írásait. A könyv az Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány adta ki. Borítóját a szerző lánya, Balla Csöngé tervezte.

A kötet keményen bírálja a kárpátaljai magyar politikai és irodalmi helyzetet – de nem kárpátaljai lapokban.

4.1. A kötet tartalma

A könyv előszavában (Ariadné pulóvere) Balla D. összegzi a kötet tartalmát. Az írást egy mitológiai momentummal, Európé elrablásával kezdi. Szavai szerint ettől kezdve siratjuk az öregkontinentst, mert különféle eszmék, háborúk, viszályok miatt rabolják el újra és újra. Kijelenti, hogy Európa ismét ketté van zárva, és a kárpátaljai magyarság ismét nem a kedvező oldalra került²⁷⁹, amit az anyaország próbál enyhíteni segítségnyújtásával²⁸⁰. BDK felteszi a kérdést, hogy ez valóban enyhít-e vagy inkább további megosztottsághoz vezet²⁸¹.

A szerző leszögezi, hogy a kötet írásai nem egy kívülálló, objektív tudós sorai, hanem egy olyan embernek, aki átélte a leírtakat. Éppen emiatt vállalja a szubjektivitás veszélyeit, de hozzáteszi: minden sora az adott pillanat legőszintébb vallomása. Hangsúlyozza a pillanatnyiságot, hiszen – saját bevallása szerint – állandó változásban van a véleménye²⁸².

Mint írja, jól behatárolható időintervallumból valók az írások, vagyis ahhoz még elég frissek, hogy a szerző is egyetértsen tartalmukkal²⁸³. Előre bocsátja, hogy nem egyszer túloz, sarkít a szövegekben a minél szemléletesebb prezentálás érdekében²⁸⁴. Véleménye szerint azért is tett így, mert a kárpátaljai magyarság hibáit a legtöbben hajlamosak elnézni, eredményeit pedig túlértékelni²⁸⁵. Balla D. Károly megfigyelése szerint a közeg rosszul fogadja a kritikát, az iróniát pedig támadásként veszi fel²⁸⁶. Leírja, hogy az Önveszélyes viszonyok részben közéleti témákkal, a Címkézett irodalomban pedig a kárpátaljai magyar irodalom problémáival foglalkozik²⁸⁷.

²⁷⁹ BDK 2008: 7

²⁸⁰ BDK 2008: 8

²⁸¹ Uo.

²⁸² Uo.

²⁸³ BDK 2008: 9

²⁸⁴ Uo.

²⁸⁵ BDK 2008: 10

²⁸⁶ BDK 2008: 11

²⁸⁷ Uo.

Előszavát azzal zárja, hogyha már Európét nem remélhetjük, legalább abban reménykedhetünk, hogy Ariadné felkínálja számunka fonalát. „Csak a hideg kárpáti éjszakákra tekintettel ne hogy pulóvert kössünk belőle²⁸⁸” – zárja sorait BDK.

4.1.1. Önveszélyes viszonyok

Az első egységben Balla D. Károly a kárpátaljai magyar közéletet járja körül tizenegy íráson át.

4.1.1.1. *Hivatásos magyarok*

Az írás először a *Mozgó Világ*, 2000/júliusi számában jelent meg. Az esszé BDK azzal nyitja, hogy az emberek hajlamosak elfogadni azt, amibe beleszülettek, ami a kárpátaljai magyarságra is jellemző²⁸⁹. Kifejtette: a Szovjetunió felbomlása előtt a Kárpátaljától távol dolgozó, tanuló, katonai szolgálatot teljesítő kárpátaljaiak hazatértek, és továbbra is itthon éltek²⁹⁰. Változást a határok megnyitása hozott: a szabadsággal jött a gazdasági krízis, ami miatt a fiatalság számára a felemelkedés és a szülőföld elhagyása egygyé vált²⁹¹. Ennek ellenére sokan mégis itthon maradtak. Ennek az okait boncolja a továbbiakban BDK: vannak, akik beletörődtek vagy elégedetlenkednek, de nem tesznek semmit (főleg azért, mert tehetetlenek), akadnak, akik a megfelelő pillanatra várnak, illetve olyanok is vannak, akik tudatosan maradtak²⁹², leginkább az értelmiségiek körében. Balla D. szerint ezen belül vannak, akik komolyan gondolják szerepüket, de vannak, akik számára ez csak üres póz, esetleg anyagi haszon miatt teszik mindezt²⁹³.

BDK három lehetséges boldogulási utat vázol fel: sikeres szakemberek és vállalkozásaik, amelyek a helyzet ellenére kiemelkedő munkáról tesznek bizonyosságot, a csempészek, zugárosok, pénzváltók, akik a zavarosban halásznak, illetve végül a Magyarország nyújtotta lehetőségekből itthon profitálók²⁹⁴. Kifejti: az első két vonal szellemi asszimilációnak vannak kitéve mentális, etikai és életviteli szempontból, míg a harmadik típusban boldogulásukat keresők „kis túlzással abból élnek, hogy magyarok²⁹⁵”. Ezekről a „hivatásos magyaroktól” elvárando, hogy ne csak megvallják kárpátaljai magyarságukat, hanem benne és ott is éljenek – mert a támogatóknak is ez az elvárása²⁹⁶.

²⁸⁸ Uo.

²⁸⁹ BDK 2008: 15

²⁹⁰ Uo.

²⁹¹ BDK 2008: 16

²⁹² Uo.

²⁹³ BDK 2008: 17

²⁹⁴ Uo.

²⁹⁵ Uo.

²⁹⁶ BDK 2008: 18

BDK szerint ez a csoport csak a pozitívumokat emeli ki, illetve a nehézségeket, amelyekben túl kell élni²⁹⁷. „[A]ki szembesült a közömbösség, az igénytelenség, a tájékozatlanság, az elmaradottság, a stupidi-tás minden fajával és fokával, az árnyaltabban értelmezi a kárpátaljiság fogalmát, és nem téved nagyot, ha a provincializmus szinonimájának gondolja²⁹⁸” – írja a negatív oldalról BDK. A provincializmust a kárpátaljai történelem viszontagságaival is magyarázza a szerző: szavai szerint úgy kulturálisan, mint civilizációban is elmaradottabb terület volt az elmúlt századokban, ráadásul szegény is, továbbá a XX. század történései sem tettek jót a térségnek²⁹⁹. Balla D. szerint pont ez az árnyoldal nem kerül a kirakatba, helyette marad a hibákért külső felelősök keresése³⁰⁰. BDK szerint a hivatásos kárpátaljai magyaroknak érdekük fenntartani azt a képet az „elszakított, elnyomott, meggyötört, sanyargatott, lázásaiban letört, felemelkedésében meggátolt” itt élőkről, mert ez az elvárt is, továbbá a visszasságok felett elnéznek velük szemben³⁰¹.

A szerző szerint ennek az is az egyik oka, hogy Kárpátalján az értelmiségieket nem tudják megőrizni teljesen függetlenségüket, a kisebb szervezetek pedig nem önállóak, hanem a nagyobbak szervezik be azokat³⁰². Bizonyos kiváltásokat csak bizonyos vezetők és azok holdudvara kaphatja meg Balla D. értelmezésében, ami szerinte Magyarország EU-s csatlakozásával (a szöveg 2000-ben született) csak hatványozódik³⁰³.

4.1.1.2. *A petróleumcápa*

Az írás a Beszélőben jelent meg 2002 áprilisában, a kötetben kisebb rövidítésekkel került közreadásra.

Azzal kezdi Balla D., hogy „jó, ha az embernek van kormánya”, mert jobb, mintha nem lenne. A címadó furcsa állat egy gyermekkori történetből mentődött át az írásba. BDK visszamemlékezett arra, amikor gyerekként a szomszéd kislány azzal dicsekedett naponta, hogy az ő családjának bodegája van. Megunva ezt azt kiabálták vissza, hogy nekik petróleumcápájuk van, majd különféle petróleumállatokat találtak ki mindig³⁰⁴. A kormányokra visszatérve elismeri, hogy ő két kormánnyal is „büszkélkedhetne”. Számot ad arról, hogy az ukrán kormánnyal azért nem büszkélkedik, mert nem ismeri, a másikkal pedig

²⁹⁷ Uo.

²⁹⁸ BDK 2008: 18–19

²⁹⁹ BDK 2008: 19

³⁰⁰ Uo.

³⁰¹ Uo.

³⁰² BDK 2008: 21

³⁰³ BDK 2008: 22

³⁰⁴ BDK 2008: 23

azért nem, mert túlságosan is jól ismeri³⁰⁵. Írását ironikusan zárja: talán kiváltja a magyar igazolványát, hogy mint anno a petróleumcápával, tudjon vele dicsekedni, bár előbbiből másnak is van, utóbbiból csak neki az egész világon³⁰⁶.

4.1.1.3. *A liberalizmus kisebbségi bája*

Az esszé 2003-ban íródott, és az *Árgus* 2004. évi első számában jelent meg. BDK azt járja körül, miért lett szitokszó Magyarországon és Kárpátalján egyaránt a liberális beállítottság.

Az elején kifejti, hogy hogyan alakult át a gondolkodás a liberalizmusról: az eszmét politikai döntésekkel (főleg rossz döntésekkel) azonosítják, „a kívánatos liberális eszmék részben nemkívánatos politikai gyakorlattal is társultak³⁰⁷”. BDK meglátása szerint a magyarországi politikai jobboldal elkezdte azonosítani a liberalizmust a nemzetellenességgel³⁰⁸. Kifejti a liberalizmus jelentését, miszerint a liberalizmus elfogadja a nemzeti és a nem nemzeti gondolkodást is, nem téve különbséget közte, hiszen nem korlátoz senkit sem (mindaddig, amíg nem sértő), nem diszkriminál³⁰⁹. Meglátása szerint épp ez a szabadság az, ami a nemzeti irányzat számára riasztó. Ugyanakkor számára érthetetlen, hogyhogy épp a kisebbségek a legnagyobb ellenzői, hiszen ők maguk tapasztalták a legjobban az elnyomást, a negatív diszkriminációt, és „a hatalmi sovinizmus és a többségi nemzet részéről megnyilvánuló nacionalizmust³¹⁰”.

Balla D. három magyarázatot ad a kárpátaljai magyarság liberalizmusellenességére. Első: a saját kisebbségi volt szerepkettősége (amit a *Kis(ebb)ségi magyar skizofrénia* című kötetében tárgyalt), továbbá a kárpátaljai magyarság beilleszkedési vágya a többségi nemzetbe, egyenrangú félként³¹¹. Közrejátszódik a kárpátaljai lét felmagasztalása, hősiességének hangsúlyozása³¹². Második az a félreértelmezés, hogy a szabadelvűség melegágya a nemzetietlenségnek³¹³. Holott maga Illyés Gyula is azt írta, hogy az a magyar, aki vállaltan annak vallja magát³¹⁴. Harmadik: a magyar politikai retorika talajra talált Kárpátalján³¹⁵.

³⁰⁵ BDK 2008: 24

³⁰⁶ BDK 2008: 25

³⁰⁷ BDK 2008: 26

³⁰⁸ BDK 2008: 27

³⁰⁹ Uo.

³¹⁰ BDK 2008: 28

³¹¹ BDK 2008: 29

³¹² Uo.

³¹³ BDK 2008: 30

³¹⁴ Illyés 1939

³¹⁵ Uo.

BDK szerint a kárpátaljai értelmiség nem ellenszegülni, hanem megfelelni próbál úgy Ukrajnának, mint Magyarországnak³¹⁶. Így a liberalizmus tekintetében is hasonlóan vélekednek. Balla D. szerint éppen a szabadelvűség lenne az, ami nem gátolná, hanem erősíteni a kisebbségi közösségeket³¹⁷.

4.1.1.4. *Önveszélyes viszonyok avagy a kárpátaljai magyarság helyzete az újrarendeződő Európában*

A 2003 és 2004 között íródott művet a Nyelvünk és Kultúránk közölte a 2004/4. számában.

Az esszé elején taglalja az elmúlt másfél évtized változásait Európában, államok felbomlását, új államok alakulását³¹⁸. Ekkor úgy tűnt, az egységes magyarság ismét megvalósulhat³¹⁹. BDK szerint számára akkor derült ki az egységes magyarság koncepciójának tévessége, amikor Magyarország NATO-tagként közvetve részt vett Újvidék bombázásában³²⁰. „Azaz: magyarok a bombázók és magyarok a bombázottak. Nem cinizmus-e ezek után egységet emlegetni?³²¹” – írja Balla D.

Kifejti, hogy míg ezelőtt két kategória – anyaországi és határontúli – létezett, addig mostanra lettek EU-tagság szempontjából nézve régi tagok (burgenlandiak), újak (magyarországiak, szlovákiaiak és szlovéniaiak), várakozók (horvátországiak és romániaiak), és olyanok, akiknek a tagságuk szóba se kerülhetett (szerbiaiak, ukrajnaiak), NATO-szempontról vannak tagok, semlegesek és potenciális ellenségek³²². Az EU-ban lévők a tagság előnyeit ecsetelik, aminek segítségével egységes európai hazát tudhatunk majd magunknak³²³. Balla D. sem a pártolók, sem az ellenségesek táborát nem erősítette: „Magam úgy vélem, az egységesülés-egyesülés folyamata mellett mindenképpen számolnunk kell az ellenkező tendencia hatásaival: a leszakadással, végső kirekedéssel”³²⁴. Félelmének adott hangot, hogy a szakadás a magyarságot is érinti. Mint írja, az EU-hoz közelebb, Magyarországtól távolabb kerültünk az EU-csatlakozással³²⁵.

³¹⁶ BDK 2008: 31

³¹⁷ Uo.

³¹⁸ BDK 2008: 32

³¹⁹ BDK 2008: 33

³²⁰ Uo.

³²¹ Uo.

³²² Uo.

³²³ BDK 2008: 34

³²⁴ Uo.

³²⁵ Uo.

BDK kifejti, hogy Kárpátalja válságövezetbe került, lakossága csökken, etnikai kompaktsága is bomlóban³²⁶, emiatt a kárpátaljai magyarság helyzetét kilátástalannak látja, amire mintha ráerősítene az értelmiségi-politikai vezérkar is³²⁷. Mint írja, a kárpátaljai magyarság hatással van Ukrajnával, Magyarországgal és önmagával való kölcsönviszonya. Az elsősre az „egymás tudomásul vétele a jellemző³²⁸”. A másodikkal rendezetlen viszony, szavai szerint ellentmondásos: „[a] magyarországi pártok részéről már-már megszokottá vált, hogy a belpolitikai játszmák során időről időre kijátsszák a kisebbségi adut – holott állítólag mindenki a mi javunkat akarja, épp csak ezt olykor egymással szögesen ellentétes módon képviselik³²⁹” – írja BDK. A szerző szerint a kárpátaljai magyarság is önmaga ellen dolgozik, az értelmiség kivándorol, az itthon maradottak között független szinte nincs³³⁰. Balla D. szerint a jövő nagy kérdése, hogy a saját attitűdjén változtat-e Kárpátalja³³¹.

4.1.1.5. *Kettős állampor*

Az esszé az Élet és Irodalom 2004. december 10. számában jelent meg. A magyarországi kettős állampolgárságról szóló népszavazás és az ukrajnai választások témaköréről írt a munkában.

A magyarországi népszavazás kapcsán beszámol arról, hogy mennyire megosztotta ez a magyarságot, illetve kijelenti: ő maga támogatja a kettős állampolgárság intézményét, de számára ez inkább alapvető emberijogi kérdés, minthogy politikai csatározás és érzelmi zsarolás szintjére degradálható lehetne³³².

Az ukrán választások kapcsán hangot adott bizalmatlanságáról. A választások kapcsán leírta: az UMDSZ Janukovics, míg a KMKSZ Juscsenko mellett tette le a voksát³³³. BDK azt írta, nem kér „egyik Viktorból sem³³⁴”. Kétkedéséről írt a tv-ben látott tüntetések kapcsán, illetve azt is megírta, hogy nem hisz a jó hatalomban, főleg nem a mi térségünkben midaddig, amíg valódi demokráciát nem lát³³⁵.

4.1.1.6. *A szörfölő identitása*

Az írás először A Hétben jelent meg 2003. novemberében. Az internet előnyeit taglalja az irodalom terjesztése és az azzal kapcsolatos diskurzus bővítésének tükrében.

³²⁶ Uo.

³²⁷ BDK 2000: 35

³²⁸ BDK 2000: 36

³²⁹ BDK 2000: 38-39

³³⁰ BDK 2000: 40

³³¹ BDK 2000: 42

³³² BDK 2000: 43

³³³ BDK 2000: 44

³³⁴ BDK 2000: 45

³³⁵ BDK 2000: 46

BDK szerkesztői munkásságát életrajza kapcsán tárgyaltam a dolgozatban. Bevallása szerint problémát jelentett számára az, hogy ki a kárpátaljai író: aki itt él, itt publikál, itt élt, de már nem stb. Úgy véli, az internet segítségével ezen probléma megoldódni látszik, hiszen a világhálós irodalmi honlappal ezek a problémák is kiküszöbölhetőek³³⁶.

Pontokba szedte, hogy identitására milyen hatással volt az internet:

- 1) információ és annak áramlása tekintetében;
- 2) előnyei kommunikáció területén;
- 3) szolgáltatások elérésében (webáruházak) ;
- 4) alkotói és szerkesztői nyilvánosság, az irodalomszervezői tevékenység, és az önkifejezés eszközeiként;
- 5) interaktivitás;
- 6) virtualitás és annak bonyodalmai.³³⁷

„Az égi világsztrádán én nem vagyok kárpátaljai. (...) A hálón nincs értelme a kisebbségi szorongásomnak, itt nem számít sem előnynek, sem hátránynak a sorsverés, az idegenbe vetettség, a politikai vagy gazdasági kiszolgáltatottság. (...) És én bizony nemcsak kárpátaljaiságomról, hanem magyarságomról is valahogy így kezdtem gondolkodni³³⁸” – írta BDK hozzátéve: ettől függetlenül magyarnak vallja magát, csupán a „földi” mellett internetes identitása is lett³³⁹.

4.1.1.7. Verecke szent tehene

A HVG-n 2005. szeptember 22-én megjelent publicisztikai a Kárpátaljára folyó magyarországi támogatásokkal foglalkozik. Mint írja BDK, Kárpátaljai nagy összeget kapott, hogy a Vereckei-hágóra tervezett emlékművet megépítse, ám ukrán nacionalisták megakadályozták ezt, mindeközben a pénznek is nyoma veszett³⁴⁰. A kérdés, hogy hová lettek az összegek, a magyarországi sajtóban is felmerült. BDK nem vitatja, hogy a kárpátaljai magyarság rászorul a támogatásra, az elosztórendszert viszont bírálja³⁴¹.

4.1.1.8. Kettő a magyar igaz szó

A Népszabadságban 2005. szeptember 30-án megjelent írás a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztőjének felmentéséről szól, valamint a két Kárpáti Igaz Szó működéséről.

³³⁶ BDK 2008: 47

³³⁷ BDK 2008: 47-50

³³⁸ BDK 2008: 53

³³⁹ Uo.

³⁴⁰ BDK 2008: 54

³⁴¹ BDK 2008: 55

Az esszé elején a Kárpáti Igaz Szó történetét vázolja fel, majd az akkor aktuális eseményeket: a lap főszerkesztőjét, Kőszeghy Elemért le akarták váltani Erdélyi Gáborra, a lap korábbi főszerkesztőjére. Ennek eredményeképpen kettévált a lap szerkesztősége, és mindkettő Kárpáti Igaz Szó néven adta ki lapját: szombaton fekete leaddal az Erdélyi kiadása, kedden és szombaton pedig zölddel a Kőszeghy lapja³⁴². Előbbinek azt rója fel BDK, hogy halovány, míg az utóbbit dicsérettel illeti kreativitását tekintve³⁴³. Balla D. hangsúlyozza: politikai törésvonal mentén szakadt ketté a lap³⁴⁴. „Az előfizetők megbízhatnak abban, hogy a várhatóan eldurvuló harcban a két lap nemcsak propagandacikkkel, hanem színvonalas olvasnivalóval is igyekszik megnyerni szimpátiájukat – és voksukat³⁴⁵” – írta BDK a 2006-os választások küszöbén.

4.1.1.9. *Mint a Himnuszban a balsors*

Balla D. ezen munkája kicsit más címmel – Mint a balsors a Himnuszban – jelent meg a HVG-ben 2005. december 17-én. Az írásban a kettős állampolgárságról, és az ebből következő határon túli szavazatokról írt.

Taglalja, hogy a jobboldalnak miért érne meg a határontúliak kettős állampolgársága, illetve éppen ezért a baloldaliaknak miért lenne hátrány: az állampolgársággal szavazati jog is járna, és mivel a határontúliak nagyrésze nem a baloldaliakkal szimpatizál, a voksok sem őket erősítenék a választásokkor.

Cikke végén BDK azzal érvel, hogy ha a Himnuszban benne van a balsors, hát miért ne lehetne benne a határon túli magyarság az alkotmányban³⁴⁶?

4.1.1.10. *Magyarul beszélő magyarok*

Alcíme: A kárpátaljai magyarságon belüli megosztottság kiéleződése – mint krízisjelenség – a 2006-os választások előtt. Korábban a Beszélő 2006 márciusi számában jelent meg, kötetben kisebb módosításokkal adta közre Balla D. Károly. Az írásban a KMKSZ és az UMDSZ viszálykodásait járja körül a 2006 márciusi ukrain választások előtt.

Balla D. a jelen eseményei előtt feltárta a töréspontokat a két szervezet közötti kapcsolatban egészen a '90-es évektől. A két párt a viszálykodás során az amúgyis kicsiny kárpátaljai magyarság körében folytatta a „kiszorítósdit”, mígnem eljutottak arra a szintre, hogy kétségbe vonták egymás magyarságát. „A két magyar szervezet szószólói tehát

³⁴² BDK 2008: 59

³⁴³ BDK 2008: 59-60

³⁴⁴ BDK 2008: 60

³⁴⁵ Uo.

³⁴⁶ BDK 2008: 63

kölcsönösen nem tartják egymást igaz magyar embernek, kölcsönösen azt állítják egymásról, hogy valamely, szerintük a magyarság ellen fellépő ukrán pártnak a szolgálatában állnak³⁴⁷ – írja összegezve BDK.

A szerző szerint ez a háborúskodás tovább nehezíti az amúgyis fennálló krízist. Sorait a következőkkel zárja Balla D.: „[a]z örökhagyó Fodó Sándor pedig tovább forog a sírjában³⁴⁸”.

4.1.1.11. *A haza dolgában*

Alcíme: 6 epizód 2006-ból. Az írás több kisebb egységből áll, amelyeket külön-külön publikálta BDK.

Az Éhes Fidesz velünk álmodikat a Népszava 2006. március 28-án jelentette meg. Az írás a kettős állampolgárság kérdésével foglalkozott, amit a Fidesz elevenített fel újra a választások alkalmával, illetve Orbán Viktor 2006-ban a határon túliak részére kiküldött leveléről értekezett.

A nemzeti lecsó című publicisztika szintén a Népszavában jelent meg, 2006. július 6-án. Az írásban a nemzetpolitika van terítéken, illetve a határon túliaknak juttatott összegeket osztó alapítványok sorsa.

A Minden krétai hazudik írás, amit 2006. szeptember 30-án az Új szó közölt, a kötetbe kisebb rövidítéssel került be. „Nem tudom, van-e morális és bizalmi válság Magyarországon. Ám arról beszámolhatok, hogy az én politikai bizalmam – ezek szerint volt nekem ilyen – alaposan megrendült³⁴⁹” – írja BDK.

A mundér becsületét szintén a pozsonyi Új szó közölte, 2006. november 4-én. Az írásban a szerző számot vet arról, miképp vélekedett az elmúlt két évtizedben a kárpátaljai magyarságról: „morális kötélhányót lejtettem a ragaszkodás és az elvetés, az igenlés és a tagadás, a szeretet és a gyűlölet két póznája között³⁵⁰” – írta. Balla D. szavaival azt sugallja, nem tagadhatja le a negatív, ahogy a pozitív dolgokat sem Kárpátaljával kapcsolatban.

A Haza dolgában című cikket a Mozgó Világban közölte 2006 novemberében, a kötetben kisebb rövidítésekkel került újraadásra. Az írás apropóját az adta, hogy a kárpátaljai sajtóban Ukrajna hazának volt nevezve³⁵¹. Felidézte a szovjet érárt, amikor ugyanígy sulykolták a diákokba, hogy mi a párt szerinti helyes vélekedés. BDK bevallja, hogy a „tanítás” bizony erősnek bizonyult, évekig ő maga is elhitte, és a peresztrojka volt az, ami

³⁴⁷ BDK 2008: 77

³⁴⁸ Uo.

³⁴⁹ BDK 2008: 84

³⁵⁰ BDK 2008: 85

³⁵¹ BDK 2008: 87

„kapóra jött” számára a megvilágosodás terén³⁵². Azt viszont kijelenti, hogy Magyarországot sohasem érezte hazájának³⁵³. A se-se állapotot mégsem tragikusnak éli meg³⁵⁴. Illetve ír arról is, hogy fia Magyarországon szerzett diplomát, és maga sem tudja eldönteni, minek örülne jobban: ha menne vagy ha maradna³⁵⁵.

A Lyukas zászló, kapanyél írását A HVG közölte 2006. november 4-én. Feleleveníti az október 23-i budapesti zavargásokat. Ítéletet nem tudott hozni az ügyben, mert – mint írta – nem tudott³⁵⁶. „Ugyanaz a magyar nép termelte ki magából Orbánt és Gyurcsányt, ugyanannak a népnek a sarja a magyar futballhuligán és az őt tehetetlenné tétele után vesén rúgó magyar rendőr³⁵⁷” – írta. Taglalta, hogy, nyíltan vagy rejtve, de a társadalomban elfogadottságra lel a szélsőjobboldali eszmék, az antiszemitizmus, a xenofóbia³⁵⁸. Problémaként hozza fel az ’56-hoz való viszont, illetve az ’56-osok hozzáállását is. Kijelenti, hogy az ’56-os örökség mégsem szolgálhat alapjául a nemzeti egységnek³⁵⁹. „Ezért lesz egyre nagyobb a zászló közepén tátongó lyuk, és ezért süllhet el újra és újra a közelmúltat exhumuláló kapa nyele³⁶⁰” – zárja írását.

4.1.2. Címkézett irodalom

A második egységben a kárpátaljai magyar irodalmat és azok problémáját tárgyalja Balla D. tíz íráson keresztül. A hontalanság metaforáiban megjelent írásokra építkezik, ám hangja sokkalta erősebb, véleménye és kritikája markánsabb.

4.1.2.1 Diskurzus vagy monológ?

Az írás alcíme: Szerepek és szereptévesztések. BDK tudatosan A hontalanság metaforái folytatásaként értelmezi jelen kötetet, éppen ezért a Diskurzus vagy monológ? írás a Szereptudat és szereptévesztés a kárpátaljai magyar irodalomban című esszéire építkezik, így több részét átvette, bővítette az írásnak. Hangsúlyozza ismét a szakmai párbeszéd fontosságát. Ám meglátása szerint bármennyire is szeretne – például a kötettel – diskurzust indítani, a többiek kihátrálnak belőle, így csupán monológ lesz a párbeszéd helyett³⁶¹.

³⁵² BDK 2008: 88

³⁵³ Uo.

³⁵⁴ Uo.

³⁵⁵ BDK 2008: 89

³⁵⁶ BDK 2008: 90

³⁵⁷ Uo.

³⁵⁸ BDK 2008: 91

³⁵⁹ Uo.

³⁶⁰ BDK 2008: 92

³⁶¹ BDK 2008: 107

4.1.2.2 A generációváltás elmarad

Alcíme: – nemzedékek (és hiányuk) a kárpátaljai magyar irodalomban. A 2000-ben született írás a marosvásárhelyi Látóban jelent meg a 2001/2-es számban.

A munka kezdetén ismét azon a kérdést járja körbe, hogy a kárpátaljai magyar irodalom szerves egész-e. Ismét kifejti a kárpátaljai hagyomány szegényességét, valamint a történelmi eseményeket idézi fel Trianontól a Szovjetunió felbomlásáig. Felsorolja a korábban A hontalanság metaforái kötetben ismertetett fontosabb írókat, korszakokat.

Az írásban rámutat: a veszteségek Kárpátalján továbbra is jelen vannak és bővülnek, véleménye szerint a kárpátaljai magyar irodalom nem működik szerves egészként, hanem különálló művek és magányos alkotók vannak csupán, „akik lehetnek ugyan ismertek, lehetnek sikeresek akár idehaza, akár a nyelvterület egészén, de nincs esélyük arra, hogy a régió szellemi életének a kontinuitását önmagukon és önmagukkal beteljesíthetnék³⁶²”.

4.1.2.3 Hagyomány vagy klisé?

Alcíme: Rögzült motívumok az utóbbi évek kárpátaljai magyar verspublikációiban. A tanulmány először a Nyelvünk és Kultúránk 2001/2 számában jelent meg.

A hagyományt BDK a fürdővíz hőmérsékletéhez hasonlítja: csak akkor törődünk vele, ha nem megfelelő számunkra az állapota³⁶³. Majd a kollektív fürdőzéshez hasonlítja, amikor az emberek elkezdik összehasonlítani a különböző medencéket³⁶⁴. A kárpátaljai magyar irodalmat langyos kis medencéhez hasonlította, ahol két opció van: a csaphoz vagy a szivárgást okozó lyukhoz húzódní. A medencében úszni nem lehet, és csupán azokat tartják jó úszóknak, akik valaha a kötelező mellúszás miatt csapkodtak néhányat³⁶⁵.

A továbbiakban a kárpátaljai magyar vers típusait tárgyalja: kötött formájú, magyaros, általában hagyományos motívumokra épít, és közérthetőek³⁶⁶. Hagyományos motívumai szerint a következők fordulnak elő a versekben Balla D. szerint:

1. A nemzeti múlt, történelmi alakok, íróelődök, csaták, történelmi események;
2. Vallási, bibliai elemek;
3. Tájélemek, növény- és állatvilág, év- és napszakok, természeti jelenségek mint szimbólumok;
4. Sorsverés (kitaszítottság, árvaság stb.);
5. Pusztulás, hazátlanság, reménytelenség;

³⁶² BDK 2008: 118

³⁶³ BDK 2008: 119

³⁶⁴ Uo.

³⁶⁵ BDK 2008: 120

³⁶⁶ BDK 2008: 121-124

6. Helytállás, heroikus kitartás;

7. Remény, bizakodás³⁶⁷.

Példának hozza Füzesi Magda több versét a Táj gesztenyékkel kötetéből, Fodor Géza, Balla Teréz, Ferenczi Tihamér verscímeit, Nagy Zoltán Mihály, Vári Fábián László, Tárczy Andor, Zselicki József, illetve saját költeményei közül is néhányat.

4.1.2.4 *Istenhez hanyatló árnyékszéken*

Az elemzés alcíme: avagy Afrika bennünk van. A 2001-es írás a Bárka 2002/1 számában jelent meg. Bagu Balázs az argentin típusú családok lemészárlása című kötetét járta körül.

A kötet kapcsán felidézi Bagu első kötetét (Halálcsináló), amely a halál témaköré épül. Mint írja, a második kötetében a feketénél is sötétebb árnyalatok helyett a befelé építkezést választotta³⁶⁸. Ciklusokra bontva elemzi Bagu kötetét. Balla D. Károly szerint a költő kegyetlen lírája vagy lírai kegyetlensége az érzékenységből ered, a látszat ellenére költészetének témája nem a halál, hanem az élet³⁶⁹.

4.1.2.5 *Újraközlő irodalom?*

Az alcímben BDK pontosítja, hogy írásának témája Vári Fábián László és Nagy Zoltán Mihály új kötetei. Elemzése 2002 nyarán az Új Holnapban jelent meg.

BDK az első oldalon leírja, hogy egyensúlyozni próbál a mundérbecsület és a saját fészkébe piszkító között ezen elemzéskor, hiszen kárpátaljai magyar irodalomról ír kárpátaljai magyar íróként³⁷⁰.

Ismerteti Nagy Zoltán Mihály (NZM) és Vári Fábián László pályáját. NZM kapcsán kiemeli: témafelvetése, nem pedig művészi ábrázolása volt az, amely feltűnést keltett a maga korában, ami BDK szerint a cenzúra után a feszültségük kisült³⁷¹. Szavai azt sugallják, NZM A sátán fattyát nem tudta meghaladni³⁷². NZM új kötete, Az idő súlya alatt³⁷³ nem tart ott, ahol az európai próza BDK olvasata szerint, bár témáik aktuálisak és rázósak (földvásárlás, feketemunka)³⁷⁴. VFL-ről megállapította, hogy „méltán legmegbecsültebb költője Kárpátaljának³⁷⁵”, rangját nagyszerű versei, írói kiállása, hitvallása adja meg. Szemlélete a

³⁶⁷ BDK 2008: 124-131

³⁶⁸ BDK 2008: 134

³⁶⁹ BDK 2008: 137

³⁷⁰ BDK 2008: 138

³⁷¹ BDK 2008: 139

³⁷² BDK 2008: 140

³⁷³ NZM 2001

³⁷⁴ BDK 2008: 140

³⁷⁵ BDK 2008: 141

kollektív tudatban gyökerezik³⁷⁶. Mint írta, VFL nem a termékeny költők közé tartozik, évente néhány verset publikál³⁷⁷. 2001-ben megjelent Világtalan csillag³⁷⁸ kötetéről megállapította, előző négy kötetének egyetlen versét kivéve mindegyiket tartalmazza.

BDK nem az újraközlésben látja a hibát, hanem abban, hogy ez téves képzetet adhat az olvasóknak és a szakmai szemeknek a rendszerváltás utáni kárpátaljai magyar irodalomról³⁷⁹. (Hiszen honnan tudnák, hogy melyek az újraközlések, hacsak ezekkel a kötetekkel találkoznak.) Írása végén BDK kijelenti: a két szerző írói nagyságához nem ez illik³⁸⁰.

4.1.2.6 Címkézett irodalom

Az írás a Mozgó Világ 2002-es novemberi számában jelent meg. Előzménye az „Ahhoz képest” irodalom, valamint a kötetbe bekerült Újraközlő irodalom írások.

A címkézés kapcsán BDK maga írja, hogy torzít és leegyszerűsít egyúttal³⁸¹. Címekben a következőképp alakult a kárpátaljai magyar irodalom az '60-as évektől:

- '60-as évek: kétírós irodalom;
- '70-es évek: költészetközpontú irodalom;
- '80-as évek: józsefatillások, „formájában nemzeti, tartalmában szocialista” irodalom;
- '90-es évek: kárpátaljai magyar irodalom³⁸².

Egyik vélekedés szerint a kárpátaljai magyar irodalom „kiásta magát a földből³⁸³”, míg a másik szerint „a kárpátaljai magyar irodalomnak az a része, amely kárpátaljai, egyre kevésbé tekinthető irodalomnak, amely pedig irodalomnak minősíthető, az egyre kevésbé kárpátaljai³⁸⁴”.

Az „antológia-irodalom” BDK szerint jogos, hiszen a kárpátaljai magyar költők sokáig antológiákban jelentek meg főleg³⁸⁵. És ha már címkézés, Balla D. is bevezet két címkét: az „ahhoz képest” irodalom és az újraközlő irodalom. Előbbi abból indul ki, hogy ahhoz képest, hogy Kárpátalján milyenek voltak a viszonyok a XX. században, és ezzel

³⁷⁶ Uo.

³⁷⁷ Uo.

³⁷⁸ VFL 2001

³⁷⁹ BDK 2008: 143

³⁸⁰ BDK 2008: 144

³⁸¹ BDK 2008: 147

³⁸² BDK 2008: 145-146

³⁸³ BDK 2008: 146

³⁸⁴ Uo.

³⁸⁵ BDK 2008: 147

magyaráz mindent³⁸⁶. BDK szerint ez egyszerre negatív és pozitív diszkrimináció. Példaként hozta fel József Attila-díját, melyet amikor kapta, kiemelték, hogy Ungváron dolgozik egy lapnál (holott ez már rég nem volt ekkor igaz), idehaza pedig azt mondták, járt egy díj végre Kárpátaljának is³⁸⁷. Balla D. tiltakozik az ellen, hogy ebbe a kategóriába kerüljön³⁸⁸. Az újraközlő irodalom kapcsán – mint korábbi írásában is hangsúlyozta – leírta, hogy megfelelő mennyiség és minőség miatt újraközlnek korábbi műveiket a kárpátaljai magyar alkotók³⁸⁹. Balla D. szerint ezzel önmagában nem lenne baj, hiszen nem vesz el az alkotás nívójából, de az már súlyos hiba szerinte, hogy nem tüntetik fel az újraközlés tényét, elhallgatják, így újnak tűnik³⁹⁰.

Borúlátó hangvétellel zárja írását: minőség és mennyiség egyszerre egyre kevesebb írónkra jellemző, utánpótlás a kivándorlás miatt nincs, így – BDK szerint – a következő címkénk az „előregedő irodalom” lesz³⁹¹.

4.1.2.7 Valóságpróza és látszavalóság

A Beszélő 2002 decemberi számában megjelent esszé három kárpátaljai könyvet elemez, amely a 2002-es könyvhétre jelent meg: Horváth Sándor: Álmos tájakon járok, Penckófer János: Hamuther, Nagy Zoltán Mihály: Páros befutó című köteteiről értekezett BDK. Kifejti, miért különleges alkalom a három prózakötet publikálása egy olyan közegből, amely főleg lírával jeleskedett, foglalkozik a próza műfaj karcsúságának okaival. Horváth Sándor kötetében kifogásolja az újraközlést és annak minőségét, Penckófer kapcsán elismeri a regény önálló megjelenésének fontosságát, Nagy Zoltán kapcsán pedig megállapítja: ezen kötete sem ér fel A sátán fattyához.

4.1.2.8 Félmúlt, féljelen, féljövő

A szöveg egy 2002-as székesfehérvári konferencia-előadás szerkesztett verziója, amely az Árgus, 2003/február számában jelent meg először. Balla D. a történelem mint metafora a határon túli magyar irodalmakban témakörét boncolta az előadásban. Több verziót vett számba:

1. a történelem jelenléte a határon túli irodalomban, nemzeti múlt és régiók irodalma³⁹²;

³⁸⁶ BDK 2008: 148-149

³⁸⁷ BDK 2008: 150

³⁸⁸ BDK 2008: 151

³⁸⁹ Uo.

³⁹⁰ Uo.

³⁹¹ BDK 2008: 152

³⁹² BDK 2008: 170

2. megalkuvást, túllihegett lojalitást, szervilizmus a történelem megidézése során a határon túli magyar irodalmakban³⁹³;

3. történelmi íróink történelemmegidézése a történelem mögé bújása céljából³⁹⁴.

BDK meglátása szerint a három szempontból való megközelítés jól kiegészítik egymást. Arra a következtetésre jutott, hogy „a határon túli magyar irodalmakban a történelem az ámítás metaforája³⁹⁵”.

4.1.2.9 *Posztmodern apokrif*

Alcíme: – Lengyel Tamás evangéliuma –. Az elemzés az Új Holnap őszi számában jelent meg 2004-ben.

Az alcím „egyberántása” a Lengyel Tamás névvel és a mű címével, amit nem véletlenül követtek el már a fülszövegében, ami által játék és tragédia csúszik egybe³⁹⁶. A kötet egy valódi apokrifre utal, amelyről azt tartják, Indiában is népszerű lenne. BDK szerint ebben a kötetben pedig India népszerű. BDK a kötet kapcsán kiemeli: nem olyan blaszfém, mint Petri Apokrifje, inkább a költői értelmezés³⁹⁷. Balla D. szerint Lengyel Tamás elért oda, hogy filozófiai, ismeret- és lételméleti alapfogalmakat értelmezzon, ezzel teremtve privát mitológiát³⁹⁸.

4.1.2.10 *Sáskajárás után*

A kötet záróírása 2004-ben jelent meg a VárUcca Műhelyben és az Irodalmi Jelenben is. Írása elején régi dilemmáját veti fel: mit tegyen azzal az írással szerkesztőként, ami témáját tekintve megszólítja a közösséget, de minősége nem a legjobb³⁹⁹?

Felidéz egy 1977-es történetet, amikor egy ungvári egyetemi oktatónak diákjai megmutatták azt az antológiát, amelyben ők is szerepeltek, mire a tanár a következőket mondta az irodalomjegyzék láttán: „Harmincegy író Kárpátalján?! Ez rosszabb, mint a sáskajárás⁴⁰⁰”.

Ezt követően a kárpátaljai irodalmat vette számba az '50-es évekbeli szocreáltól a kivándorló fiatal nemzedékig bezárólag, és eljut az Együtt folyóirathoz.

³⁹³ BDK 2008: 171

³⁹⁴ BDK 2008: 172

³⁹⁵ Uo.

³⁹⁶ BDK 2008: 176

³⁹⁷ BDK 2008: 177

³⁹⁸ BDK 2008: 180

³⁹⁹ BDK 2008: 181

⁴⁰⁰ Uo.

(Megjegyzem: Balla D. esszéit olvasva az az érzésem támadt, hogy a '90-es években jelentkező, de kitelepült kárpátaljai magyar íróktól nagy eredményeket várt el BDK, ám utána mintha csalódott legyintés lenne részéről elengedésük.)

BDK szerint a rossz mennyiség a hiány helyét a közösség számára kitöltheti, de az irodalom számára ez nem lesz produktív⁴⁰¹. Meglátása szerint az Együtt épp az ilyen van, de rossz felmutatásán munkálkodik, felrója nekik, valamint a Kárpáti Igaz Szó újraindult irodalmi rovatának a legújabb nemzedék bemutatásának hiányát.

BDK évekkkel később érteni vélte az oktató kitörését. Felelevenítette a kárpátaljai irodalom múltját egészen az akkori jelenig. BDK kötetét azzal zárja, hogy a mostani periodikák már csak a sáskajárás utánit mutatják⁴⁰².

4.2. Fogadtatás

Szunyogh Szabolcs a Magyarul beszélő magyarok bemutatóján elmondta, hogy BDK vitairatait tartalmazza a kötet. „Azért nevezem őket vitairatoknak, mert a lényegük, hogy a szerző vitatkozik azzal a nézettel, amely szerint a kisebbségi sorsba került magyaroknak etikai fenntartásaikat föladva össze kell tartaniuk, igényességüket és színvonal iránti elkötelezettségüket feledve egymás szekerét kell tolniuk” – mondta⁴⁰³. Beszédében kitért arra is, hogy Balla D. világnézetét nehéz befogadni, hiszen az írónak nemigen van világnézete, helyette „humanista attitűdje, etikai tartása, világelemző képessége, hol szarkasztikus, hol megbocsátó humora⁴⁰⁴” van.

Bogár Edit kiemeli: Balla D. szavaira érdemes odafigyelni, hiszen lehet vele egyetérteni és nem egyet érteni is. Leírja, hogy sajátos látásmódja miatt a helyi értelmiségi rosszindulatát vívta ki. Kiemeli: ha haragszik is, akkor sem ellenünk, hanem értünk haragszik⁴⁰⁵. Szerkesztésileg megjegyzi, hogy a kötetben van néhány rossz elválasztás. A borító kapcsán leírja, hogy szabad asszociációt ad a kötet írásait olvasva⁴⁰⁶.

⁴⁰¹ BDK 2008: 187

⁴⁰² BDK 2008: 188

⁴⁰³ I23

⁴⁰⁴ Uo.

⁴⁰⁵ I17

⁴⁰⁶ Uo.

V. AZ ESSZÉÍRÁS TÉTJEI BALLA D. KÁROLYNÁL

A három kötet elemzése során megállapíthatjuk, hogy 1987 és 2007 között Balla D. nézetei, a társadalmi problémák és a kárpátaljai irodalomtörténet értelmezése mondhatni 180 fokos fordulatot tettek.

Balla D. jó szerkesztőként tudatosan különítette el a témaköröket kötetekben. Foglalkozik a történelmi traumákkal (lásd: Kis(ebb)ségi magyar skizofrénia: Peresztrojkácska rész írásai nagyrésze.), a politikai (lásd: Kis(ebb)ségi magyar skizofrénia: Kisebbségi vödör és Kisebbségi ábécé rész; A hontalanság metaforái: Baglyok őrizte táj rész; Magyarul beszélő magyarok: Önveszélyes viszonyok rész) és irodalmi múlttal és jellel (lásd: Kis(ebb)ségi magyar skizofrénia: Óvatosék, Közös sorsverésben. Miből gründoljunk magánkiadót; A hontalanság metaforái: Irodalmunk metaforái rész; Magyarul beszélő magyarok: Címkezett irodalom rész).

De miként változott Balla D. irodalomszemlélete? Édesapjának múltja nagy hatással volt indulására. Penckófer János a következőket írja erről: „Ő egyszerűen beleszületett a kárpátaljai magyar irodalom elemi intézményi formáit fenntartó és felügyelő gondolkodása⁴⁰⁷”. Mint Penckófer is írja, irodalomszervezői és szerkesztői munkássága egyszerre formálódott az 1980-as évektől⁴⁰⁸. Kialakult benne egy kettős gondolkodás, ami publicisztikáiban, közéleti írásaiban is tetten érhető: Penckófer szavai szerint „olyan valóságot mutat be, amely egyértelműen bizonyítja, hogy a „kettőd kötődés” egyetlen egzisztenciális lehetősége volt a kárpátaljai alkotóknak⁴⁰⁹”. Míg a Szovjetunió szétbomlása idején a közösségi jelleget hangsúlyozta⁴¹⁰, idővel éppen ezzel szemben helyezkedett el, amelynek okai a '90-es évek csalódásaiban gyökerezhetnek: a kárpátaljai magyarság nem emelkedett fel, megítélése szerint az irodalma a szabadság ellenére nem lett jobb, nyitottabb. Végül oda jutott el, hogy véleménye szerint „a kárpátaljai magyar irodalomnak az a része, amely kárpátaljai, egyre kevésbé tekinthető irodalomnak, amely pedig irodalomnak minősíthető, az egyre kevésbé kárpátaljai⁴¹¹”. Csordás László szerint a közösség-politikai szempontú megközelítéssel szemben a BDK fontos újítása volt az, hogy a műveknél az

⁴⁰⁷ Penckófer 2002: 176

⁴⁰⁸ Uo.

⁴⁰⁹ Penckófer 2002: 177

⁴¹⁰ Penckófer 2002: 178

⁴¹¹ BDK 2008: 146

esztétikai minőséget tette mércévé⁴¹². Csordás szerint ezzel elbizonytalanította, valamint bírálta is „az előzetesen megkonstruált regionális kánont”⁴¹³.

Az 1980-as évek végén Balla D. azt problematizálta, hogy a több évtizednyi lemaradást hogyan tudja a kárpátaljai magyarság behozni úgy a társadalmi, mint kulturális szintéren (lásd: Internacionalizmus és nemzeti önismeret valamint (?) Kötődés (!) című írások). 1993-ban, Ukrajna létrejötte után egy kis idővel már illúzióvesztésről, konvertálhatatlan kisebbségről ír. Vagyis: míg a Szovjetunió felbomlása körül lelkesedéssel várta az új idők új szeleit, a független Ukrajnát úgy értékelte, mint csöbörből vödörbe esést úgy gazdaságilag, mint a kisebbségi magyarság helyzetét tekintve (lásd: Kisebbségi vödör, Reménytelen eset című írások). Röviden ezeket a vívódásokat járja körül a Kis(ebbségi) magyar skizofrénia.

A hontalanság metaforái kötetében a kisebbségi magyarság valamint a kárpátaljai magyar irodalom helyzetét követhetjük nyomon a független Ukrajnában töltött első évtizedében, Balla D. Károly szemüvegén keresztül. Politikai szintéren Magyarország EU-tagságának Kárpátaljára tekintve negatív hozadékait taglalta. BDK félelme a magyarországi EU-integráció kapcsán az volt, hogy mélyül a szakadék az EU-ban élő magyarság és az unión kívül élő magyarság között (lásd: Kisebbségi áramszünet a schengeni fal tövében, Ki marad le a luxushajóról című írások). Irodalmi téren a kárpátaljai magyar irodalom integrációjának problematikusságát vázolta (lásd: Előítéletek és beilleszkedési zavarok), valamint a kisebbségi sorsverés pózát bírálta élesen – egyúttal önmagát is (lásd: A hontalanság metaforái). Többször hangsúlyozódott írásaiban, hogy a kárpátaljai magyar irodalomtól elvárják az eposzi hősiességet, aminek a az megfelelni látszik. Foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy be tud-e valaha illeszkedni a több évtizedes elmaradásban lévő kárpátaljai irodalom az összmagyar irodalomba, vagy marad a provincializmus (lásd: Hagyomány-e a provincializmus). Reménységét a következő nemzedékben látta, akikhez a megújulás reményét fűzte (lásd: Négy kísérlet a megújulásra).

Balla D. a 2000-es évektől kezdve fokozatosan kivonult a kárpátaljai közösségből. A Duna TV-ben leadott portréfilmben elmondja, hogy ennek egyrészt egészségügyi okai vannak, másrészt korábban is érlelődött benne ez a döntés⁴¹⁴. Bár Kárpátalján maradt, teljesen elszigetelődött az évek során a kárpátaljai értelmiségtől. Ez a fajta teljes izoláció érződik a Magyarul beszélő magyarokban összegyűjtött írásaiban, amelyben élesen bírál, és

⁴¹² Csordás 2020: 16

⁴¹³ Uo.

⁴¹⁴ I20

sok esetben sarkítva közelíti meg az eseményeket (lásd: Ariadné pulóvere). Politikai szintéren keményen bírálja a kárpátaljai magyarság helyezkedését (lásd: Hivatásos magyarok, Önveszélyes viszonyok), valamint a magyar és ukrán államot is, valamint sokat foglalkozik a 2006-os választásokkal (lásd: A petróleumcápa, Kettős álompor, Haza dolgában). A KMKSZ és a Kárpáti Igaz Szó körüli bortányokat is felgöngyölíti (lásd: Verecke szent tehene, Kettő a magyar igaz-szó), illetve ír a kárpátaljai magyarság megosztottságáról (lásd: Magyarul beszélő magyarok). Véleményének egyre liberális beállítottságát nem tagadja, sőt, büszkén vallja meg (lásd: A liberalizmus bája). Mint említettem, BDK kivonult ugyan, de a köztudatban maradt: színterévé az internetet tette, ahol 2022 elejéig aktívan publikált. Az orosz–ukrán háború kitörése, valamint a magyarországi választások után úgy döntött, ideiglenesen szünetelteti megnyilvánulásait⁴¹⁵.

A kárpátaljai magyar irodalmat is kivesézi. Foglalkozik a kárpátaljai magyar irodalom helyzetével, amely szerinte szereptévesztésektől hemzseg (lásd: Diskurzus vagy monológ?), a rögzült motívumokkal, és azok besorolásával (lásd: Hagyomány és klisé). Behatóan elemzi úgy a középnemzedék műveit (lásd: Újraközlő irodalom, Valóságpróza és látszatvalóság), mint az ifjú generációét (lásd: Istenhez hanyatló árnyékszéken, Posztmodern apokrif). Véleménye szerint a kárpátaljai magyar irodalom utánpótlása kérdéses, hiszen azok, akikhez nagy reményeket fűzött, kivándoroltak (lásd: A generációváltás elmarad, Félmult, féljelen, féljövő). Meglátása szerint ami még megmaradt a kárpátaljai magyar irodalomból az akkori jelenben, az is sajnos gyenge minőségű (lásd: Sáskajárás után). BDK több írása aktualizálható napjainkban, főleg azok a művek, amelyek elvándorlást és az irodalmi élet utánpótlását tematizálják.

Időközben változások is történtek Kárpátalján az irodalmi életben: egyetlen irodalmi folyóirat maradt, a BDK által kritizált Együtt, ami irodalmi, kulturális és humán tudományos írásokat is közöl. A folyóirat nem csupán kárpátaljai, hanem magyarországi és más határon túli szerzők műveit is közli. Könyvkiadás terén szintén szűkültek a lehetőségek: az Intermix Kiadó foglalkozik egyedül irodalmi művek megjelentetésével magyar nyelven.

És ha már könyvkiadásról beszélünk, nem lehet elmenni amellett, hogy sajnos nem változott a magyarországi könyvek, folyóiratok nehézkes elérése. Magyarországon megjelenő könyvek még mindig lassan jutnak el Kárpátaljára, és a szerzők is meggondolják, itthon vagy Magyarországon jelentetik meg kötetüket. A könyvkiadás Magyarországon is problematikus jelenleg: a könyv előállítási költsége megugrott, előbb a koronavírus-

⁴¹⁵ I13

világjárvány, majd az Ukrajnában dúló háborús helyzet miatt a magyarországi kulturális élet is nagyobb pénzüsszegektől esett el.

Ami nem változott még, az az elvándorlás, amit a háborús helyzet méginkább fokozott. Ez nemcsak a demográfiát, hanem a kárpátaljai magyar kultúrára (ezen belül egyértelműen az irodalomra), valamint a tudományos életre is negatív hatással van: az elvándorlás a kárpátaljai értelmiségi utánpótlását is jócskán érinti. Egyre negatívabb irányba változik a társadalmi-politikai színtér is: a kisebbségek jogai (így az itt élő magyaroké is) egyre szűkülnek, az érdekképviselőt kezét egyre jobban megkötik. Ismét fogy a levegő a kárpátaljai magyarság körül. Ugyancsak nem változott az sem, hogy a kárpátaljai magyarságot továbbra is az anyaország támogatja. Sajnos elmondható, hogy a magyarországi támogatások nélkül több intézmény kritikus helyzetbe kerülne. Továbbá a háborús helyzetben magyarországi szervezetek Ukrajna-szerte juttatnak el humanitárius segélyeket.

A jelen történések, mint látjuk, bőséges anyagai lehetnének újabb írásoknak. De ahogy fent is írtam, Balla D. önszántából elhallgatott, és nem tudni, meddig.

ÖSSZEGZÉS

Diplomamunkámban Balla D. Károly három esszékötetét – Kis(ebbbségi) magyar skizofrénia, A hontalanság metaforái, Magyarul beszélő magyarok – elemeztem. A három kötet megjelenése között 7-8 év telt el, összesen, több mint másfél évtized. A köteteket olvasva és elemezve a változás egyértelmű, a fejezetekben ezeket elemeztem. Dolgozatom öt egységre osztódik: az elsőben adatokat közlök az írások születésének időpontjairól, valamint a szerző életéről és munkásságáról. Felvezetésként azért tartottam fontosnak ezt, mivel az esszék, tanulmányok, publicisztikák értelmezéséhez szükséges ismerni úgy a társadalmi, mint a személyes változásokat. Ezt követően egy-egy részben könyvenként, azoknak külön ciklusaiként és írásaiként elemeztem Balla D. műveit, majd a következtetéseimet egy külön részben foglaltam össze. Ezen felül megismerkedtem a kötetekről szóló véleményekkel, tanulmányokkal. Megfigyelésem szerint Balla D. Károly a rendszerváltást követően fokozatosan került „ellenszélbe”, ami végül a szinte teljes szellemi elszigeteltségét okozta Kárpátaljától. A szerző napjainkban is Ungváron él, nem hagyta el Kárpátalját. Balla D. megítélése sokrétű: elveinek ellenzői, elismerői és támogatói is vannak. Megosztó személyiség, markáns véleménnyel, amelyek írásaiban jutnak leginkább kifejezésre.

Feltehető a kérdés, miért hangsúlyoztam az elemzések kezdetén az írások dátumát és publikálási helyét. A dátumra azért kerül hangsúly, mert az akkori történések tudatában kell nézni a tényeket, a megjelenés helyét pedig azért, hogy láthassuk, kit ért el főleg az írás, illetve 2000 után BDK hol publikált (bevallása szerint a kétezres évek elejétől Kárpátalján elvből nem jelentet meg semmit). És mi az én véleményem? Az, hogy lehet és kell egyet és egyet nem érteni. Szükség van a hagyományra és megújulásra egyaránt. Olyan ez, mint a biztonságos autóvezetés: a sofőr halad, előre néz, de a visszapillantóba is beletekint. Kellene a különböző perspektívák, létszükséglet a túléléshez és a „sima” élethez is az új hangok. És igenis kell a véleménykülönbség, de! Ott a de. De nem szabad megalázni, megsérteni senkit sem. A hibákra rá kell világítani, nem eltussolni. A sárdobálás viszont soha jóra nem vezetett. És erre figyelniük kell nekünk, kárpátaljai íróknak és értelmiségieknek. Kevesen vagyunk, okosan kell osztódni úgy, hogy közben ne eredményezzünk olyan mértékű szakadást, ami csak kárral jár. Úgy vélem, a kárpátaljai fiatal értelmiségi nemzedékeknek meg kellene ismerkedniük ezzel a három kötettel, ami akár vitaalappal is jól szolgálna. A kötetekben felvetődő problémák zöme 2023-ban is jelen van, így a diskurzust, amit ez a három kötet elkezdett, folytatni lehet(ne) és kell(ene).

РЕЗЮМЕ

У своїй дипломній роботі я досліджую три томи Балла Д Кароля на використання традиційних методів письменництва або ж його поновлення. По причині широкого спектру робіт письменника я обрала всього три томи: “Kis(ebbségi) magyar skizofrénia”, котрий був написаний у 1993 році; “A hontalanság metaforái” корий з’явився у 2000 році; “Magyarul beszélő magyarok” виданий у 2008 році. У томах я досліджую методи публіцистики письменника, яким чином він перейшов від традицій до путі оновлення.

Перша частина роботи починається швидким оглядом, під час якого описую більш важливі історичні моменти між 1987 та 2010 роками, життя письменника, також опишу частину його кар’єри. Огляд в даному випадку значить не тільки короткий опис. Він також включає в себе аналіз творів з прив’язкою до історичних подій, також відображає контрольні пункти з життя письменника. Після цього кожний том буде оброблений мною частинами, по творах. Також опишу і прийняття томів людьми.

Близько двадцяти років дій описані в томах. Ці два десятки років включають в себе значну кількість контрольних точок в житті Балла Д., а також всього Закарпаття. Закарпатський угорський письменник на вітчизні пережив розпад Радянського Союзу, народження нової країни, її перші десятки років, навіть сьогодні він проживає в Закарпатті. За цей час не одна значна подія була як в самій країні, так і в Закарпатті, звісно у житті карпатських угорців теж були зміни. Дані пункти я також включу в дану роботу.

Перший том “Kis(ebbségi) magyar skizofrénia” ділиться на три частини, разом із передмовою він включає в себе 31 твір. Другий “A hontalanság metaforái” 17 творів, поки “Magyarul beszélő magyarok” включає в себе 22 твори.

Дані томи я вважаю дуже важливими як у житті письменника, так і в історії угорської карпатської літератури. Особливий погляд письменника на світ може з легкістю започаткувати дискусію, тим часом у своїй роботі я не бажаю виступати за або проти бачення автора. Моею ціллю являється тільки об’єктивний опис роботи письменника з точки зору звичайної закарпатської людини і її постійний ріст в розумінні.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ábrahám 1951 Ábrahám Ambrus: *Pavlov és a feltételes reflexek*. In: *Acta Universitatis Szegediensis : sectio scientarium naturalium : pars zoologica*, (3), 1951, 1-12. oldal
- Bagu 2001 bagu lászló: *az argentin típusú családok lemészárlása*. Tinta Könyvkiadó, Budapest,
- BDK 2000 Balla D. Károly: *A hontalanság metaforái*. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága, Budapest, 2000
- BDK 1993 Balla D. Károly: *Kis(ebb) magyar skizofrénia*. Galéria Kiadó, Ungvár–Budapest 1993
- BDK 2008 Balla D. Károly: *Magyarul beszélő magyarok*. Esszék, publicisztikák, írójegyzetek, 2000–2006. Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, Budapest, 2008
- Berniczky 1994 Berniczky Éva (szerk.): *Töredék hazácska*. Galéria-Ecriture, Ungvár-Budapest 1994
- Botlik–Dupka 1991 Botlik József – Dupka György: *Ez hát a hon...* Budapest, Mandátum Kiadó, Universum Kiadó, Szeged, 1991.
- Böhm 1995 Böhm Edit: *A hiány versei*. In: *Pánsíp*, 1995/2. 18-19. oldal
- Csernicskó 2011 Csernicskó István: *Narancsos kacska: a narancsos forradalom nyelvi ideológiája*. In: *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban : a 16. Élőnyelvi Konferencia*

- előadásai. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához (130). Tinta Könyvkiadó; II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Beregszász; Budapest, 2011, 193-203. oldal
- Csordás 2020 Csordás László: *Válaszutak előtt*. In: „Szél el ne hordja...” Cicelle-konferenciák, 2012-2019. Savaria Univeristy Press, Szombathely, 2020, 13-19. oldal
- Darcsi 2021 Darcsi Karolina: *Kárpátalja politikatörténete a független Ukrajnában (1991–2015)* In: dr. Csatáry György (szerk.): *Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Monográfia. II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár 2021*
- Dupka 2014 Dupka György: *A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944–1946. Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Budapest, 2014*
- Elek 1995 Elek Tibor: *Akinek arcára fagyott a dacból vállalt misszió. Balla D. Károly: KIS(ebbsegi) MAGYAR SKIZOFRÉNIA.* In: *Hitel*, 1995 szeptember, 107-112. oldal
- Elek 1996 Elek Tibor: *Fordulóponton: Összegezés és újat kezdés.* In: *Bárka* 1996/3-4. 54–60. oldal

- Fedinec 2008
 Fedinec Csilla: *A kárpátaljai magyar életviszonyok a Szovjetunióban. Politika és irodalom.* In: Bárdi N. – Fedinec Cs. – Szarka L. (szerk.): *Kisebbségi magyar közösségek a 20. században.* Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 2008.
- Fedinec 2015
 Fedinec Csilla: *Nyugat-Ukrajnában a helyzet rossz, de békés.* Párbeszédkultúra Nonprofit Kft 2015, 24-28. oldal
- Fedinec 2009
 Fedinec Csilla: *Parlamentarizmus Ukrajnában és a kárpátaljai magyarok.* In: *Ukrajna színeváltozása 1991–2008.* Regio Könyvek . Kalligram, Pozsony, 2009. 114-138 oldal
- Füzesi 1998
 Füzesi Magda: *Táj gesztenyékkkel.* Hatodik Síp Alapítvány–Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász 1998
- Görömbei 1990
 Görömbei András: *A kárpátaljai magyar irodalom fő sajátosságai.* In *Létértelmezések. Felsőmagyarország* Kiadó, Miskolc, 1990
- Horváth 2019
 Horváth Sándor: *Haza (újra)közlés* In: Horváth Sándor: *Jelentés a mélyből.* Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2019
- Illyés 1967
 Illyés Gyula: *Hidas Antal és a többiek.* In: *Kortárs*, 11. évf. 4. sz., 1967, 574-577 oldal
- Illyés 1939
 Illyés Gyula: *Ki a magyar.* MEFHOSZ, Budapest, 1939
- Kosztolányi 1927
 Kosztolányi Dezső: *Ábécé a nyelvről és a lélekről.* 1927.

- Kovács 2008 Kovács Miklós: *Ukrajnai választások és a magyar érdekvédelem 1989–2008 között*. Ungvár 2008. 59–100.
- Lengyel 2004 Lengyel Tamás: *Tamás evangéliuma*. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2004
- M. Takács 1990 M. Takács Lajos (szerk.): *Vergődő szél*. A kárpátaljai magyar irodalom antológiája 1953–1988. Magvető, Budapest, 1990
- Molnár-Molnár D. 2005 Molnár József, Molnár D. István: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász, 2005
- Móricz 2001 Móricz Kálmán: *Kárpátalja sorsfordulói*. Budapest 2001. 148 oldal.
- NZM 2001 Nagy Zoltán Mihály. *Az idő súlya alatt*. Novellák. Intermix Kidó, Ungvár-Budapest, 2001
- Pál 1990 Pál György: *A magyar irodalom Kárpátalján (1945–1990)*. Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, Nyíregyháza, 1990
- Pécsi 2000 Pécsi Györgyi: *Mi vesz el az egységben?* Balla D. Károly: *A hontalanság metaforái*. In: Kortárs 44. évf. (2000.) 10-11. sz.
- Petro–Gortvay–Vaszócsik 1985 Petro Lizanec, Gortvay Erzsébet, Vaszócsik Vera (szerk.): *Sugaras utakon*. A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom antológiája (1945-1985). Kárpáti Kiadó, Uzshorod, 1985
- VFL 2001 Vári Fábián László: *Világtalan csillag*. Versek és műfordítások. KMKSZ, Ungvár, 2001

INTERNETES FORRÁSOK

- I1 Balládium Portál
Balla D. Károly az interneten
„Saját írói munkásságom részét képezem”
<https://balladium.hu/>
Utolsó letöltés: 2023.04.26.
- I2 Balla D. Károly: *A ly betű trónfosztása, avagy a magyar hejesírástudók lázadása*
<http://elipszilon.balla.biz/>
Utolsó letöltés dátuma: 2023. 04. 25.
- I3 Balla D. Károly: A hontalanság metaforái kötetéről a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága Anyanyelvi Konferencia oldalán
<https://mnyknt.hu/admin-14/>
Utolsó letöltés: 2023.03.27.
- I4 Balla D. Károly díjai, elismerései
<https://sites.google.com/site/balladkaroly/d%C3%ADjak-elismer%C3%A9sek?authuser=0>
Utolsó letöltés: 2023. 04. 26.
- I5 Balla D. Károly: *Egy posztmodern író Kárpátalján*
Rövid életrajzi összefoglaló, írói munkásság, könyve
<https://ungparty.net/balla-d-karoly/>
Utolsó letöltés dátuma: 2023.04.25.
- I6 Balla D. Károly: *Elhallgattam*
<https://ungparty.net/blog/>
Utolsó letöltés dátuma:
2023. 05. 10.
- I7 Balla D. Károly: *Elhunyt Balla D. Károly, kárpátaljai magyar író*
https://bdk.hhrf.org/seo/elhunyt_balla_d_karoly.php
Utolsó letöltés dátuma: 2023.04.25.
- I8 Balla D. Károly életrajzi összefoglalója. Balladium irodalmi blog
<https://bdk.balladium.hu/eletrajz/>

- Utolsó letöltés dátuma: 2023. 04. 25.
- I9 Balla D. Károly életrajzi összefoglalója. Liber-All. Balla D. Károji: Mindenkönyvek weboldalon
<https://liberall.hu/balla-d-karoly-karobj/>
Utolsó letöltés dátuma: 2023. 04. 25.
- I10 Balla D. Károly: *Független sajtó Kárpátalján*
<https://blog.xn--krptalja-8yac.net/fuggetlen-sajto-karpataljan/>
Utolsó letöltés: 2023.04.24.
- I11 BDK honlapok
<https://honlap.balla.biz/>
Utolsó letöltés: 2023.02.20.
- I12 Balla D. Károly könyveinek gyűjteménye
<https://sites.google.com/site/balladkaroly/k%C3%B6nyvek?authuser=0>
Utolsó letöltés: 2023.04.26.
- I13 Balla D. Károly rövid életrajza
<https://sites.google.com/site/balladkaroly/home/balla-d-karoly-rovid-eletrajz?authuser=0>
Utolsó letöltés dátuma: 2023.04.25.
- I14 BDK posztumusz
Balla D. Károly virtuális öngyilkossága
https://bdk.hhrf.org/seo/bdk_posztumusz.php
Utolsó letöltés dátuma: 2023. 04. 25.
- I15 Balla D. Károly részletes életrajza
<https://sites.google.com/site/balladkaroly/home/r%C3%A9szletes-%C3%A9letrajz?authuser=0>
Utolsó letöltés: 2023. 04. 26.
- I16 Berniczky Éva szerzői oldala
<https://berniczky.ungparty.net/>
Utolsó letöltés: 2023. 04. 27.
- I17 Bogár Edit: *Balla D. Károly: Magyarul beszélő magyarok*. Első megjelenés: Papiruszportál, 2008. szept. 25

- <https://sites.google.com/site/balladkaroly/rolam/bog%C3%A1r-edit-balla-d-k%C3%A1rly-magyarul-besz%C3%A9l%C5%91-magyarok?authuser=0>
Utolsó letöltés: 2023.04.20.
- I18 F. Almási Éva (szerk.): *Kortárs magyar írók 1945-1997 - Bibliográfia és fotótár*. Enciklopédia Kiadó, 1998-2000. Forrás: MEK OSZK
<https://mek.oszk.hu/00000/00019/html/b/i000669.htm>
Utolsó letöltés: 2023.03.23.
- I19 Jánossy Lajos – Nagy Gabriella: *Balla D. Károly: A szépírónak nem dolga hagyományt ápolni*. Interjú. Litera
<https://litera.hu/magazin/interju/balla-d-karoly-a-szepironak-nem-dolga-hagyomanyt-apolni.html>
Utolsó letöltés: 2023.03.30.
- I20 Medgyesi Gabriella: *Egy manzard-őr vallomásai*. Négy szemközi „chatelés” Balla D. Károllyal. Duna TV (2007, 40’)
- I21 Múlt-kor: *A peresztrojka negyedik évszázada*.
http://mult-kor.hu/20110224_a_peresztrojka_negyed_evszazada
Utolsó letöltés: 2023.03.02.
- I22 Szántó Domingo: Teodóra leleplezése - egy önhackről. Folyóméter, 2011.10.28. 19:38
https://folyometer.blog.hu/2011/10/18/markovits_teodora
Utolsó letöltés: 2022.05.10.
- I23 Szunyogh Szabolcs: *A metafora világnézete*
<https://sites.google.com/site/balladkaroly/rolam/szunyogh-szabolcs-a-metafora-vil%C3%A1gn%C3%A9zete?authuser=0>
Utolsó letöltés dátuma: 2023.04.20.
- I24 Ukrajna elnöke az Ukrán Nemzeti Vernadszkij Könyvtár oldalán
<http://www.nbu.gov.ua/node/5755>
Utolsó letöltés: 2023.04.28.

Ім'я користувача:
Аніко Чурман

Дата перевірки:
18.05.2023 22:31:46 CEST

Дата звіту:
24.05.2023 22:06:01 CEST

ID перевірки:
1015143406

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011754

Назва документа: Szabó Katalin_Magiszteri dolgozat_2023

Кількість сторінок: 83 Кількість слів: 23263 Кількість символів: 190126 Розмір файлу: 1.25 MB ID файлу: 1014819837

7.57%

Схожість

Найбільша схожість: 0.82% з Інтернет-джерелом (<https://mek.oszk.hu/17900/17903/17903.pdf>)

7.34% Джерела з Інтернету

648

Сторінка 85

1.42% Джерела з Бібліотеки

167

Сторінка 91

1.55% Цитат

Цитати

12

Сторінка 92

Не знайдено жодних посилань

0%

Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0% Вилучення з Інтернету

10

Сторінка 93

Немає вилучених бібліотечних джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

2